

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra teorie práva

**Povinnost předcházet škodám a její projevy
v jednotlivých právních odvětvích**

Diplomová práce

Šimon Klein

Vedoucí diplomové práce:

doc. JUDr. Zdeněk Kühn, Ph.D., LL.M., S.J.D.

Praha, prosinec 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21.12.2012

Šimon Klein

Poděkování:

Děkuji všem, kteří mi s vypracováním práce pomáhali radami a cennými podněty, zejména vedoucímu práce doc. JUDr. Zdenku Kühnovi, Ph.D., LL.M., S.J.D.

Šimon Klein

Obsah:

1.0. Úvod do problematiky	3
1.1. Prevence prizmatem ekonomické analýzy	4
1.2. Zásada neminem laedere	5
1.3. Pojem prevenční povinnosti	6
1.4. Subjekty povinnosti předcházet škodám	8
2.0 Vývoj povinnosti předcházet škodám v našem soukromém právu a její projevy v judikatuře.	11
2.1. Povinnost předcházet škodám v obecném zákoníku občanském (OZO).....	11
2.2. Předcházení škodám v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb.	14
2.3. Povinnost předcházet škodám v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb.	17
2.3.1 Prevenční povinnost podle § 415 obč. zák. a její projevy v dobové judikatuře	18
2.3.2 Prevenční povinnost podle § 417 obč. zák. a její projevy v dobové judikatuře	22
2.3.3 Prevenční povinnost podle § 416 obč. zák. a její projevy v dobové judikatuře.	25
2.3.4 Společné otázky prevenční povinnosti	27
2.4. Povinnosti předcházet škodám po novelizaci občanského zákoníku zákonem č. 509/1991 Sb.	28
2.4.1 Škoda způsobená zvířetem	33
2.4.2 Culpa in cotrahendo a prevenční povinnost	38
2.4.3 Spoluzavinění poškozeného při sportovních událostech	43
2.4.4 Prevenční povinnost a nejistota příčinné souvislosti	46
2.4.5 Spoluzavinění cyklisty a limity prevenční povinnosti	49
3.0. Stručný exkurs do právní úpravy prevenční povinnosti v právu pracovním a obchodním	53
3.1. Úprava povinnosti předcházet škodám dle zákona č. 65/1965 (zákoníku práce).....	53
3.2. Úprava prevenční povinnosti v zákonu č. 262/2006 Sb. (zákoníku práce) ...	56
3.3. Úprava povinnosti předcházet škodám v obchodním zákoníku.....	58
4.0. Povinnost předcházet škodám v nové občanskoprávní kodifikaci.....	60
5.0. Zvláštní projevy prevenční povinnosti.....	66
5.1 Projevy prevenční povinnosti v trestním právu	66
5.1.1 Trestní odpovědnost za škodu způsobenou kolizí zvířete s dopravním prostředkem	68
5.1.2 Trestní odpovědnost za nedostatečné zabezpečení zvířete.	71
5.1.3 Prevenční povinnost plavčíka	73
5.1.4 Prevenční povinnost při řízení vozidla mimo pozemní komunikaci.	74

5.1.5. Prevenční povinnost lyžaře	75
5.1.6 Základní interpretační a aplikační východiska prevenční povinnosti v trestním právu	77
5.2. Prevenční povinnost v judikatuře Nejvyššího správního soudu.....	79
5.2.1 Opomenutí otázek prevenční povinnosti	80
5.2.2 Prevenční povinnost v přestupkovém právu	81
5.2.3 Limity prevenční povinnosti ve správním právu.....	82
6.0. Závěr	84
Seznam zkratek:.....	87
Použitá literatura:.....	88
Použitá judikatura:.....	89
Abstract:	91
Klíčová slova (key words):	93

1.0. Úvod do problematiky

Princip prevence patří mezi obecné principy právu vlastní, jež prolínají skrze celý právní řád a uplatňují se ve všech jeho odvětvích. Především je třeba říci, že právo jako takové působí preventivně již pouhou svou existencí, když podporuje právní jistotu. Hmotné právo nežije toliko aplikací skrze právo procesní. Není něčím, co by působilo pouze ex post. Svou regulací právních vztahů ovlivňuje chování každého i ex ante, neboť více méně každý na základě svého právního vědomí anticipuje důsledky svého jednání a s určitým takovým jednáním v různé míře spojuje negativní následky, jež s ním právo spojuje. Dokonce i procesní právo takto do budoucna preventivně ovlivňuje poměry lidí, kteří často upravují své poměry s ohledem na jeho podobu a fungování v praxi.

Prevence je dokonce vetknuta v samotnou strukturu právní normy. Sankce právní normy totiž nejen vynucuje to, co je právem označeno za záhodné, ale též odrazuje, působí proti jevům, jež jsou právem považovány za nežádoucí.

Cílem této práce je analyzovat jistou výšeč této univerzální právní zásady prevence – soukromoprávní povinností předcházet škodám, její zasazení do kontextu právního řádu a její projevy v judikatuře. Ověřit, že tato zásada je nedílnou součástí soukromého práva a dokonce - i skrze své zvláštní projevy - prolíná i do jiných právních odvětví, jež jsou jinak ovládány svými vlastními preventivními prvky.

Tradiční doktrínou bylo preventivní působení přisuzováno výhradně právu veřejnému, jmenovitě pak zejména právu trestnímu, jež hrozbou citelných sankcí odrazuje subjekty od nežádoucího jednání, a právu správnímu, jež kromě správního trestání citelně ovlivňuje budoucí poměry subjektů svými konstitutivními rozhodnutími, jakož i obecnou administrativní regulací lidských činností.

Soukromému právu bylo oproti tomu obvykle přisuzováno působení do minulosti. Soukromoprávní odpovědnostní mechanismy byly interpretovány jako mechanismy jejichž účelem je pouze zabezpečit náhradu škody, nikoli ji však předcházet.

V dnešním českém právu jsou tyto otázky bezpředmětné, neboť s občanskoprávní kodifikací z roku 1964 se prevence stala nosným principem občanského práva a celého soukromého práva vůbec. Též nová rekodifikace

občanského práva princip prevence zachovává. Vzorem pro úpravu principu prevence v novém občanském zákoníku se staly Principy evropského deliktního práva (dále jen PETL), jež jsou jakýmsi obrazem moderního vývoje v této oblasti.

Jakkoli je výslovná formulace povinnosti předcházet škodám v této podobě novátorská, bylo by nesprávné se domnívat, že princip prevence je v soukromém právu jakousi novinkou; že jde o princip soukromému právu cizí, který bylo do něj třeba importovat výslovnou prevenční klauzulí.

Moderní právní věda čím dál častěji považuje prevenci za princip, který je soukromému právu zcela vlastní¹ a je spolu s náhradou škody nutnou součástí všech systémů soukromoprávní odpovědnosti za škodu už ze samotné podstaty. Prevence škod je zde nazírána jako jeden z inherentních prvků deliktního práva.²

1.1. Prevence prizmatem ekonomické analýzy

Mimořádný důraz na prevenci škod kladou zejména školy zabývající se ekonomickou analýzou práva. Tyto teorie obecně nazírají na právo z hlediska ekonomické efektivity a považují tak za účel práva soukromoprávních deliktů předcházení těch škod, jež nejsou ekonomicky efektivní. Náhrada škody je totiž toliko transferem, který není s to navrátit celkový užitek společnosti na úroveň, kde by byl, kdyby nedošlo ke vzniku škody. Z toho důvodu je třeba ve smyslu ekonomické analýzy práva stimulovat pomocí právního systému taková preventivní opatření, která nežádoucím škodám předcházejí.

¹ viz. VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts: Volume One*. München: C.H. Beck, 1998. str. 2. Von Bar zde píše o nezbytnosti prevence v deliktním právu a prvků právní ochrany umožňujících aktivní předejití škodám (negatorní žaloba): „*The simple explanation of the inclusion of preventive legal protection is that prevention is better than compensation. Therefore, the opinion is correct that preventive legal protection is a necessary component of the law of delict.*” (Zařazení preventivní právní ochrany je jednoduše vysvětleno tím, že prevence je vždy lepší než kompenzace. Je tedy správný názor, že preventivní právní ochrana je nezbytnou součástí deliktního práva. překl. Š.K.)

² viz. VAN GERVEN, Walter. *Tort Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing: 2000, str. 18: „*Legal writing (...) has identified the following as the main functions of tort law, in cooperation with other compensatory systems: (1) compensation; (2) loss shifting (and spreading); (3) deterrence; and (4) avoidance of economically inefficient behaviour.*” [Právní literatura (...) identifikovala následující prvky, jakožto hlavní funkce deliktního práva, spolu s ostatními komenzačními systémy: 1) kompenzace; 2) změna toho, kdo nese škodu; 3) odrazení (odstrašení); 4) předejití ekonomicky neefektivnímu chování, p5ek. Š.K.] Je pozoruhodné, že dva ze čtyř zde vyjmenovaných účelů deliktního práva jsou zaměřeny čistě preventivně.

Myšlenkový základ této doktríny vis-à-vis soukromoprávní odpovědnosti zformuloval americký soudce Learned Hand tvrzením, že odpovědnost za škodu má být dána jen tehdy, pokud by náklady na preventivní opatření byly menší, než součin hrozící škody a pravděpodobnosti, že ke škodě skutečně dojde. Každý tedy má být povinen zabránit škodě, kterou by mohl způsobit (je nositelem „duty of care“), je-li takovéto prevenční opatření ekonomicky efektivní.

Ekonom Ronald Coase oproti tomu analyzoval škody jako negativní externality (tj. např. problematika imisí). Došel k závěru, že za předpokladu nulových transakčních nákladů nezáleží na tom, kdo má podle práva škodu nést, zda škůdce nebo poškozený. Má-li totiž škodu nést škůdce, vyplatí se mu provést preventivní opatření tehdy, pokud jsou náklady tohoto opatření nižší, než škoda, kterou by v důsledku odpovědnosti musel nést. Má-li škodu nést poškozený (nepřizná-li právo náhradu škody), i jemu se vyplatí provést preventivní opatření tehdy, pokud tím zabráni větší škodě, než kolik stojí preventivní zákrok. V obou případech tedy dojde k efektivnímu řešení.

Z hlediska efektivity je tedy nastavení odpovědnostních mechanismů podle tzv. Coaseova teorému indiferentní a zákonodárce, respektive soud tedy může zvažovat odpovědnost čistě na základě otázek spravedlnostních. Je však třeba si v první řadě uvědomit, že nulové transakční náklady jsou fikcí a v realitě je řada bariér, které fungování výše naznačeného mechanismu znemožňují.

Je též možné argumentovat tak, že Handovo pravidlo není pouze zaměřeno na otázku efektivity, ale též determinuje to, zda je vůbec spravedlivé požadovat po škůdci, aby škodě v daném případě zabránil. V zásadě totiž Handovo pravidlo ekonomickým způsobem vyjadřuje, že každý má být povinen chránit jiné před škodou tak pečlivě, jak by racionálně jednající člověk chránil před škodou sám sebe, ne však pečlivěji. Takto vyjádřené pravidlo se skutečně jeví být v první řadě pravidlem morálním.

1.2. Zásada neminem laedere

Princip prevence není do stávajících systémů soukromého práva importován ex post na základě moderní ekonomické doktríny. Krom obecně preventivního působení, které je skrze podporu právní jistoty vlastní každé právní úpravě, je jedním z hlavních principů soukromého práva již tradičně zásada neminem laedere – nikomu neškodit.

Má-li každý být povinen nezpůsobovat jiným škodu, je z toho jasné, že má i povinnost této škodě předcházet. Je-li pak soudem uložena náhrada škody, je škůdce činěn odpovědným za to, že způsobením škody porušil svou povinnost, tj. povinnost škodu nezpůsobit. Zásada *neminem laedere* a z ní vyplývající prevenční důsledky jsou tak inherentní součástí každého systému odpovědnosti za škodu, bez ohledu na to, zda dané právo obsahuje výslovný příkaz škodám předcházet.

Zásada *neminem laedere* je bezpochyby zásadní částí principu soukromoprávní prevence, není s ním však totožná. Povinnost nikomu neškodit totiž zavazuje subjekty bránit pouze škodám, jež by sami mohli způsobit jinému. Dle okolností však povinnost prevence může obsahovat i povinnost zabránit jiným škodám.

Aby bylo vůbec možné zabývat se povinnostmi předcházet škodám, je nejprve třeba ji dostatečně vymezit. Bylo by jistě možné definovat předmět zkoumání s ohledem na platný právní řád, tedy jako povinnost uloženou § 415 občanského zákoníku, respektive § 248 a § 249 zákoníku práce, případně též § 377 a § 384 obchodního zákoníku. Z výše uvedeného však jednoznačně plyne, že takové vymezení by bylo krajně nedostatečné.

Má-li být prevenční povinnost zkoumána jakožto fenomén práva, je třeba se pokusit vymezit prevenční povinnost obecně, a to nejen zkoumáním těch prvků, které mají tyto výslovně uložené povinnosti společné, ale i zkoumáním prevenčních prvků, které v právním řádu mohou být vyjádřeny toliko implicitně a jež jsou integrální součástí odpovědnostního systému.

1.3. Pojem prevenční povinnosti

Pojem prevenční povinnosti je pevně spojen se škodou a s právní odpovědností za ni. Je-li odpovědnost za škodu sankcí za porušení právní povinnosti, je povinnost předcházet škodám onou povinností tam, kde právo nerozeznává žádnou jinou zvláštní povinnost. Zákon může výslovně zakotvit povinnost předcházet škodám pomocí imperfektní normy, tedy aniž by ji spojil s jakoukoli sankcí (viz níže), často však lze existenci prevenční povinnosti vůbec dovodit toliko z existence sankce za její porušení. Je tedy zřejmé, že mezi povinnostmi předejít škodě a odpovědností za škodu je ten nejužší

vztah. Je namístě se ptát, co tedy je prevenční povinnost a jak se právo prevenční povinnosti liší od práva odpovědnosti; zda nejde o dvě strany téže mince.

Na rozdíl od obligací z kontraktu zůstává povinnost předcházet škodám latentní až do svého porušení, kdy vzniká nová obligace z deliktu, jakožto sankce za její porušení. Je tedy (zejména z hlediska právní praxe) přirozené, že se zájem odborné veřejnosti soustřeďuje především na otázku odpovědnosti za škodu, kde povinnost škodě předejít vystupuje toliko jako jeden z předpokladů odpovědnosti. Z hlediska vztahů týkajících se prevence škod jde tedy o přístup k problému ex post.

Pro právní teorii však může být přínosný i přístup ex ante, tedy přístup analyzující přednostně práva a povinnosti subjektů ještě před vznikem škody, tj. v situaci, kdy je vznik škody zpravidla ještě nejistý. Tak jako lze obecně dovodit existenci prevenční povinnosti ze sankce za její porušení, lze v konkrétním případě postupovat opačným způsobem.

Alespoň co se odpovědnosti za zavinění týče, nelze činit odpovědným za vznik škody ten subjekt, který v první řadě neměl povinnost vzniku škody zamezit. V případě objektivní odpovědnosti má odpovědný subjekt (už ve svém zájmu) též povinnost činit obecně opatření k odvrácení škody. Jeho odpovědnost však není závislá na tom, zda v konkrétním případě mohl a měl danou škodu odvrátit. Sankce tedy vlastně nastupuje i tehdy, když odpovědný subjekt povinnost zabránit škodě neporušil.

Povinnost předcházet škodám tak vytváří určitý standard chování, který jsou subjekty povinny dodržovat, aby nezasahovaly do chráněných zájmů jiných subjektů. Jak uvádím výše, obsah tohoto standardu chování nemusí být zcela vyčerpán zásadou *neminem laedere*. Dle okolností a specifík právního řádu může totiž tento standard chování stanovit požadavky jdoucí nad rámec prosté povinnosti nezpůsobit škodu jinému, nebo naopak stanovit meze zásady *neminem laedere*.

Tato zásada je ve své podstatě zaměřena na otázku příčinné souvislosti, avšak v životě fyzických i právnických osob dochází k mnoha aktivitám, které mohou působit jiným škodu (ať již *stricto* nebo *largo sensu*), aniž by byly společensky nežádoucí. Zásada nikomu neškodit je tedy v právu přirozeně různými způsoby korigována. Někdy

je vztah dané aktivity ke škodě příliš vzdálený, jindy není kryt zaviněním a jindy je daná aktivita zcela legitimní a škoda je způsobena výkonem práva.³

S ohledem na tyto případy je tedy možné a dokonce nutné zvažovat, jakým škodám velí standard chování bránit a jakým nikoli. Zvláště je-li protiprávnost daného jednání často dovozována toliko z toho, že toto jednání způsobilo škodu. Zde je třeba zdůraznit, že pokud dojde ke vzniku škody, zabývá se soud tím, který subjekt škodu ponese. Zda to bude poškozený, nebo někdo jiný. Řeší se zde tedy ex post vztah zúčastněných subjektů ke konkrétní škodě; zda měl či neměl daný subjekt povinnost škodě zabránit a zda tedy je či není za ni odpovědný.

Příliš izolované zkoumání této otázky však může vést ke zkreslenému pohledu na skutečnost. Při pohledu ex ante je totiž zřejmé, že každý subjekt má povinnost bránit zcela neurčitému okruhu potencionálních škod, jejichž vznik je v dané chvíli nejistý. Při řešení individuální prevenční povinnosti (a odpovědnosti) ve vztahu k vzniklé škodě je třeba mít tento fakt na paměti. Jinak se jeví možnost a povinnost odvrátit škodu v situaci, kdy škoda již vznikla (předchozí riziko je tedy zjevné) a jinak se jeví v situaci, kdy je vznik škody nejen nejistý. S různou mírou pravděpodobnosti hrozí potencionálně nekonečný počet jiných škod a způsobů vzniku škody, jež musí povinný subjekt předvídat a jimž také musí bránit. Opačný postup, kdy je kladen důraz pouze na následek, by vedl ke stírání rozdílu mezi objektivní a subjektivní odpovědností.

1.4. Subjekty povinnosti předcházet škodám

S ohledem na vztah ke způsobené (resp. potencionálně způsobené) škodě je možné dělit subjekty prevenční povinnosti do tří skupin. Jsou to subjekty, které samy mohou škodu způsobit, subjekty jimž může škoda vzniknout a ostatní (třetí) subjekty.

Občanské zákoníky typicky výslovně nestanoví obecnou povinnost předejít škodě, kterou by subjekt mohl způsobit. Stanoví však za toto způsobení škody sankci. Jelikož jde o sankci uloženou za porušení právní povinnosti, logicky vyplývá, že takováto povinnost (povinnost škodě předejít) musí být v zákoně obsažená alespoň

³ Například v hospodářské soutěži mohou svým úspěchem snadno způsobit ztrátu zisků, či dokonce bankrot jiných subjektů, jindy zas může být vznik škody legitimní v důsledku svolení poškozeného.

implicitně. Je tedy zřejmé, že povinnost subjektu předejít škodě samotným subjektem způsobené je nedílnou součástí všech systémů obligací z deliktu.

Dalším myslitelným subjektem prevenční povinnosti je subjekt, kterému škoda hrozí. V našem právním řádu byla tato povinnost zavedena v rámci socialistického systému obecné povinnosti. Toto řešení však není typické. Občanské zákoníky obvykle tuto povinnost výslovně nestanoví a neznají ani sankci za její porušení. Existenci povinnosti předejít škodě vzniklé subjektu samotnému tak nelze ani dovodit. Deliktní právo však s nedostatkem prevenčního zásahu ze strany ohroženého subjektu přece jen operuje. Tento nedostatek totiž může způsobit snížení nebo vyloučení sankce subjektu, který je (nebo by jinak byl) za způsobenou škodu odpovědný (např. institut contributory resp. comparative negligence známý v common law).

Za povšimnutí stojí, že české právo, přes velice široce formulovanou prevenční povinnost ohroženého subjektu, žádnou skutečnou sankci, kromě výše popsaného mechanismu, nezná. Lze tedy uzavřít, že právo obvykle vůbec nezná žádnou povinnost ohroženého subjektu zasáhnout proti hroící škodě, jež by mohla být způsobená nesubjektem (např. zvířetem), ohroženým subjektem, nebo vis maior. Není zde totiž žádný subjekt, který by za vzniklou škodu mohl být deliktně odpovědný a existence či neexistence prevenčního zásahu ze strany ohroženého subjektu nemá tedy ve zkoumané oblasti žádných právních následků.

Jinak je tomu v případě škody způsobené třetí osobou. Zde je právním následkem nedostatečného prevenčního zásahu ze strany ohroženého subjektu snížení náhrady škody. V tomto případě jde spíše o quasisankci, než o skutečnou sankci a obecná povaha takto vzniklé prevenční povinnosti je tak sporná. Z hlediska českého práva však má i tato složka prevenční povinnosti svůj nepopíratelný význam, neboť je platným (a účinným) právem, jakožto povinnost prevence pozitivně zakotvena

Posledními myslitelnými subjekty prevenční povinnosti jsou všechny ostatní, třetí subjekty, které nejsou ani původci ohrožení, ani nejsou samy ohrožením postiženy. Všeobecná prevenční povinnost tohoto typu byla v našem právním řádu zavedena v souvislosti s obecnou soustavou povinností prevence v socialistickém právu a je dodnes zakotvena v § 415 občanského zákoníku. Na základě této povinnosti má každý povinnost zabránit zcela neurčitěmu okruhu škod, při doslovném výkladu dokonce jakékoli škodě.

Jiné, poněkud užší, pojetí prevenční povinnosti třetích osob obsahují Principy evropského deliktního práva, na jejichž základě je koncipována i úprava povinnosti prevence v novém občanském zákoníku (viz níže.). Je však též třeba zmínit, že právo obecně zná řadu zvláštních případů odpovědnosti za škodu způsobenou jiným. Není-li tato odpovědnost vystavěna na principu objektivní odpovědnosti, lze i v těchto případech uvažovat o tom, že dané odpovědnosti odpovídá i povinnost škodě zabránit. Domnívám se však, že tyto případy již stojí mimo rámeček této práce.

Sporné mohou být případy odpovědnosti za následné škody. I zde lze z existence sankce dovodit existenci povinnosti škodě předejít, není však zjevné, do které kategorie prevenční povinnosti tyto případy spadají. Typickým příkladem může být odpovědnost řidiče, který ujel z místa dopravní nehody, kterou způsobil, přičemž nastalé situace zneužije třetí osoba a způsobí poškozenému (který je např. v bezvědomí) další škodu. Má-li být řidič vozidla, který nehodu způsobil, odpovědný, je namístě ptát se na povahu povinnosti, kterou svým jednáním porušil. Jeho odpovědnost za následnou škodu je totiž zároveň odpovědností za škodu, kterou způsobil někdo jiný, a zároveň odpovědností za škodu, která by nemohla vzniknout, nebýt jeho vlastního protiprávního jednání. Je zde zřejmá příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním odpovědného subjektu a způsobenou škodou.

Specifika jednotlivých právních řádů, jež neznají obecně prevenční povinnost třetích osob, mohou nutit aplikační praxi dovozovat odpovědnost za následné škody právě z existence příčinné souvislosti. Nebere-li se však ohled na tato specifika, zdá se obecně výstižnějším mluvit o prevenční povinnosti subjektu, který vytvořil nebezpečnou situaci, tak jak je tomu v Čl. 4.103 PETL⁴. Ač je právní povaha této povinnosti také hraniční mezi oběma zvažovanými kategoriemi, spadá již do kategorie prevenční povinnosti třetích osob.

⁴ European Group on Tort Law. *Principy evropského deliktního práva* [online] [cit. 2.3.2012]. Dostupný z WWW: <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/287/PETLCzech.pdf>

2.0 Vývoj povinnosti předcházet škodám v našem soukromém právu a její projevy v judikatuře.

Výslovně upravená obecná povinnost předcházet škodám, tak jak ji známe, byla do našeho právního řádu vnesena až zákonem č. 40/1964 Sb. (dále jen Obč. zák.). Tato ustanovení však nevzniklo náhlým řízením osudu. Je tedy nutné zabývat se vývojem příslušných ustanovení o odpovědnosti za škodu v našem právním řádu, jakož i genezí a vývojem úpravy v současnosti účinné a úpravy v novém občanském zákoníku. Tento exkurs pomůže pochopit specifickou povahu tohoto institutu, jakož i osvětlit jeho vymezení popsané v předchozí kapitole.

2.1. Povinnost předcházet škodám v obecném zákoníku občanském (OZO)

Obecná prevenční povinnost, tak jak je vymezená v § 415 obč. zák., je dílem socialistické právní vědy. Tato práce se však snaží popsat vývoj prevenční povinnosti jakožto obecného fenoménu práva.

Zkoumání historického vývoje tohoto institutu je tedy třeba začít pohledem na ustanovení, která plnila roli tohoto základního kamene v OZO. Konkrétně je třeba začít § 1294 OZO, podle něhož pochází škoda buď z náhody, nebo z protiprávního jednání či opomenutí. Z taxativní povahy tohoto ustanovení plyne, že každá škoda, jejíž způsobení nebylo připsáno na vrub náhodě, musí být způsobena protiprávním jednáním nebo opomenutím. Způsobení škody je tedy protiprávním jednáním, nebo opomenutím. Ustanovení § 1295 OZO však stanoví, že toto jednání či opomenutí je spojeno se sankcí - náhradou škody, toliko je-li kryto zaviněním (příčemž zcela opačně oproti naší současné úpravě je v § 1296 OZO stanovena presumpce nezaviněného vzniku škody).

Jádrem úpravy v OZO je pak z hlediska zkoumání ustanovení § 1297 OZO, jež obdobně jako současný § 415 obč. zák. stanoví pravidlo chování vzhledem ke vzniku škod. § 1297 OZO stanoví: „*Ale také se předpokládá, že každý, kdo má rozum, jest schopen takového stupně bedlivosti a pozornosti, jehož lze užíti při obyčejných schopnostech. Kdo však při jednáních, při nichž se zkracují práva jiného, opomine tento stupeň bedlivosti nebo pozornosti, dopouští se nedopatření.*“

Toto ustanovení tedy konkretizuje § 1296 OZO co do otázky zavinění tím, že stanoví presumpci schopnosti každého člověka zachovávat určitý standard chování, při jehož porušení je dána zřejmě nevyvratitelná domněnka nedbalosti (nedopatření)⁵ vzhledem ke způsobení škody. Je také zřejmé, že na rozdíl od úpravy § 415 obč. zák., který vymezuje pravidlo chování velice široce, totiž tak, že jednoduše vůbec nesmí dojít ke škodě, předepisuje OZO pravidlo značně mírnější, totiž povinnost zachovávat takovou péči, jaké je schopen běžný člověk.

Ze spojení těchto ustanovení vyplývá pravidlo, které již může značně připomínat obecnou prevenční povinnost známou v našem platném právu. Rouček a Sedláček jej formulují takto: „Každý člověk má se jako řádný člověk snažiti podle svých schopností splniti své povinnosti a nerušiti práva jiných (...) Předpokládá se, že každý člověk má průměrné schopnosti.“⁶ K obdobnému závěru dochází prof. Eliáš, když ve svém komentáři k občanskému zákoníku srovnává tato ustanovení s § 415 obč. zák. a (zrušeným) § 416 obč. zák. a dochází k závěru, že tato ustanovení plní obdobný účel⁷.

Proti takovéto interpretaci odpovědnostních ustanovení buržoazních kodifikací se staví Štefan Luby. Ve svém díle o prevenci a odpovědnosti⁸ analyzuje „kapitalistickou“ civilistiku v oblasti odpovědnosti a dochází k závěru, že kapitalistické občanské právo povinnost předcházet škodám nezná. Luby zastává názor, že z pouhé existence sankce (která ze své povahy působí nazpět, jakožto kompenzace již vzniklé újmy) nelze vyvodit povinnost subjektů jakkoli měnit své chování ve vztahu k budoucnosti (tj. nepůsobit újmu v budoucnosti a v tomto smyslu se chovat prevenčně). Luby uvádí, že názory vyvozující takovouto povinnost se sice v buržoazní civilistice vyskytovaly, avšak nebyly všeobecně přijaty. Preventivní působení bylo připisováno především právu trestnímu, nikoli soukromému.

Tradičnímu doktrinálnímu odlišování preventivního působení práva veřejného a reparačního působení práva soukromého může prima facie nasvědčovat i dobová judikatura. Rouček a Sedláček ve výňatcích z judikatury například uvádějí, že neodpovídá „vlastník, který se zdráhá odstraniti vadný stav stavby v zájmu sousedního

⁵ OZO dělí zavinění na úmysl a nedopatření, které odpovídá dnešnímu termínu nedbalost. Legislativní definice viz. § 1294.

⁶ Tamtéž, str. 758.

⁷ ELIÁŠ, Karel., Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, a.s. 2008, str. 776.

⁸ LUBY, Štefan., Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve I., [Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied](#), Bratislava, 1958, str. 23 a násl.

pozemku. *Ohrožený soused má toliko nárok na náhradu škody, která povstala, nebo na jistotu za hrozící škodu*⁹ Jde o tradiční institut *cautio damni infecti*, který neumožňuje uložení pozitivní povinnosti prevenčního zásahu, ale toliko zabezpečuje náhradu škody, což je právě Lubym považováno za znak odmítnutí prevence v civilním právu (viz níže).

Jiné příklady z judikatury však naznačují, že takovéto dělení nebylo zřetelné, neboť soudy dovozovaly odpovědnost z porušení povinností, jejichž charakter byl zjevně prevenčního charakteru. Žalovaní v těchto případech odpovídali za to, že neučinili patřičná opatření, aby škodu nezpůsobili. Tak například odpovídal „*podnikatel za škodu, které by se bylo mohlo vyvarovati, kdyby bylo užito ochranných opatření, jež jest učiniti podle zkušenosti a vědy k zamezení ohrožení cizích statků*“¹⁰ a to i přes existenci úředního schválení provozovny. Soud tedy ve skutečnosti dovodil, že existovala relativně přísná povinnost přijmout aktivní opatření k předcházení škody, které podnikatele nezprostilo ani schválení dané provozovny příslušným úřadem.

Obdobně pak „*že zachoval všechny úřední předpisy, nezprošťuje vlastníka stroje ještě odpovědnosti, neučinil-li účelných opatření k zabránění úrazů strojem také, když jest mimo provoz.*“¹¹ Explicitně je pak takováto povinnost vyjádřena u odpovědnosti za škodu způsobenou zvířetem (podle zvláštní odpovědnostní skutkové podstaty § 1320 OZO): „*Chovatel zvířete (velkého psa) jest povinen učinit taková opatření, která lze rozumně žádati se zřetelem na potřeby denního života a ruchu v tom kterém místě. (...) Jest na chovateli velkého řeznického psa, aby se na silnici postaral o to, aby ho, je-li třeba, mohl kdykoliv přivolati a zabrániti takto případným škodám.*“¹²

Je zřejmé, že i z hlediska dobové praxe je třeba přidržet se takového chápání odpovědnostních mechanismů, které z existence sankce vyvozuje i povinnost pozitivního chování vzhledem k budoucnosti. Luby značně kritizuje buržoazní kodexy a jejich dobové teoretické chápání. Do kontrastu s těmito kodexy klade právní úpravu v socialistickém občanském zákoníku (jež podle něj klade na prevenci škod značný

⁹ ROUČEK, František. – SEDLÁČEK, Jaromír., Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a podkarpatské Rusi, Díl V. Praha, Linhart, 1937, str. 730.

¹⁰ Tamtéž, str. 723

¹¹ tamtéž

¹² tamtéž, str. 889

důraz), aniž by však byl schopen ukázat zásadní odlišnosti od kritizované „buržoazní“ právní úpravy

Kontinentální právo nezná institut punitivních náhrad škody, takže na rozdíl od trestněprávních sankcí jsou sankce občanskoprávní zcela zjevně založeny na principu reparace. Z toho však nelze ipso facto dovozovat, že reparace předchází prevenci (nebo snad dokonce, že prevenční funkce vůbec chybí). Stejně jako hrozba trestní sankcí totiž i hrozba náhradou škody, bez ohledu na její reparační povahu, působí do budoucna. Sankce je vždy uložena až teprve ve chvíli, kdy dojde k vlastnímu porušení povinnosti, tj. ve chvíli, kdy pouhá hrozba jakožto nástroj prevence selhala.

2.2. Předcházení škodám v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb.

Socialistická právní nauka obecně kladla velký důraz na prevenci škod ve společenských vztazích. Tento doktrinální názor však nebyl plně reflektován pozitivní právní úpravou. Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. (dále jen O.Z.) obecnou prevenční povinnost ještě nezakotvoval a pozitivněprávní úprava předcházení škod tak byla spíše směsicí úzce zaměřených speciálních ustanovení napříč občanským zákoníkem i právním řádem jako takovým. Důraz socialistické právní vědy na prevenci je zcela logický. V hospodářské soustavě, která je více či méně ovládána jediným subjektem, je nejlépe viditelné, že vzniklá škoda, ač může být z hlediska jednotlivého subjektu zcela nahrazena, je snížením celospolečenského užitku a i po nahrazení zůstává škodou. Díky odpovědnostním mechanismům se pouze mění subjekt, který škodu nese.

Štefan Luby k tomu píše: „*V oblasti socialistického vlastníctva spôsobená škoda je samozrejme závažným problémom reparácie: vzniká predovšetkým konkrétne v rámci majetku chozrasčotného hospodárskeho subjektu, a preto jej reparácia poskytovaná jedným subjektom inému subjektu je hospodársky a právne veľmi významná. Ale zo spoločenského hľadiska vykoná sa tu nahradením spôsobenej škody veľmi málo: vzniknutá škoda zostane spoločensky závažne významnou ujmou na národnom majetku, i keď sa poškodenému podniku nahradí.*“¹³

¹³ LUBY Štefan. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve I., [Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied](#), Bratislava, 1958, str. 11

Stejně jako to naznačil Viktor Knapp ve svém článku o odpovědnosti¹⁴, i Štefan Luby se domníval, že tento jev je způsobený specifickou povahou socialistického hospodářského zřízení a v tržním hospodářství, „stigmatizovaném antagonismy“ v hospodářských vztazích, se nevyskytuje. Jak je však uvedeno výše, tato úvaha je zásadní i z hlediska soukromého práva v tržním hospodářství. Je základem pro všechny úvahy o co možná nejefektivnějším fungování práva v oblasti odpovědnosti za škodu.

Jak se tedy konkrétně projevovала ona tolik zdůrazňovaná povinnost předcházet škodám v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb.?

Luby ve své práci kladl důraz na celkové nastavení právního systému a jeho důraz na prevenci. Uváděl ustanovení ústavy, jakož i prevenční instituty trestního práva, s ohledem na něž je třeba jednotlivá ustanovení občanského zákoníku vykládat.

Z hlediska obecné povinnosti předcházet škodám dochází možná poněkud paradoxně (vzhledem ke své předchozí kritice OZO) k závěru, že přes absenci ustanovení výslovně příkazujícího předcházet škodám, lze dovodit prevenční povinnost původce ohrožení ve vztahu k ohrožení jím vyvolanému, a to už jen na základě existence občanskoprávní odpovědnosti.¹⁵ Tím potvrzuje tezi, že prevenční povinnost je nerozlučně spjata již s existencí odpovědnostních institutů, ať již veřejnoprávních nebo soukromoprávních.

Rozdíl v jeho výkladu tohoto institutu v právu socialistickému, oproti jeho výkladu „kapitalistických“ civilních kodexů není tedy zjevně dán rozdílností znění předpisu (srov. § 337 O.Z.: *Kdo úmyslně nebo z nedbalosti poškodí jiného porušením závazku nebo jiné právní povinnosti, je povinen škodu nahradit.*), ale toliko doktrinálním a systematickým (Luby odkazuje zejména na znění preambule tehdejší ústavy) výkladem a patrně též snahou za každou cenu popřít kontinuitu s předrevoluční úpravou (a ukázat kvalitativní odlišnost práva socialistického).

Obdobně Nejvyšší soud ČSSR ve svém stanovisku občanskoprávního kolegia ze dne 11. července 1962, spisová značka 1 Cp 35/62 zdůrazňuje, že „*podnik musí prokázat, že vynaložil takovou míru péče, která je potřebná ke splnění všech povinností,*

¹⁴ KNAPP Viktor. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo, I., 1956, s. 66 a násl.

¹⁵ „*I keď ani občianský zákonník, ani iné právne odvitvia neukládajú všeobecne povinnosť prevenčného správania sa vo vzťahu k ohrozeniu, ktoré by mohlo pochádzať od kohokoľvek, ukladá občiansky zákonník povinnosť prevencie aspoň ohrozovateľovi vo vzťahu k ohrozeniu vyvolanému jeho vlastným protiprávnym správaním sa.*“ LUBY Štefan., Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve I., [Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied](#), Bratislava, 1958, str. 14.

jež pro něho vyplývají z předpisů o ochraně čistoty ovzduší, popřípadě z jiných uložených mu konkrétních, reálných a splnitelných opatření. Společenský význam použití ustanovení § 350 obč. zák. (tj. O.Z., jde o zvláštní ustanovení o náhradě škody způsobené věcí, pozn. aut.) nespočívá jen v tom, že zaviněná škoda bude poškozenému uhrazena. Jak vyplývá z přecházejícího, použití tohoto ustanovení má rozsáhlý význam preventivní. Politickým smyslem tohoto ustanovení není jen zaviněné škody postihovat a k jejich náhradě zavazovat, ale včasnými opatřeními jim předcházet a zabraňovat.“¹⁶ Nejvyšší soud však v tomto stanovisku nspecifikuje, jakým jiným způsobem než ex-post postižením zaviněné škody má být prevenční funkce ustanovení realizována.

Ani dobová judikatura nijak nenaznačuje kvalitativní změnu v chápání prevenční úlohy občanskoprávní odpovědnosti. Tak rozhodnutí Městského soudu v Praze z 20. srpna 1963, spisová značka 6 Co 347/63, které řeší odpovědnost pronajímatele za škodu vzniklou vytopením bytu za prudkého deště (způsobené ucpáním nedostatečně udržovaných odtokových žlabů), jistě klade důraz na povinnost činit opatření k předcházení škodám, když uvádí, že „bylo povinností žalovaného, aby žlaby udržoval v řádném stavu a protože nesplnění této povinnosti bylo hlavní příčinou škody, je žalovaný za škodu odpovědný“¹⁷, avšak způsob, kterým tak činí není zásadně odlišný od judikatury podle OZO.

Soud pouze konstatuje, že žalovaný měl určitou povinnost a zavazuje ho nahradit škodu vzniklou porušením této povinnosti. Je však na druhou stranu třeba zdůraznit, že došlo k otevřenému uznání prevenčního působení, jež je odpovědnostnímu systému imanentní.

Velký důraz klade Luby také na institut zdržovací a odstraňovací žaloby dle § 353 O.Z., směřující přímo k preventivnímu odstranění hrozící škody. Tento institut dává do protikladu ke klasickému institutu *cautio damni infecti*, který slouží primárně jen k preventivnímu zabezpečení reparace, nikoli k aktivnímu předcházení vzniku škody. Takovouto ochranu, která vede pouze k zajištění potencionálních nároků potencionálního poškozeného považuje za zcela nedostatečnou. Jak již bylo řečeno výše, vzniklá škoda zůstává celospolečenskou škodou, bez ohledu na to, zda ji ponese poškozený, nebo ten, kdo škodu způsobil.

¹⁶ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 11. července 1962, spisová značka 1 Cp 35/62

¹⁷ Rozhodnutí městského soudu v Praze z 20. srpna 1963, spisová značka 6 Co 347/63

Je pravdou, že negatorní žaloba je ze své podstaty s to lépe zabránit škodám, než pouhé zajištění náhrady. Nelze však zcela souhlasit s tím, že opatření zajišťující potencionální reparaci nemá vůbec prevenční funkci. V první řadě je takovým opatřením postaveno na jisto, že původce ohrožení ponese případnou škodu, zároveň je též zajištěno, že původce ohrožení si je vědom rizika vzniku škody a jejího případného rozsahu. Lze předpokládat, že původce ohrožení bude pokračovat v ohrožující činnosti pouze za předpokladu, že prospěch, který mu přináší, převyší hrozící škodu. I tento institut tedy (byť přeneseně) působí tak, aby ani z individuálního, ani z celospolečenského hlediska nedocházelo k čisté újmě. Poškozenému je škoda nahrazena původcem škody, zatímco původci škody je tento náklad vynahrazen přínosem z jeho činnosti, která by jinak nemohla být realizována.

Přesto, že není nijak upravena obecná povinnost aktivně zasáhnout, aby nedošlo ke škodě, je přikládán velký význam ustanovením o jednatelství bez příkazu. Ta upravují zásah proti významné hrozící škodě z občanské povinnosti, resp. náhradu škody a nutných výdajů takto jednajících osobě. V případě odvracení významné škody z občanské povinnosti je totiž možno jednat i proti vůli ohroženého subjektu (na rozdíl od obecné úpravy jednatelství bez příkazu).

Úpravu, která pouze opravňuje třetí subjekty k odvracení škod, tehdejší civilistika považovala za nedostatečnou a požadovala obecnější zakotvení povinnosti předcházet škodám. To vedlo k úpravě prevenční povinnosti v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. Podstatné přitom je, že nutnost pozitivně upravit všeobecnou prevenční povinnosti, byla zejména spatřována v požadavku celospolečenské hospodářské efektivity. Stejně jako moderní ekonomické směry, i socialistická civilistika tedy viděla nejužší spojitost mezi prevencí škod a efektivitou civilní odpovědnosti za škody.

2.3. Povinnost předcházet škodám v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb.

Občanskoprávní kodex z roku 1964 klade na prevenci škod velký důraz. Prof. Švestka dokonce konstatuje, že: „*Princip prevence se tak v novém občanském zákoníku stává jedním z nejvýraznějších principů, jež ovládají úpravu občanskoprávních*

vztahů. “¹⁸ Dochází tak k plné implementaci doporučení socialistické civilistiky, kterými jsem se zabýval v předchozí kapitole. Na základě ustanovení hlavy první části šesté je zavedena široce formulovaná povinnost všech subjektů práva předcházet škodám, které by samy mohly způsobit, škodám, které by jim mohly vzniknout, a nově i škodám, které by mohly vzniknout kterémukoli jinému subjektu. Nejde přitom o pouhé konstatování povinnosti bez sankce (lex imperfecta). Porušení této povinnosti je protiprávním jednáním, respektive opomenutím a může zakládat odpovědnost za škodu podle § 420 nebo § 425 zák. č. 40/1964 Sb. (dále převážně obč. zák.)

2.3.1 Prevenční povinnost podle § 415 obč. zák. a její projevy v dobové judikatuře

Základem povinnosti předcházet škodám je § 415 obč. zák., který je i středem zájmu této práce. V původním znění¹⁹ obsahuje kromě povinnosti předcházet škodám na zdraví a majetku též povinnost předcházet neoprávněnému majetkovému prospěchu (bezdůvodné obohacení). Neobsahuje ještě povinnost předcházet škodám na životním prostředí. Vysoká obecnost této úpravy je dána snahou překonat „kazuistiku buržoazních kodexů“, tedy přesněji její zbytky dosud přetrvávající v kodifikaci z roku 1950²⁰. Je plodem dobových představ o nových zásadách soužití v socialistické společnosti, kvalitativně odlišných od občanského soužití ve společnosti kapitalistické (buržoazní).

Široce zakotvená povinnost předcházet veškerým škodám měla být právním nástrojem výchovy obyvatelstva směrem k těmto zásadám socialistického soužití a k socialistické morálce a měla působit k překonávání lhostejnosti v mezilidských vztazích²¹, považované tehdy za reziduální pozůstatek předrevolučního kapitalismu.

¹⁸ ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966, str. 10

¹⁹ „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku ani k neoprávněnému majetkovému prospěchu na úkor společnosti nebo jednotlivce.“ § 415 zák. č. 40/1964 Sb.

²⁰ viz ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, str. 776

²¹ „Základním smyslem této široce pojaté prevenční povinnosti zakročit je působit výchovně a v duchu zásad socialistické morálky zejména na občany v tom směru, aby žádný z nich nezůstal netečným a nevíšimavým k tomu, hrozí-li nebezpečí vzniku závažné škody obecnému zájmu.“ ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966, str. 25

Obecně zakotvená povinnost předcházet škodám se ovšem především stala základem odpovědnosti za škodu všude tam, kde tato škoda nevznikla z důvodu porušení povinnosti stanovené zvláštním zákonem, ale byla způsobena jednáním jinak dovoleným, nebo i jednáním zakázaným jinou než právní normou, např. sportovními pravidly.

Například rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. 5. 1978, spisová značka 10 Co 190/76, řešil škodu vzniklou v důsledku pravidly nedovoleného zákroku v kopané. Žalovaný přitom namítal, že „*ustanovení § 415 o. z. (obč. zák., pozn.) je jen všeobecná prevenční norma, která sama o sobě nestačí na určení právního základu uplatňovaného nároku*“²², avšak tato interpretace nebyla soudem přijata. Co se týče charakteru porušení sportovních pravidel, odvolací soud uvedl, že „*Pravidla sportovní hry sice nejsou právními předpisy, avšak pro hráče této hry nedodržení pravidel hry znamená zanedbání povinnosti předcházet hrozícím škodám, tj. povinnosti uložené ustanovením § 415 o. z. (obč. zák.)*“.²³

Takový právní názor je na první pohled poněkud kontroverzní. Kromě právního řádu existuje řada jiných normativních systémů, jako jsou morální pravidla, zvyklosti apod. Odvolávat se na ně v případech, kdy tak nečiní přímo zákon (typicky zákonný odkaz na dobré mravy) je velmi problematické, protože tyto normy, jakkoli pramenům práva podobné a jakkoli respektované, nejsou samy o sobě všeobecně závazné. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že hráči se dobrovolně účastní určité hry s vědomím, že ta je regulována určitými pravidly. Mohou tedy při hře oprávněně očekávat, že tato pravidla hry budou i ostatními hráči dodržována. Jak ve věci uvedl soud prvního stupně, „*nedodržení pravidel hry, není riziko hry*“²⁴.

Pravidla hry tak stanoví určitý standard chování, který je v daném oboru lidské činnosti běžný, a nelze přitom přehlédnout, že některá pravidla neurčují toliko charakter daného sportu, ale často též určují způsob hry, jež je třeba dodržovat v zájmu bezpečnosti sportovců. Příkazuje-li § 415 obč. zák. povinnost přijímat opatření, jež mají sloužit k předcházení škodám, pak lze od sportovců očekávat, že ve smyslu ustanovení § 415 budou právě tato pravidla respektovat.

²² Rozsudek městského soudu v Praze ze dne 17. 5. 1978, spisová značka 10 Co 190/76

²³ Tamtéž

²⁴ tamtéž

Přitom je třeba zdůraznit, že linie mezi prostou interpretací § 415 obč. zák. ve světle obvyklých lidských standardů chování, jež mohou být v daném případě i zachyceny nějakým mimoprávním normativním systémem, a mezi povznesením tohoto systému na úroveň zákona, může být tenká. Mezi prvním a druhým uvedeným postupem je třeba vždy přísně rozlišovat.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 12. 1981, spisová značka 1 Cz 37/81, poukazuje přesně na tento problém. V dané věci nižší soudy dovodily odpovědnost pořadatele utkání v ledním hokeji za úraz diváka (zasaženého pukem), na základě porušení soutěžního řádu přímo ve spojení s ustanovením § 421 obč. zák. Nejvyšší soud však toto právní posouzení shledal nesprávným, neboť daný soutěžní řád není obecně závazným předpisem. Zároveň však uvedl, že *„Protiprávnost může vyplývat z ustanovení § 415 obč. zák.. (...) Při hodnocení počínání žalované organizace z hlediska tohoto ustanovení lze brát v úvahu i uvedený soutěžní řád ledního hokeje a směrnice pro provoz a užívání zimních stadiónů ve správě tělovýchovných zařízení České organizace Československého svazu tělesné výchovy. Tyto předpisy ukládají řadu povinností a opatření pořadateli utkání, zejména pokud jde o zajištění řádného stavu hřiště a jeho vybavení, a stanoví také povinnosti, které musí plnit soutěžící oddíly tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku.“*²⁵

Zde je třeba ovšem zdůraznit, že tento způsob rozlišování mezi škodou způsobenou při porušení sportovních pravidel a škodou způsobenou, aniž by byla pravidla porušena, není specifický pro prevenční povinnost. V jiných právních řádech je stejného výsledku dosaženo vlastně opačným způsobem, když odpovědnost za škodu je vyloučena na základě „dobrovolného přijetí rizika“ (v anglosaském právu princip *voluntary assumption of risk*, též lat. *volenti non fit iniuria*), zatímco škoda vzniklá porušením pravidel není tímto principem kryta.

Tak konkrétně v německém právu je z § 242 BGB²⁶ dovozován princip *venire contra factum proprium*. Ten neupravuje (na rozdíl od principu *volenti non fit iniuria*)

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 12. 1981, spisová značka 1 Cz 37/81

²⁶ § 242 BGB: *„Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.“* (Dlužník je povinen plnit tak, jak to vyžaduje dobrá víra s ohledem na zažitou praxi. překl. Š.K.)

explicitní souhlas, ale omezuje či vylučuje odpovědnost tam, kde je nárok žalobce v rozporu s jeho předchozím jednáním.²⁷

Van Gerven tento princip ilustruje na rozhodnutí Bundesgerichtshof z 5. 11. 1974, VI ZR 100/73, jež se týkalo otevřené zlomeniny a z ní vyplývající závažné poruchy zdraví, jež vznikla žalobci v důsledku zákroku, který žalovaný provedl v rámci fotbalového zápasu. Žalobci se nepodařilo vyvrátit verzi žalovaného, podle níž žalovaný kopl do míče, nikoli do žalobce a ten o jeho nohu toliko zakopl, při čemž došlo ke zranění. K tomu Bundesgerichtshof uvedl, že: „*Není pochyb, že zaviněné porušení pravidla hry, jehož účelem je obecně chránit hráče, zakládá odpovědnost za škodu, pokud v důsledku tohoto porušení utrpí hráč zranění. Zcela odlišné je to však tehdy, pokud je zranění způsobeno jiným hráčem, jehož styl hry je kryt pravidly, podle nichž se oba týmy hry zúčastnili; v takovém případě je možnost utrpění takovýchto zranění každým hráčem akceptována.*“²⁸

Podobně pak ve francouzském právu sice nezbavuje dobrovolné přijetí rizika škůdce odpovědnosti za škodu jím způsobenou, avšak tyto okolnosti jsou zohledňovány v rámci posouzení zavinění. Je-li nebezpečí při nějaké aktivitě běžné, tak na jedné straně zakládá spoluzavinění poškozeného a na druhé straně může vylučovat zavinění škůdce. V důsledku toho se rozlišuje mezi „*faute de jeu*“, jež se týká rizik sportu inherentních (a nezakládá zavinění) a „*faute commise dans le jeu ou contre le jeu*“, jež se týká rizik, jež jdou nad rámec běžné hry a nejsou hráči běžně akceptovány, jako je škoda způsobená hrubou nedbalostí, nebo úmyslně.²⁹

Kromě výše uvedených projevů je též třeba podotknout, že prevenční povinnost také umožnila jednoduše řešit problematiku následných škod. Nejvyšší soud ČR judikoval, že pachatel vloupání tak odpovídá (solidárně) i za škodu, jež vznikla tím, že umožnil (např. překonáním zámku) jinému pachateli později tyto věci odcizit. Tak tomu bylo např. v rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.1.1988, spisová značka 1 Cz

²⁷ viz. VAN GERVEN, Walter. Tort Law. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing: 2000, str. 728; dodatečné materiály dostupné na <http://www.casebooks.eu/documents/tortLaw/heading7.2.2.pdf> (citováno 10.12. 2012)

²⁸ Tamtéž: „*There is no doubt per se that a culpable infringement of a rule of the game, intended to protect the player in general, triggers liability for compensation if the infringement results in injury of the player. However, this is fundamentally different where the injury of the football player is caused by another player (...) and the latter's style of play was covered by the rules according to which both teams participated in the match; in such case the possible occurrence of such injuries is accepted by each player.*“ (překl. Š.K.)

²⁹ tamtéž: dostupné na <http://www.casebooks.eu/documents/tortLaw/heading7.2.3.pdf>

70/87. V dané věci se nepodařilo pachateli vloupání prokázat, že veškeré odcizené věci odcizil právě on. Nejvyšší soud však konstatoval, že to nevylučuje jeho odpovědnost, protože svým jednáním mohl pozdější krádež umožnit a tím porušit svou prevenční povinnost dle § 415 obč. zák..

2.3.2 Prevenční povinnost podle § 417 obč. zák. a její projevy v dobové judikatuře

Široce pojatá koncepce všeobecné povinnosti předcházet škodám se neobešla bez konkretizujících ustanovení. Předně šlo o ustanovení § 417 obč. zák., které navazuje na znění § 353 O.Z. (jak bylo uvedeno v předešlé kapitole, bylo toto ustanovení považováno za jeden z nejvýznamnějších prvků realizujících zásadu předcházení škodám v této kodifikaci). § 417 obč. zák. zachoval právo ohroženého domáhat se soudně uloženého vhodného opatření k odvrácení škody. Oproti předchozí úpravě chybí výslovná výjimka pro činnosti úředně povolené. Lze tedy dovodit, že za určitých podmínek by bylo možné se domáhat této ochrany i vůči takto povoleným aktivitám, zejména (jak velmi správně zdůrazňuje prof. Švestka), pokud by původce ohrožení svou činností porušoval zvláštní předpisy či přímo podmínky činnosti specifikované v povolení.³⁰

Na rozdíl od ochrany pokojného stavu (v původní redakci ochrana proti porušení socialistického soužití) dle § 5 obč. zák., umožňuje § 417 obč. zák. uložit ohrožujícímu subjektu, aby učinil aktivní opatření, která zabrání vzniku škody, jež teprve hrozí, netoliko zdržet se zásahu, nebo obnovit původního stav.

Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 4. 1969, sp. zn. 4 Cz 29/69, uvádí, že při absenci ustanovení, které by umožňovalo uložit vlastníkovu oplotit jeho pozemek (takové ustanovení v původní redakci obč. zák. chybělo), lze tuto povinnost uložit pouze na základě § 417 obč. zák., a to jen za výjimečných okolností. Podle Nejvyššího soudu SSR tedy nepostačuje „*tá skutočnosť, že snád' neohradenou záhradou žalovaného vnikajú sliedky a iná hydina na neohradenú záhradu žalobcu (...); veď žalobcovi zrejme nič nebránilo v tom, aby si svoju záhradu aj v tejto časti oplotil.*“³¹

³⁰ viz ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966, str. 23

³¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 4. 1969, sp. zn. 4 Cz 29/69

Soudy se také zabývaly otázkou, komu je možno povinnost dle § 417 odst. 2 obč. zák. uložit. Zde lze uvést rozsudek Nejvyššího soudu ČR, ze dne 27. 2. 1987, sp. zn. 3 Cz 4/87. Žalobci se domáhali úpravy nevyhovující příčky mezi družstevními domky (tj. domy ve vlastnictví stavebního bytového družstva), neboť dcera žalovaných hrála pravidelně na klavír a rušila tak obyvatele vedlejšího domku hlukovými imisemi. Oba nižší soudy žalobě vyhověly, až teprve Nejvyšší soud si povšiml skutečnosti, že zdrojem hluku byl klavír, jež nepatřil žalovaným, ale jejich dceři a že žalovaným měla být uložena povinnost hluku zamezit úpravou věci, která nepatří jim, ale jinému subjektu, tj. družstvu. Požadované opatření tedy nemělo oporu v zákoně.

Stejně tak se v tomto případě Nejvyšší soud zabýval intenzitou hrozby, neboť nižší soudy použití § 417 obč. zák. odůvodnily tím, že žalobcům v důsledku hluku může hrozit bližší nespécifikované poškození zdraví (ač to žalobci netvrdili a ač toto tvrzení nemělo oporu v provedeném dokazování). Nejvyšší soud tedy dovedl, že u dané intenzity ohrožení vůbec nepřipadá v úvahu aplikace § 417 odst. 2 obč. zák., neboť nejde o vážné ohrožení ve smyslu tohoto ustanovení.

Kromě negatorní žaloby pak § 417 obč. zák. nově zakotvil nikoli právo, ale povinnost ohroženého aktivně zasáhnout k zabránění či snížení hrozící škody. Výše uvedené právo, zakotvené v odstavci druhém se tedy stává fakultativním nástrojem daným do rukou ohroženému pro případ závažných hrozeb, které by jinak jen těžko mohl svými silami zvládnout. Tato povinnost byla zavedena z obavy, že by poškozený jinak mohl pouze pasivně přihlížet působení sil ničících jeho majetek spoléhaje na to, že mu škoda přece bude plně nahrazena. Tato úvaha je v zásadě správná, a to nejen s ohledem na tehdejší společenský a právní diskurs, neboť vskutku není v souladu s hospodárným využitím zdrojů, ani s dobrými mravy, aby vlastník nechránil svůj majetek proti škodě způsobené jiným. Zvolená úprava je ovšem stejně jako § 415 obč. zák. dosti obecná a při doslovném výkladu může svádět k absurdním výsledkům³². Jde však o spíše teoretické úvahy, neboť je pravdou, že občanský zákoník nestanoví za nesplnění této povinnosti žádnou sankci. Ustanovení § 417 obč. zák. je tak realizován toliko skrze § 441 obč. zák., podle něhož může pasivita poškozeného vést ke snížení (či

³² zdařilá redukce a absurdum viz ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, str. 781.

vyloučení) sankce jiného³³ a jež tak působí spíše quasisankčně. Přesto se však jeví (alespoň z teoretického hlediska) účelné, interpretovat ustanovení § 417 obč. zák. restriktivně, tj. že toto ustanovení ukládá pouze tu povinnost, jejíž porušení je postihováno alespoň (quasi)sankcí dle § 441 obč. zák..

Ustanovení § 441 obč. zák. upravuje spoluzavinění poškozeného v obecné rovině, nikoli pouze sankci za porušení § 417 obč. zák. Příkladem použití § 441 obč. zák. v souvislosti s prevenčními opatřeními na straně poškozeného je rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 5. 1973, sp. zn. 2 Cz 7/73. V daném případě žalované zemědělské družstvo zavádělo strojové vybavení, jež mělo být umístěno v prostorách pod bytem žalobců. Vzhledem ke zvýšené hlučnosti těchto strojů žalobci (členové družstva) souhlasili s touto úpravou pod podmínkou, že jim bude byt vyměněn za jiný, přičemž tato dohoda zůstala pouze ústní. Po schválení projektu byly družstvem žalobcům předány klíče k jinému bytu, ti se však nepřestěhovali a místo toho do nového bytu nastěhovali svou dceru. Jelikož však jejich byt byl postižen vysokou hlučností, žalovali družstvo a požadovali „náhradu za zvýšený hluk přesahující dovolenou míru hlučnosti“.³⁴

Nejvyšší soud sice ve svém odůvodnění odkazuje jen na § 441 obč. zák., avšak z kontextu vyplývá, že dané skutkové okolnosti odpovídají právě situaci, kterou předvídá § 417 odst. 1 obč. zák., který měl být ve spojení s § 441 obč. zák. též užit. Nejvyšší soud ke spoluzavinění poškozených uvádí: „z přednesu účastníků vyplývá, že účelem dohody bylo předejít újmě, která žalobcům mohla vzniknout instalací mechanizačního stájového zařízení v domě čp. 35 v T., a to tím způsobem, že měli dostat náhradní byt v domku čp. 66 v T. v rozsahu bytu jimi užívaného v domě čp. 35 v T. Učinil-li žalovaný se souhlasem žalobců toto opatření, žalobci však v rozporu s dohodou nastěhovali do bytu jen svou dceru, pak si sami zavinili tvrzenou škodu, kterou by v tom případě nesli sami.“³⁵

³³ Tamtéž. Viz též ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966, str. 22

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 5. 1973, sp. zn. 2 Cz 7/73

³⁵ Tamtéž

2.3.3 Prevenční povinnost podle § 416 obč. zák. a její projevy v dobové judikatuře.

Paradoxně mnohem důraznějším způsobem se povinnost předcházet škodám promítla do povinnosti třetích osob předejít škodám, které samy nezpůsobili. V tomto smyslu obecné ustanovení § 415 obč. zák. konkretizoval dnes již zrušený § 416 obč. zák. Ten zakládal jednak povinnost ohlásit hrozící škodu a jednak přímo proti hrozící škodě zakročit.

V obou případech je předpokladem vzniku povinnosti hrozící závažná škoda, přičemž požadavek závažnosti hrozící škody (jakkoli vágní) zde značně zmenšuje dosah ustanovení a odstraňuje tak absurdní důsledky, které by povinnost subjektů zakročit proti všem škodám jinak při doslovném výkladu ustanovení § 415 obč. zák. měla³⁶.

Obecně byla každému uložena pouze povinnost kvalifikovaným způsobem na hrozící závažnou škodu upozornit, čímž byla jejich prevenční povinnost splněna. Pouze v případě, že vznik škody hrozil bezprostředně a pouhé upozornění na hrozící škodu by nebylo s to zabránit vzniku škody, měl každý povinnost sám aktivně zasáhnout k zabránění škody.³⁷ Povinnost třetích osob zasáhnout i povinnost upozornit na hrozící škodu byla přitom vyloučena, pokud v jejím splnění bránila závažná okolnost, nebo pokud by její splnění znamenalo ohrožení této osoby, nebo osoby jí blízké³⁸.

Zakročovací a ohlašovací povinnost nebyla sankcionována obecnými ustanoveními o odpovědnosti za škodu, ale pomocí zvláštního ustanovení § 425 obč. zák. Subjekt, který by nesplnil povinnost vyplývající z § 416 obč. zák. by se podle tohoto ustanovení dostal do jakéhosi quasiručitelského postavení a odpovídal by pouze za tu část škody, která nemohla být nahrazena jinak, a pouze v rozsahu přiměřeném okolnostem. Důležité přitom je, že ustanovení § 425 obč. zák. podmiňovalo tuto odpovědnost tím, že v daném případě by upozornění příslušných orgánů (resp. přímý

³⁶ Prof. Švestka k tomu velmi správně dodává: „... každý občan by byl nepřiměřeně nucen k tomu, aby neustále vyvíjel pozornost, nehrozí-li v jeho okolí vznik škody.“ ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966, str.19

³⁷ Rozlišení obou situací by mohlo v praxi být problematické např. v situaci, kdy subjekt identifikuje nedostatek v zabezpečení banky a v souladu s povinností, kterou mu ukládal § 416 obč. zák. na tento nedostatek upozorní. Takové opatření by obecně stačilo k odvrácení hrozby, avšak (aniž by to bylo možné plně předvídat) pokud by hypoteticky v mezichase došlo k zneužití chyby v zabezpečení a vzniku škody, nebyla by (za předpokladu, že subjekt byl schopen svým vlastním zásahem chybu okamžitě odstranit a škodě zabránit) při doslovném výkladu povinnost pouhým upozorněním splněna.

³⁸ Úprava přitom byla zjevně nedůsledná, neboť nepamatovala na možnost, že by jednáním ve smyslu § 416 obč. zák. mohla být ohrožena také jiná osoba, než osoba blízká.

zákrok) skutečně umožnilo zamezit vzniku škody. Otázkou tedy je, jak vztah těchto dvou ustanovení interpretovat, zejména pak v případě, že splnění oznamovací povinnosti již není způsobilé zabránit škodě, zatímco zakročovací povinnost je dle § 416 obč. zák. vyloučena.

Tímto problémem se (mimo jiné) zabývá rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1969, sp. zn. 3 Cz 29/69. V daném případě skupina šesti nezletilých neoprávněně vnikla do dřevěné boudy poškozeného, kde byla uskladněna hořlavina (benzín). Tito nezletilí se jali přelévat hořlavinu z kanystru do menších nádob, přičemž ji rozlili po podlaze. Jeden ze žalovaných přitom upustil na zem horkou plechovou nádobu, jež rozlitý benzín vznítila. Nižší soudy přitom dovodily odpovědnost tří žalovaných za porušení prevenční povinnosti dle § 416 obč. zák., jelikož „neupozornili na závadné počínání“ čtvrtého žalovaného (o odpovědnosti jeho, jakož i obou zbylých nezletilých, kteří se události účastnili, rozhodnutí Nejvyššího soudu dále nepojednává), ani nezakročili k odvrácení škody.

Nejvyšší soud se nejprve zabýval vztahem § 416 obč. zák. a § 425 obč. zák. Dospěl přitom k závěru, že „*odpovědnost podle § 425 o. z. (obč. zák. pozn.) nemůže být vyvozována z každého nesplnění povinnosti uložené v ustanovení § 416 odst. 1 o. z. (obč. zák. pozn.), nýbrž jenom z jejího nesplnění tehdy, jestliže by upozornění příslušných orgánů nebylo pouze formální a mohlo ještě splnit svůj účel, tj. jestliže by příslušné orgány mohly ještě na základě upozornění na hrozící škodu zabránit bezprostřednímu vzniku škody.*“³⁹

Z toho plyne, že Nejvyšší soud interpretoval oznamovací povinnost dle § 416 obč. zák. co do obsahu doslovně, tj. dovodil, že každý má povinnost upozornit na hrozící závažnou škodu zásadně vždy, aniž by byl ax ante oprávněn hodnotit, zda je to účelné. Toliko ex post se, jakožto podmínka odpovědnosti za porušení této povinnosti zkoumá, zda by oznámení o hrozící škodě umožnilo této škodě zabránit.⁴⁰

³⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1969, sp. zn. 3 Cz 29/69.

⁴⁰ Zde se stejně jako v případě ustanovení § 417 obč. zák. domnívám, že je správnější interpretovat vztah § 416 obč. zák. a § 425 obč. zák. tak, že podmínka vyjádřená v § 425 obč. zák. přímo omezovala oznamovací a zakročovací povinnost tak, že tato povinnost vůbec nebyla dána v případech, které nešlo postihnout žádnou sankcí. Zaprvé se totiž nezdá správné, aby norma zakotvovala povinnost, jejíž splnění nejen nemá být sankcionováno ale ani není účelné. Zadruhé pak samo ustanovení § 416 obč. zák. předpokládá, aby každý rozlišoval, zda je včasné oznámení s to škodě zabránit, neboť v opačném případě má mít povinnost sám zakročit (není-li tato z jiného důvodu vyloučena).

Na druhou stranu však rozsah této povinnosti interpretoval Nejvyšší soud relativně restriktivně. Nižší soudy spatřovaly oznamovací povinnost v tom, že žalovaní měli oznámit „závadné počínání“ čtvrtého žalovaného, tj. měli svou oznamovací povinnost splnit ještě před vznikem požáru. Tímto se však Nejvyšší soud vůbec nezabýval a pouze vyšel z toho, že splnění oznamovací povinnosti po vznícení hořlaviny by již škodě nemohlo zabránit.⁴¹ Stejným způsobem pak Nejvyšší soud postupoval ohledně povinnosti zakročovací. Dospěl k závěru, že vzhledem k intenzivnímu požáru a nebezpečí výbuchu by pro nezletilé žalované byla jakákoli snaha požár uhasit a zamezit tak škodě příliš nebezpečná, aniž by se zabýval tím, zda neměli žalovaní povinnost zakročit již při vzniku nebezpečné situace. Celkově tedy Nejvyšší soud volil interpretaci spíše restriktivní, při níž byl celkový efekt povinnosti dle § 416 obč. zák. výrazně snížen.

2.3.4 Společné otázky prevenční povinnosti

Zbývá toliko doplnit, že ustanovení o předcházení škodám jsou doplněna § 418 a 419 obč. zák., které navazují na úpravu z roku 1950 a upravují odpovědnost za škodu a náklady vzniklé při samotném odvrácení škody a to jak ohroženým subjektem, tak třetími osobami. Stojí především za povšimnutí, že výše těchto nákladů (respektive náhrady vzniklé škody) je omezena výší škody hrozící či odvrácené. V tomto omezení lze vidět projev snahy o přispění práva k efektivnímu uspořádání hospodářských vztahů, která stála u zrodu této úpravy. Na rozdíl od dnešních ekonomických směrů, jež se na efektivitu práva zaměřují, však tato úprava nezohledňuje ve svém textu pravděpodobnost, že ke škodě skutečně dojde. Při doslovném výkladu by tedy bylo možné požadovat náhradu za nákladné opatření, jež mělo zabránit škodě, jež sice hrozila, avšak pouze s nepatrnou mírou pravděpodobnosti. Takovýto výklad by však nebyl patrně správný, neboť celé ustanovení je třeba vykládat v tom smyslu, že škodám má být předcházeno tehdy, je-li to účelné.

Zásadní pro zkoumání prevenční povinnosti v českém právu pak je otázka, nakolik bylo obecné ustanovení § 415 obč. zák. vyčerpáno konkretizujícími

⁴¹ V daném případě totiž bezprostředně po vzniku požáru učinil příslušné oznámení náhodný svědek události, který si požáru všiml. Vzhledem k rychlému vývoji požáru však toto oznámení nemělo podle Nejvyššího soudu na rozsah škody žádný vliv.

ustanoveními § 416 obč. zák. a § 417 obč. zák.. Z výkladu prof. Eliáše⁴² by se prima faciae mohlo jevit, že institut obecné prevenční povinnosti byl v „původní redakci“ oběma výše jmenovanými ustanoveními vyčerpán zcela. Prof. Švestka oproti tomu ve své práci zdůrazňuje, že § 415 obč. zák. mimo blíže konkretizované oblasti zakotvuje zcela obecnou povinnost předcházet škodám, kdy vznik škody (nikoli však každé škody) se stává protiprávním. Tuto obecnou povinnost však nijak blíže nevymezuje.⁴³

Je ovšem zřejmé, že § 415 obč. zák. je základem ještě další povinnosti, kterou nepokrývá ani § 417 obč. zák. a kterou nepokrýval ani § 416 obč. zák., a to povinnost předcházet škodám, které by osoby samy mohly způsobit (za předpokladu ovšem, že není zvláštní úpravy), tedy prevenční povinnost, která je inherentní každému odpovědnostnímu systému. Zde je namístě zkoumat tato prevenční ustanovení z hlediska subjektů podléhajících prevenční povinnosti, tak jak jsou vymezeny v první kapitole této práce. Ustanovení § 417 obč. zák. tedy speciálně upravuje povinnosti ohroženého subjektu, § 416 obč. zák. speciálně upravoval povinnosti třetích osob, zatímco povinnost ohrožujícího subjektu je ponechána obecné úpravě ustanovení § 415 obč. zák., popřípadě zvláštním předpisům. Dle názoru autora této práce je tím okruh obecné prevenční povinnosti zcela vyčerpán, neboť ve vztazích týkajících se vzniku škod a jejich předcházení žádný čtvrtý subjekt nepřipadá v úvahu. Toto zjištění je podstatné pro interpretaci dalšího vývoje právní úpravy zkoumaného institutu.

2.4. Povinnosti předcházet škodám po novelizaci občanského zákoníku zákonem č. 509/1991 Sb.

Předchozí kapitoly se zabývaly vznikem konceptu všeobecné prevenční povinnosti jakožto konceptu založeného na zásadách socialistického politicko-ekonomického zřízení a rolí, kterou měl tento koncept zastávat v socialistické

⁴² ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, str. 776.

⁴³ „Domníváme se však, že obsah § 415 není tímto výkladem beze zbytku vyčerpán. Význam cit. ustanovení podle našeho názoru sahá rámci celkové koncepce části šesté o odpovědnosti za škodu dále. Z výslovného zakotvení povinnosti každého počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a majetku, lze dovodit, e za účinnosti nového občanského zákoníku, je tato povinnost zároveň i obecně, tj. pro každého, závaznou právní povinností, jejíž nedodržení znamená chovat se v rozporu s ní a tedy protiprávně.“ ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966, str. 14.

společnosti. Po listopadu 1989 však společnost přešla na zcela jiný společenský systém a nyní je tedy namísto se zabývat tím, jak se role konceptu prevence škod změnila s ohledem na změny ve společnosti.

Prof. Albín Bráf, aniž by mohl usuzovat z historické zkušenosti, psal již na začátku minulého století o vztahu soukromého práva a společenského zřízení toto: „Každá základní změna hospodářských rádu může se provést jen změnou předpisů rádu soukromoprávního. Přivést k platnosti socialismus, předpokládalo by především radikální změny občanských zákoníků.“⁴⁴ Platnost tohoto konstatování byla beze zbytku potvrzena při přechodu na hospodářství socialistické a ovšem bezpochyby platí i opačně - při přechodu ze socialistického hospodářství na hospodářství kapitalistické.

Po roce 1989 došlo v našem právním řádu k radikálním změnám, avšak občanský zákoník jako takový zůstal nadále v platnosti a onou nutnou radikální změnou na poli občanského práva se tak stal zákon č. 509/1991 Sb., který sice provedl rozsáhlé změny v textu občanského zákoníku, avšak nemohl zcela změnit celkovou koncepci, na níž byl tento kodex postaven.

V oblasti prevence škod tak konkrétně došlo k vypuštění § 416 obč. zák. (a souvisejícího § 425 obč. zák.) a ke změně znění § 415 obč. zák., která je již zmíněna výše (vypuštění prevence bezdůvodného obohacení a nové zakotvení prevence škod na životním prostředí). Široce zakotvená povinnost předcházet škodám však zůstala. Protože byla koncipována jako základní kámen systému odpovědnosti za škodu, její odstranění by nebylo ani možné realizovat pouhou - byť rozsáhlou - novelizací. Je však zřejmé, že se změnou společenského zřízení již tento institut nemůže plnit svůj původní účel, který směřoval k potlačování individuálních zájmů, a že jeho obsah byl nutně pozměněn.

Z hlediska této práce není příliš podstatné, že polistopadová společnost zjevně klade větší důraz na ochranu životního prostředí, než na ochranu společnosti před vznikem bezdůvodného obohacení. Mnohem podstatnější je, že změněné hodnoty společnosti se projeví ve zrušení nejvýraznější části socialistické prevenční povinnosti, tj. § 416 obč. zák. Co se týče subjektů, jež mohou vystupovat ve vztazích v oblasti prevence škod, byla zrušena úprava, která konkretizovala tuto povinnost ve vztahu k třetím osobám. Jak jsem však již konstatoval v předchozí kapitole, tato

⁴⁴ BRÁF, Albín, Spisy Dra. Albína Bráfa, Díl první, Nástin přednášek universitních, Svazek I., Národohospodářská theorie. Praha: Knihkupectví Bursík a Kohout, 1913, str. 83

povinnost byla ustanovením § 416 obč. zák. toliko konkretizována, zatímco obecným ustanovením, jež tuto povinnost do českého právního řádu vneslo, byl a je § 415 obč. zák.. Prima facie se tedy jeví, že zrušením § 416 obč. zák. se povinnost třetích osob zabráňovat škodám jako takovým rozrostla takřka do nekonečna.

K takovému závěru do jisté míry dospívá ve svém komentáři i prof. Eliáš. Ve svém komentáři konstatuje, že § 415 tak nutně „...*dopadá stanovením všeobecné a blíže nekonkretizované povinnosti počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na nejširší myslitelný počet nejrůznějších situací a může vést i k absurdním výkladům...*“⁴⁵ S potencionálně neúnosnými důsledky takovéto interpretace se pak vyrovnává požadavkem „nepřistupovat k výkladu přepjatě“⁴⁶

Takovýto závěr je zcela v souladu s jazykovou, logickou i systematickou metodou výkladu a jeví se tak být jediným možným, avšak pro praxi ani teorii není a nemůže být uspokojivým.

Nejde přitom pouze o hypotetickou možnost zcela absurdních výkladů. Právní požadavek bránit vzniku jakékoli škody by ve svém důsledku nutně vedl i k povinnosti předvídat jakoukoli škodu, ke které by v okolí mohlo teoreticky dojít a přijmout opatření k zamezení takové škody. Při míře komplexnosti moderní společnosti je takový požadavek nejen neudržitelný (subjekty by při důsledném plnění takovéto povinnosti nemohly činit již vůbec nic jiného), ale i zcela nemožný. Provedení opatření k zabránění jedné hrozící škody (je třeba mít na paměti, že bez korektivu § 416 obč. zák. jde o hrozící škodu již při velmi nízké pravděpodobnosti skutečné škody) může zcela vylučovat opatření k zabránění škody jiné ne-li vůbec, pak alespoň tím samym subjektem v tom samém čase. Je přitom obecnou zásadou právní, že nikdo není povinen konat nemožné. Přitom požadavek příčinné souvislosti a prvku zavinění nemůže být dostatečným korektivem této povinnosti zejména s ohledem na presumpci zavinění. Je tedy zřejmé, že je třeba hledat jinou interpretaci.

Tu je třeba nejprve posoudit dřívější smysl a účel ustanovení, tak jak je rozebrán v předchozích kapitolách. Prevenční povinnost byla zakotvena jak s ohledem na požadavky „socialistické morálky“, tak s ohledem na snahu o efektivní právní

⁴⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, str. 776

⁴⁶ tamtéž, str. 777

uspořádání hospodářských vztahů.⁴⁷ Požadavek „socialistické morálky“ - aby docházelo v prvé řadě k prevenci škod - se měl ve vztahu k třetím osobám projevit jakožto právní požadavek toliko v nejzávažnějších případech. Právě s vědomím, že neohraničená prevenční povinnost by byla neuskutečnitelná a vedla by ke krajně neekonomickému uspořádání vztahů, byl tento požadavek konkretizován § 416 obč. zák. Právě proto byla vyloučena obecná odpovědnost za použití § 420 obč. zák., místo kterého se použil § 425 obč. zák.. Novelizace z roku 1991 měla za cíl promítnout do občanského zákoníku liberalizaci společnosti, hospodářských, ale i morálních vztahů.

Zrušení § 416 obč. zák. i jeho sankčního ustanovení § 425 obč. zák.. zcela zjevně mělo omezit, nikoli rozšířit rozsah prevenční povinnosti. Ustanovení § 416 obč. zák., byť dopadala pouze na nejzávažnější případy odvracení škod, považovali zákonodárci za přežitá a neživotná. Zcela protismyslná interpretace by tedy byla interpretace, podle které zrušením těchto ustanovení došlo k rozšíření prevenční povinnosti a zejména pak k podřazení odpovědnosti třetích osob za nesplnění prevenční povinnosti pod režim obecné odpovědnosti za škodu dle § 420 obč. zák..

JUDr. Škárová ve svém komentáři uvádí, že „...*odpovědným podle občanského zákoníku nebude ten, kdo si v občanskoprávním styku počíná podle konkrétní situace natolik bedlivě, aby při tom **nezpůsobil** škodu na zdraví, majetku, právech jiného, přírodě či životním prostředí.*“⁴⁸ Prevenční povinnost třetích osob přitom ani podle § 416 obč. zák. ani obecně nedopadá na ty, kteří by vzniklou škodu způsobili (vznik škody není s jejich jednáním v příčinné souvislosti). Těmto osobám je pouze uložena povinnost zabránit škodě, kterou může způsobit někdo jiný.

Jinými slovy, domnívám se, že ustanovení § 415 obč. zák. zůstává ve vztahu k třetím, nezúčastněným osobám (které nejsou ani ohrožené, ani původcem ohrožení) pravidlem imperfektním, tj. bez sankce, neboť je nutné dovodit, že po zrušení § 416 a § 425 obč. zák. nedošlo k podřazení odpovědnosti třetích osob za nezabránění škodě pod obecnou odpovědnost za škodu.

Takováto interpretace ovšem není také bez negativních důsledků. Dochází tím fakticky k úplnému zrušení prevenční povinnosti těchto třetích osob, přičemž tato

⁴⁷ viz ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966, str. 8

⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I Komentář. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1049.

povinnost může být v některých specifických případech prospěšná a zcela opodstatněná. Výše je však odůvodněn závěr, že široká interpretace prevenční povinnosti je neakceptovatelná (a korekce pomocí „nepřepjatého výkladu“ je přece jen nesystematická) a dle mého názoru není třetí způsob výkladu vůbec možný.

Výše je již odůvodněn závěr, že bez sankce je *stricto sensu* i porušení povinnosti ze strany ohroženého subjektu, které však má za následek snížení či vyloučení sankce jiného, a působí jakožto *quasisankce*. Zcela perfektním pravidlem je tedy pouze prevenční povinnost původce ohrožení, která se realizuje pomocí § 420 obč. zák..

Zde je totiž vhodné zdůraznit, že § 415 obč. zák. nezakládá samostatnou skutkovou podstatu, ale jeho porušení je (při absenci jiné povinnosti - § 415 obč. zák. působí subsidiárně) protiprávním jednáním, které je předpokladem odpovědnosti dle § 420 obč. zák..⁴⁹ Domnívám se totiž, že není správný názor JUDr. Holuba, který zdůrazňuje, že „...*při náhradě škody podle občanského zákoníku se musí použít ustanovení zvláštní (§ 420 a násl.) a teprve není-li takové ustanovení, nastupuje ustanovení § 415, které pak působí bezprostředně, jako přímá úprava.*“⁵⁰

Je zcela zřejmé, že § 415 obč. zák. toliko stanoví právní povinnost, avšak nezakládá žádnou sankci. Měl-li by se tedy § 415 obč. zák. použít jako samostatná úprava, šlo by nutně o *lex imperfecta*. Tím samozřejmě není dotčeno, že při použití § 420 obč. zák. a násl. je primárně třeba zohlednit (porušení) právní povinnosti stanovené zvláštními ustanoveními a povinnost stanovená § 420 obč. zák. se použije, není-li takové zvláštní povinnosti.

Z tohoto výkladu vychází též konstantní judikatura Nejvyššího soudu. Tak např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2003, spisová značka 25 Cdo 1094/2001, se uvádí, že „*dopustila-li se fyzická osoba (či právnická) osoba jednání odporujícího povinnosti počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám (§ 415 obč. zák.), je splněn jeden ze základních předpokladů odpovědnosti za škodu ve smyslu § 420 obč. zák., neboť i samotné jednání v rozporu s § 415 obč. zák. je porušením právní povinnosti.*“⁵¹

Funkce, kterou takto zúženě vykládaná prevenční povinnost (tj. zejména povinnost původce ohrožení) v právním řádu plní, pak může být poněkud odlišná od

⁴⁹ viz ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I Komentář. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1049.

⁵⁰ HOLUB, Milan a kol., Občanský zákoník Komentář, 1. svazek Praha: Linde Praha, a.s., 2002, str. 433

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2003, spisová značka 25 Cdo 1094/2001

funkce, kterou měla plnit v původním znění. Prevenční povinnost stanoví standard chování, jež je třeba dodržovat. Slovy Nejvyššího soudu, „každý je podle § 415 obč. zák. povinen zachovávat vždy takový stupeň bedlivosti (pozornosti), který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat a který - objektivně posuzováno - je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví či majetku; uvedené ustanovení mu však neukládá povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik škody.“⁵² Prevenční povinnost je též základem odpovědnosti všude tam, kde není zvláštní úprava.

Stojí též za povšimnutí, že protiprávnost, na rozdíl od zavinění, není presumována. Též je třeba si všimnout, že interpretace prevenční povinnosti, jež stojí na základě protiprávnosti jednání (je třeba zabránit škodám vzniklým v důsledku neopatrného jednání) a ne na protiprávnosti následku (je třeba zabránit všem škodám) se částečně překrývá s prvkem zavinění. Jan Petrov k tomu uvádí, že soud tak může hranici mezi protiprávností a zaviněním posouvat a s tím zároveň ovlivňovat důkazní břemeno.⁵³

2.4.1 Škoda způsobená zvířetem

Mezi typické příklady aplikace prevenční povinnosti patří případy škody (ať již na zdraví či na majetku), které byly způsobeny zvířetem ve vlastnictví člověka. Právní předpisy upravující chov zvířat, jsou-li vůbec, se týkají typicky ochrany veřejných prostranství před znečišťováním, nebo poplatků za chov daných zvířat a jejich účelem není regulovat chov zvířat za tím účelem, aby nedocházelo ke škodám. Při absenci jiné úpravy je to právě povinnost generální prevence, která určuje standard chování v této oblasti.

Zcela modelovými jsou pak případy odpovědnosti za škodu na zdraví způsobenou pokousáním psem, ať již při jeho útěku, nebo při venčení. Zajímavým příkladem je rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.4.2008, sp. zn. 25 Cdo 3117/2006; 25 Cdo 2432/2008, který si vzhledem ke specifickým skutkovým okolnostem vyžádal komplexní posouzení této problematiky.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.2.2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001

⁵³ PETROV, Jan. Protiprávnost a obecná prevenční povinnost. Právní rozhledy, roč. 2007, č. 20, str. 745

V daném případě žalovaný trávil odpoledne se svým psem na louce, používané v tomto ročním období jako pláž, kde bylo v té době větší množství lidí včetně hrajících si dětí. Pes ležel klidně na dece vedle svého pána, neměl však náhubek a nepodařilo se prokázat, zda byl na vodítku. Nezletilá žalobkyně byla psem pokousána v obličeji, když se k psovi sehnula a „chtěla mu dát pusinku“, čehož se pes zřejmě lekl. Pes následně okamžitě uposlechl příkaz pána a nepokračoval dál v útoku, nicméně poranění již vzniklo.

O výrazném spoluzavinění žalobkyně a zejména pak zanedbání dohledu ze strany rodičů žalobkyně nemohlo být pochyb, jakož i o flagrantním porušení prevenční povinnosti z jejich strany. O to složitější pak bylo posouzení případné odpovědnosti majitele psa. To, že pes klidně ležel na dece vedle svého pána a na povel okamžitě zanechal útoku, jež byl navíc zřejmě vyvolán úlekovou reakcí, svědčí spíše o mírné povaze a/nebo dobrém výcviku psa. Otázkou tedy bylo, zda žalovaný dostal své prevenční povinnosti již tím, že měl psa při sobě a evidentně pod svou kontrolou, nebo zda byl povinen provést i další prevenční opatření (zejm. nasadit náhubek).

Nižší soudy dovodily, že pouhá existence nepobíhajícího psa nezakládá porušení prevenční povinnosti (s čímž lze souhlasit) a žalobu zamítly. Nejvyšší soud však analyzoval situaci hlouběji. Povšiml si zejména toho, že žalovaný se se psem zdržoval na zalidněném, veřejném místě, kde bylo množství hrajících si dětí, což zvyšovalo riziko nebezpečné situace, jakož i nároky na žalovaného, co se jeho prevenční povinnosti týče. Proto Nejvyšší soud dovedl, že žalovaný své povinnosti nedostál.

Domnívám se, že úvaha soudu zde byla zcela správná. Ačkoli nelze po majiteli psa požadovat, aby jeho pes měl za všech okolností nasazen náhubek, tím méně pak nedává-li k tomu pes podnět, je třeba zasadit problém do kontextu situace. Na popsané louce existovalo riziko srovnatelné např. s cestou hromadnou dopravou, kde je vskutku běžným standardem opatrnosti nasazovat i malým psům náhubek. Větší množství lidí, hluk, pohyb, to vše může psa stresovat a klade tak nároky i na jeho pána. Prevenční opatření, které může zabránit závažné škodě, je v dané situaci jednoduché a nenákladné (projeví se toliko snížením komfortu psa), neboť majitel psa by měl mít náhubek tak jako tak po ruce.

Pro účely srovnání lze uvést rozhodnutí District Court v Hongkongu ve věci Chiang Ki Chun Ian v Li Yin Sze ze dne 8. října 2010.⁵⁴ V daném případě si nezletilý žalobce hrál spolu s pěti dalšími dětmi v domě žalované bez dohledu kohokoli z rodičů. V domě byl též pes žalované, připoutaný vodítkem (aby nemohl volně pobíhat), ale bez náhubku. Pes, který se nikdy předtím nechoval agresivně, pokousal žalobce do obličeje, když jej ten zřejmě krmil.

District Court zde zdůvodnil odpovědnost žalované obdobným způsobem, jako Nejvyšší soud v předchozím případě. Uvedl, že žalovaná věděla, že spolu se psem bude v místnosti šest chlapců ve věku devět a méně let, že tito si budou hrát, mohou případně zlobit. Též věděla (či měla vědět), že žalobce se s jejím psem dosud nesešel a nemusí vědět, jak se k němu správně chovat, jakož i to, že její pes se nemusí k neznámému dítěti chovat jako ke členu rodiny (tj. dosud bezproblémově). Z toho podle soudu vyplývalo zvýšené nebezpečí, které měla žalovaná řádným způsobem zohlednit, např. odstraněním psa z dosahu dětí.

Prevenční povinnost samozřejmě nestíhá pouze majitele psa, který způsobil škodu, ale i toho, komu škoda byla způsobena. Ústavní soud dokonce judikoval, že příliš jednostranné posuzování prevenční povinnosti porušuje právo na spravedlivý proces. V daném případě totiž došlo ke střetu dvou venčených psů, přičemž pes žalované byl na vodítku a opatřen náhubkem. Žalobkyně byla pokousána, když se oba psy snažila odtrhnout a nechtěně přitom strhla náhubek psa žalované. Pokud tedy soudy kladly důraz toliko na prevenční povinnost žalované majitelky psa a nevzaly v úvahu též prevenční povinnost pokousané žalobkyně, postupovaly dle Ústavního soudu protiústavně.⁵⁵

Zde je opět pro srovnání možno uvést rozhodnutí Hongkongského District Court, tentokrát ve věci Capitley Elna Lanuza v Aurea Eloisa Sales ze dne 20. února 2008.⁵⁶ Špatně přivázaný pes zde zaútočil na psa žalobkyně. Ta, aby svého psa ochránila, jej zdvihla do náručí, nadto se však též útočícího psa pokusila kopnout, přičemž byla pokousána do nohy. Soud vyšel z toho, že poté, co žalobkyně zdvihla svého psa do náručí, se pes žalovaného (rasy dorvi, tedy nevelkého vzrůstu) spíše uklidnil a podle svědecké výpovědi se zdálo, že svého soka hledá za nohami žalobkyně.

⁵⁴ čerpáno z westlaw international (<http://international.westlaw.com>)

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 24.10. 2006, sp. zn. IV.ÚS 524/05

⁵⁶ čerpáno z westlaw international (<http://international.westlaw.com>)

Podle soudu tedy nebylo zranění žalobkyně v příčinné souvislosti s pochybením žalovaného, ale až s násilnou intervencí žalobkyně a žalobu tak zamítl zcela.

Pokud by se přitom daný případ posuzoval prizmatem českého práva, je zřejmé, že žalovaný porušil svou prevenční povinnost, pokud psa nedostatečně uvázal, když mohl předpokládat, že by se mohl dostat do konfliktu např. s jinými psy. Zároveň je však zřejmé, že prevenční povinnost porušila i žalobkyně a to dokonce v míře, jež vedla k přerušení příčinné souvislosti mezi vznikem škody a porušením povinnosti žalovaného (neboť agresivní chování vůči psovi by vedlo ke vzniku škody bez ohledu na pochybení žalovaného).

Kromě psů se prevenční povinnost týká pochopitelně i jiných, méně obvyklých zvířat. Jako zajímavý příklad mohou sloužit dva rozsudky Nejvyššího soudu, v nichž se řešila odpovědnost za škodu způsobenou střetem splašeného koně s motorovým vozidlem. V prvním případě žalovaná vzala koně na vyjížděku mimo oplocený výběh, kde se kůň z neznámého důvodu splášil, vběhl na vozovku a střetl se s vozidlem. Oba nižší soudy žalobu zamítly, když vyšly z toho, že žalovaná jela s koněm v místech, kde to bylo obvyklé a nezavinila splašení koně, přičemž *„prevenční povinnost podle § 415 obč. zák. předpokládá běžnou míru opatrnosti, nikoliv bezbřehou povinnost předvídat a předcházet veškerým škodám v budoucnu.“*⁵⁷

Nejvyšší soud ovšem postupoval jinak. Dovodil, že porušení prevenční povinnosti vyplývá jednoznačně již z prostého faktu, že kůň bez jezdce vběhl na vozovku. Otázku zavinění pak podle Nejvyššího soudu nelze omezit toliko na zavinění konkrétní situace, která vyvolala splašení, jelikož splašení koně nelze a priori vyloučit a jeho možnost je pro koně typická. Proto pokud žalovaná nebyla schopna situaci zvládnout, porušila prevenční povinnost již tím, že se pohybovala se zvířetem v místech, kde ke škodě vůbec mohlo dojít.

Zcela obdobnou argumentaci zvolil Nejvyšší soud i v rozsudku ze dne 28.1.2003, sp. zn. 25 Cdo 1094/2001, kde byl oproti výše jmenovanému případu důvod splašení koně znám, neboť kůň žalovaného (klisna) se splášil a vytrhl se žalovanému poté, co byl napaden jinými koňmi (hřebci) vedenými třetími osobami. I zde Nejvyšší soud uvedl, že porušení prevenční povinnosti je zřejmé již z toho, že kůň pobíhal bez

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2010, sp. zn. 25 Cdo 5030/2007

doprovodu, neboť „majitel koně si nepočínal tak, aby se kůň nezaběhl.“⁵⁸ Zavinění zde pak Nejvyšší soud spatřoval v tom, že žalovaný věděl, že hřebci, se kterými se při vyjíždě setkal, nejsou kastrování a mohou být při setkání s klisnou agresivní.

Domnívám se však, že argumentace Nejvyššího soudu je v těchto případech nesprávná, když vyvozuje porušení prevenční povinnosti již ze samotného následku, tj. splašení koně.⁵⁹ Sám Nejvyšší soud přitom v rozporu se svou argumentací uvádí, že „není rozhodující, že v době střetu byl kůň bez průvodce či bez jezdce, jak uvažoval odvolací soud, nýbrž podstatné je, jak se kůň na komunikaci dostal a zda to někdo způsobil.“⁶⁰ Těmito otázkami se však dále vůbec nezabývá, nebo se jimi zabývá zcela nepřesvědčivě a naopak (jak je uvedeno výše) vychází vlastně z opačného právního názoru.

Analogicky by bylo možné argumentovat, že není rozhodné, zda řidič vozidla zavinil smyk, když je známé, že motorová vozidla se mohou při jízdě do smyku dostat a pokud řidič není s to bezpečně vozidlo ovládat i v případě, že smyk dostane, porušuje svou prevenční povinnost již tím, že vozidlo na pozemní komunikaci řídí.

Odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravního prostředku je samozřejmě dle § 427 občanského zákoníku objektivní (právě z důvodů, že k dopravním nehodám může docházet i zcela nezaviněně) a prevenční povinnost dle § 415 obč. zák. na ni tedy nedoléhá. Odpovědnost za škodu způsobenou zvířetem však objektivní není. Pokud Nejvyšší soud považuje porušení prevenční povinnosti v dané situaci závislé toliko na následku, stírá tím rozdíly mezi subjektivní odpovědností a odpovědností objektivní, tím spíše, pokud zavinění posuzuje paušalizujícím způsobem, jako v daném případě.

Opačným způsobem např. uvažoval Supreme Judicial Court of Massachusetts v rozhodnutí ve věci *Verna v. Boston Transcript Co.* z 24. října 1934.⁶¹ V tomto případě do automobilu žalobce narazil koňský povoz žalovaného, jež se splašil a uprchl zaměstnanci žalovaného, který jej měl na starosti. Soud uvedl, že nebylo prokázáno, jaké okolnosti zapříčinily útěk koně, ani jakým způsobem se vymkl kontrole

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2003, sp. zn. 25 Cdo 1094/2001

⁵⁹ Přitom sám žalobce nabízel ve svém dovolání mnohem přesvědčivější důvody, když argumentoval, že ke splašení došlo v důsledku neodpovídající péče, jež neumožnila koni vybit svůj temperament, v důsledku čehož byl kůň zvýšeně vznětlivý.

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ čerpáno z westlaw international (<http://international.westlaw.com>)

zaměstnanci žalovaného, který jej měl na starosti. Dále uvedl, že pouhá přítomnost splašeného koně není důkazem nedbalosti toho, kdo jej ovládal, neboť je „obecně známo, že koně se mohou na ulici spláshit z mnoha jiných důvodů, než je nedbalost toho, kdo je má právě na starosti.“⁶² Je třeba si všimnout, že výše jmenovaný soud, obdobně jako Nejvyšší soud ČR, vyšel z předpokladu, že koně se mohou obecně spláshit z různých příčin a za různých okolností. Nevyvodil z toho však závěr, že je povinností toho, kdo má koně na starosti, všechny tyto rozmanité příčiny anticipovat a splášení koně tak za všech okolností zabránit.

2.4.2 Culpa in contrahendo a prevenční povinnost

Culpa in contrahendo (předsmuvní odpovědnost) je koncept vypracovaný Rudolfem von Jheringem a německou právní vědou v devatenáctém století. Spočívá na existenci práv a povinností existujících ve stádiu uzavírání smluv a upravuje odpovědnost za škodu způsobenou porušením těchto povinností.⁶³ Tento institut byl do praxe uveden judikaturou, když byl soudy dovozován na základě obecných zásad občanskoprávních kodexů a pomocí speciálních skutkových podstat. V německém právu byl pozitivně zakotven novelizací BGB z roku 2002, v právu rakouském, švýcarském i francouzském však nadále zůstal ve formě soudcovského práva.

Ani v občanském zákoníku z roku 1964, jakož ani v obchodním zákoníku není odpovědnost za škodu způsobenou v předsmuvním stadiu pozitivně zakotvena. Judikatura zde však nepostupovala dovozováním předsmuvní odpovědnosti per analogiam ze zvláštních skutkových podstat, neboť odpovědnost za škodu způsobenou jednáním, jež není jinak zákonem upraveno, je v českém právu založena na § 415 a § 420 občanského zákoníku. Též otázky předsmuvní odpovědnosti je třeba posuzovat především podle těchto ustanovení (podle skutkových okolností připadá v úvahu i odpovědnost dle § 424 občanského zákoníku, tj. za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům), a to i v případě obchodních sporů, neboť zvláštní ustanovení o prevenční povinnosti obsažená v obchodním zákoníku toliko modifikují prevenční povinnost poškozeného.

⁶² „It is matter of common knowledge that horses may become runaways on the streets through many other causes than the negligence of those having their custody.“ (překl. Š. K.)

⁶³ viz. SALAČ, Jaroslav. Culpa in contrahendo v českém právu? Právní rozhledy, roč. 2002, č. 9, str. 413.

Prvním (a dosud ojedinělým) případem, kdy česká judikatura dovodila existenci předsmulvné odpovědnosti v našem právu byl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11.10.2006, sp. zn. 29 Odo 1166/2004. V daném případě se žalobce domáhal náhrady škody, kterou mu měl žalovaný způsobit tím, že bez řádného důvodu ukončil jednání o uzavření smlouvy o úvěru. Tato škoda spočívala zejména v nákladech na právní zastoupení, které žalobci vznikly v důsledku několik měsíců trvajících jednání, během nichž žalobce zapracovával požadavky žalovaného. Jednání přitom dospěla do takové fáze, že byla připravena verze dokumentace, splňující požadavky obou stran. Žalovaný však jednání o smlouvě jednostranně ukončil, aniž by k tomu měl řádný důvod.

Nejvyšší soud zde vyslovil jednoznačný závěr (jenž se promítl i do znění právní věty, s níž bylo toto rozhodnutí publikováno), že odpovědnost za škodu způsobenou bezdůvodným ukončením jednání o smlouvě lze dovodit z ustanovení § 415 a § 420 občanského zákoníku. Nejvyšší soud však narazil na to, že obecná povinnost předcházet škodám žádným způsobem nevymezuje meze takto vyvozeného souboru předsmulvních povinností, přičemž doslovný (či dokonce nedostatečně restriktivní) výklad § 415 občanského zákoníku by byl v přímém rozporu se zásadou smluvní volnosti. Nejvyšší soud se tedy musel pokusit tyto meze vytyčit.

V prvé řadě se zabýval okamžikem, kdy zvažovaná předsmulvné povinnost (tj. povinnost neopodstatněně ukončovat smluvní jednání) vůbec vzniká. Zde uvádí, že je nutné, aby „*konkrétní osoby zahájily jednání o uzavření určité smlouvy, přičemž tato jednání dospěla do stadia, kdy jedna ze stran kontrakčního procesu byla v důsledku chování druhé potencionální smluvní strany v dobré víře, že předpokládaná smlouva bude uzavřena.*“⁶⁴ Odpovědnost je přitom vyloučena, pokud smluvní strana měla k ukončení jednání legitimní důvod.

Druhou otázkou, jež musel Nejvyšší soud zodpovědět, pak byl rozsah případné odpovědnosti za takto způsobenou škodu. Nejvyšší soud dovodil, že za škodu nelze považovat náklady, jež v souvislosti s uzavíráním smlouvy daného typu vznikají obvykle, neboť s jejich vynaložením musejí obě strany počítat a v souladu se zásadou smluvní volnosti je tak musejí nést samy. Jako škoda tak podle Nejvyššího soudu připadají v úvahu toliko ty náklady, jež „*nelze považovat za - pro uzavření smlouvy konkrétního typu - běžné (obvyklé), a jejichž potřeba vyvstala v důsledku specifických požadavků druhé strany*“⁶⁵

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11.10.2006, sp. zn. 29 Odo 1166/2004

⁶⁵ tamtéž

Na těchto závěrech pak Nejvyšší soud setrval i v rozsudku ze dne 2.9.2008, sp. zn. 25 Cdo 127/2007, s poněkud odlišnými skutkovými okolnostmi. V daném případě měla škoda vzniknout v rámci jednání o mimosoudním vyrovnání souvislosti s řízením o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. Tehdejší žalobkyně (tj. žalovaná ve výše uvedené věci) iniciovala jednání o mimosoudním vyrovnání, přičemž následně souhlasila s návrhem dohody, jež vypracovala zástupkyně tehdejší žalované, požadovala však změnu lhůty k vyklizení nemovitosti. Poté, co byla dohoda v tomto smyslu upravena, odmítla tehdejší žalobkyně dohodu podepsat, ukončila jednání a vzala celou žalobu zpět. Žalobkyni (tj. tehdejší žalované) přitom vznikly náklady za právní zastoupení.

Nejvyšší soud ve svém zrušujícím rozsudku vytkl soudu odvolacímu, že se nedostatečně zabýval jednak otázkou, zda uvedená škoda nevznikla úmyslným jednáním proti dobrým mravům a jednak tím, zda škoda nevznikla porušením prevenční povinnosti dle § 415 občanského zákoníku. Uvádí, že otázky porušení prevenční povinnosti je třeba zkoumat i v případě, že škoda nevznikla úmyslným jednáním proti dobrým mravům.

Na aplikovatelnost ustanovení o obecné prevenční povinnosti na tyto případy upozornil již v roce 2002 JUDr. Jaroslav Salač ve svém článku „Culpa in contrahendo v českém právu?“⁶⁶ (aniž by však blíže vymezil, jaký obsah by předmluvní odpovědnost podle § 415 občanského zákoníku měla mít), takže tato rozhodnutí, ač průlomová, nebyla zcela překvapivá. Právní názor Nejvyššího soudu však nebyl přijat bez kritiky. JUDr. Milan Hulmák k tomu uvádí, že „*Základní omezení (prevenční povinnosti, pozn.) představují okolnosti vylučující protiprávnost. Jednou z těchto okolností je i výkon práva. Pokud je určité jednání dovoleno, nemůže být protiprávní. Subjekty nejsou povinny uzavřít smlouvu. Mají právo sjednávání smlouvy kdykoliv a z jakýchkoliv důvodů ukončit, nezávisle na představách druhé strany.*“⁶⁷

Domnívám se však, že tato kritika není zcela přiléhavá, neboť obecná prevenční povinnost doléhá právě jen na ty případy, jež nejsou upraveny jiným předpisem. Odpovědnost za škodu způsobenou porušením povinnosti předcházet škodám se tak týká těch případů, kdy je škoda způsobena jednáním, jež je jinak povolené a jež by tedy bylo výkonem práva, bylo-li by vykonáváno s předepsanou mírou opatrnosti a ohleduplnosti.

⁶⁶ citace viz výše.

⁶⁷ HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv v civilním právu. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, str. 162.

Nutno ovšem podotknout, že námitky JUDr. Hulmáka proti aplikovatelnosti § 415 obč. zák. jsou obecného charakteru, jelikož odmítá vůbec dovozovat odpovědnost za škodu toliko z porušení prevenční povinnosti, neboť „nelze (...) tvrdit, že někdo odpovídá za škodu, protože ji způsobil, nebo protože si nepočínal tak, aby ji nezpůsobil. Použití § 415 ObčZ jako základu pro odpovědnost za škodu (...) by ve své podstatě vedlo k odpovědnosti za škodu vždy, jestliže by byla v příčinné souvislosti s jednáním určitého subjektu. Výklad § 415 ObčZ jde ovšem nad zákonný text, když se z tohoto ustanovení dovozuje obecná povinnost obezřetného chování, jednání s běžnou opatrností.“⁶⁸

Důvody, proč takovýto výklad považuji za nesprávný uvádím převážně výše, zde bych pouze zdůraznil, že výklad obecné prevenční povinnosti jakožto povinnosti jednat s běžnou mírou opatrnosti je naopak výkladem restriktivním, jež právě zamezuje tomu, aby byla protiprávnost spojována s každým vznikem škody.

Nelze však uzavřít, že dovozování předsmulvní odpovědnosti z povinnosti generální prevence tak, jak to učinil Nejvyšší soud, je zcela bezproblémové. Rozsah nahrazovaných nákladů podrobil kritice JUDr. Petr Dobeš⁶⁹, když uvádí, že v závislosti na pokročilosti fáze vyjednávání a důvodu jeho ukončení (a předvídatelnosti tohoto důvodu), může nastat situace, kdy by bylo možné požadovat i náklady běžné, za předpokladu, že byly vynaloženy s vědomím druhé strany (šlo by tedy o plné uvedení do stavu, v jakém by byl poškozený, pokud by do předsmulvního vztahu vůbec nevstoupil, tj. náhrada tzv. negatives interese, jak je tomu v německém nebo rakouském právu⁷⁰). Je však třeba zvážit, zda tyto případy nepokrývá dostatečně § 424 obč. zák. (odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům).

JUDr. Dobeš si všímá i dalšího problému, způsobeného použitím úpravy obecné prevenční povinnosti na případy předsmulvní odpovědnosti, jímž je (ne)existence relativního závazkového předsmulvního vztahu⁷¹, neboť obecná povinnost předcházet škodám působí erga omnes. JUDr. Dobeš uvádí, že v praxi se toto dělení stírá, jelikož absolutní povinnost předcházet škodám se v rámci předsmulvního vyjednávání

⁶⁸ tamtéž

⁶⁹ DOBEŠ, Petr. K odpovědnosti za škodu v předsmulvním stadiu de lege lata. Právní rozhledy, roč. 2009, č. 20, str. 715.

⁷⁰ Viz. HRÁDEK, Jiří. Předsmulvní odpovědnost. Bulletin advokacie, roč. 2011, č. 3, str. 44.

⁷¹ Viz. DOBEŠ, Petr. Op. cit., SALAČ, Jaroslav. Op. cit.

„relativizuje“⁷². Je však třeba podotknout, že tato povinnost se relativizuje až jejím porušením, kdy vzniká závazkový vztah z deliktu.

Obecně je třeba uvést, že nedostatek výslovného zákonného zakotvení není překážkou uplatňování předsmuvní odpovědnosti. Naopak německá úprava, která výslovně zakotvuje vznik předsmuvního vztahu na základě (1.) zahájení smluvního vyjednávání, (2.) navázání takových obchodních vztahů s potencionálním smluvním partnerem, jež umožňují ovlivňovat práva a oprávněné zájmy tohoto partnera, či (3.) z podobných obchodních kontaktů (§ 311 odst. 2 BGB) a z tohoto vztahu vyplývající povinnost jednat s ohledem na práva a oprávněné zájmy protistrany (§ 241 odst. 2 BGB), je v oblasti předsmuvní odpovědnosti výjimkou.

Rakouská úprava v ABGB taková výslovná ustanovení nezná a rakouská judikatura dovozuje předsmuvní odpovědnost analogickým použitím ustanovení § 878 ABGB (kdo při uzavírání smlouvy ví, nebo musí vědět o nemožnosti plnění, musí nahradit druhé straně škodu, kterou utrpěla v důsledku spoléhání na platnost smlouvy, ledaže by tato strana též o nemožnosti plnění věděla⁷³), § 874 ABGB (kdokoli, kdo dosáhl uzavření smlouvy lstí nebo bezprávnou výhrůžkou, musí poškozenému vždy nahradit škodu⁷⁴) a § 932 odst. 1 ABGB.⁷⁵

Francouzská judikatura pak dokonce dovozuje předsmuvní odpovědnost v rámci deliktního práva. Na rozdíl od německého a rakouského pojetí se tedy nesnaží konstruovat předsmuvní závazkový vztah, ale využívá široce formulovaných obecných ustanovení o odpovědnosti za škodu, tj. čl. 1382 a 1383 Code civile, jež v zásadě zakotvují odpovědnost za veškerou (byť i z nedbalosti) zaviněnou škodu.⁷⁶ Stojí přitom za povšimnutí, že tato ustanovení zakotvují pravidlo ne nepodobné tomu, jež vznikne spojením ustanovení § 415 a § 420 obč. zák., jež na danou problematiku aplikoval Nejvyšší soud.

Domnívám se přesto, že je nanejvýš vhodné, že nový občanský zákoník obsahuje zvláštní ustanovení o předsmuvní odpovědnosti a jmenovitě o odpovědnosti

⁷² DOBEŠ, Petr. Op. cit.

⁷³ „Wer bei Abschließung des Vertrages die Unmöglichkeit kannte oder kennen mußte, hat dem anderen Teile, falls von diesem nicht dasselbe gilt, den Schaden zu ersetzen, den er durch das Vertrauen auf die Gültigkeit des Vertrages erlitten hat.“ (překl. Š.K.)

⁷⁴ „In jedem Falle muß derjenige, welcher einen Vertrag durch List oder ungerechte Furcht bewirkt hat, für die nachtheiligen Folgen Genugthuung leisten.“ (překl. Š. K.)

⁷⁵ MATULA, Zbyněk. Culpā in contrahendo. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 29.

⁷⁶ tamtéž, str. 40 a násl.

za bezdůvodné ukončení smluvních jednání (zcela mimo úpravu prevenční povinnosti)⁷⁷ a to dokonce podrobněji, než činí úprava německá. Judikatura českých soudů ohledně předsmuvní odpovědnosti je totiž dosud strohá a nekompletní. Měl-li by tento institut v českém právu skutečně pevně zakotvit na základě obecné úpravy § 415 obč. zák., musela by judikatura překotně dohnat vývoj, který probíhal v jiných právních řádech celá desetiletí. Konkrétněji vymezený obsah předsmuvních povinností může tento vývoj značně ulehčit.

2.4.3 Spoluzavinění poškozeného při sportovních událostech

Jiným zajímavým příkladem projevů prevenční povinnosti může být posuzování spoluodpovědnosti poškozených při sportovních událostech, jmenovitě např. při automobilových závodech.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2007, sp. zn. 25 Cdo 1598/2005 řeší spoluzavinění diváka zraněného při rychlostní zkoušce rally. Skutkové okolnosti byly takové, že žalobce sledoval závody na vyvýšeném náspu 2,5 m vzdáleném od trati, v blízkosti pásky označující nebezpečnou zónu, tj. v místě neoznačeném za nebezpečné, nikoli však v místě přímo vyhrazeném pro diváky (z judikátu nevyplývá, zda taková místa u trati byla). Místo bylo sice na rovném úseku, jež však následoval po zatáčce, přičemž na tomto úseku auta značně zrychlovala. V blízkosti pak navíc byl plot rovnoběžný s tratí, jež znesnadňoval útěk z místa. Jedno z vozidel dostalo smyk, srazilo žalobce a způsobilo mu škodu na zdraví.

Soud k dovolání žalobce řešil právě jeho spoluzavinění, které nižší soudy ohodnotily jako 30%. Nejvyšší soud se ve věci přidržel názoru nižších soudů, přitom své rozhodnutí odůvodnil tím, že žalobce porušil svou prevenční povinnost, když se postavil na místo, jež neodpovídalo standardům běžné opatrnosti. Nejvyšší soud přitom uvádí, že pokud místo nebylo pořadatelem pro diváky ani výslovně zakázáno, ani výslovně určeno, je na zvážení diváků, zda je dané místo pro pozorování vhodné, či nikoli. Divák při tom musí zvažovat, zda dané místo odpovídá nárokům, které na něj klade § 415 obč. zák.

Úvaha Nejvyššího soudu je obecně zcela správná, domnívám se však, že v daném případě nebyla argumentace soudu zcela přesvědčivá. Soud dle mého názoru

⁷⁷ § 1729 zák. č. 89/2012 Sb.

jen částečně zdůvodnil, proč považoval dané místo za zvýšeně nebezpečné. Vůbec se pak nevypořádal s námitkou žalobce, že se poblíž vyskytovali pořadatelé a nijak neupozornili diváky, že dané místo není bezpečné. Stejně tak se soud nezabýval tím, zda neměli pořadatelé rozšířit oblast zakázanou pro diváky, bylo-li sousedící místo též podle soudu zvýšeně nebezpečné. Žalobce v daném případě spoléhal na to, že žalovaným vymezená nebezpečná zóna je dostatečná. Soud přitom dostatečně nezdůvodnil, proč takovéto spoléhání v daném případě vybočuje z mezí obecné opatrnosti.

Proto se domnívám, že jakkoli může být rozhodnutí správné, není dostatečně a přesvědčivě odůvodněno. Zároveň se domnívám, že tento způsob argumentace může vést k příliš nízkým požadavkům na zajištění bezpečnosti ze strany pořadatelů, kteří jsou odborně lépe vybaveni, aby posoudili ohroženost různých úseků okolo trati a též mohou lépe odhadnout rozsah potřebných preventivních opatření.

Možnost srovnání v daném případě nabízí rozhodnutí britského Court of Appeal ve věci *Horne and Marlow v RAC Motor Sports Association* z 24. května 1989. Skutkové okolnosti byly v tomto případě velmi podobné. Žalovaná společnost pořádala rally, jež byla rozdělena do jednotlivých úseků. Některé části těchto úseků, zpravidla též vnější okraje ostřejších zatáček, byly pro diváky zakázané. Ve zbylých částech se pohybovali zaměstnanci pořadatele (pořádkový dozor), jejichž úkolem bylo zajišťovat bezpečnost diváků, m.j. se starat, aby tito nestáli na nevhodných místech. V jedné takovéto zatáčce, jež nebyla výslovně uzavřena pro diváky, došlo k nehodě, když se řidič jednoho z vozidel vyhýbal divákům, jež se dostali (patrně uklouzli) přímo na trať. Přitom vyjel ze zatáčky a narazil do dvou diváků, kteří stáli na její vnější straně (a jež nemohl ze svého místa vidět).

V daném případě nebylo pochyb o tom, že nehodu způsobili diváci, jež se dostali na trať, nebylo též sporné, že řidič vozidla nehodu nezavinil. Soud posuzoval odpovědnost pořadatelů a též spoluodpovědnost zraněných diváků.

Soud se nejprve zabýval tím, zda pořadatelé nepochybili tím, že danou zatáčku neuzavřeli pro diváky vůbec a bezpečnost nechali na pořádkovém dozoru. Přitom zjistil, že na dané trase byly závody pořádány opakovaně a daná zatáčka nevykazovala zvýšenou nebezpečnost (šlo o první nehodu v této zatáčce), též vzal v úvahu způsob, jakým k nehodě došlo a prudkost zatáčky. Vyhodnotil, že systém zvolený pořadatelí, tj.

bezpečnost zajišťovaná zaměstnanci pořadatele byla dostatečná, přičemž bral v potaz počet zaměstnanců přidělených na daném úseku.

Soud zjistil, že tito zaměstnanci pořadatele věděli, že na vnějším okraji dané zatáčky se mohou vyskytovat lidé, považovali dané místo za nebezpečné a některé diváky odtamtud v průběhu závodu vykázali. Přesto soud zjistil, že jeden z žalobců byl na daném místě delší dobu, aniž by byl vyzván k opuštění místa. Soud též zjistil, že druhý žalobce, který se na místě zdržoval krátce, byl před tím upozorněn zaměstnancem pořadatele, že po zaznění zvukového signálu má opustit vozovku, neupozornil ho však ke kterému okraji vozovky má jít. Proto soud dovodil, že zaměstnanci pořadatele pochybili.

Konečně soud dovodil spoluodpovědnost jednoho ze žalobců, neboť si zvolil místo na vnějším okraji zatáčky, přestože byla vozovka vlhká a přestože vnější okraj zatáčky byl snížený (na rozdíl od vnitřního, jež byl vyvýšený) a nebyl tak pro řidiče vozidla viditelný. U druhého žalobce, jenž na daném místě stál pouze krátce a jenž mohl spoléhat na instrukce předtím mu udělené, spoluodpovědnost soud nedovodil vůbec.

Ve srovnání s rozhodnutím Nejvyššího soudu je tedy zřejmé, že ačkoli v britském případě stál žalobce na výrazně nebezpečnějším místě, Court of Appeal kladl výrazně větší důraz na preventivní opatření ze strany pořadatele a zejména posuzoval řadu relevantních skutkových okolností, jimiž se Nejvyšší soud nezabýval.

Jiným případem aplikace prevenční povinnosti v kontextu automobilových závodů byl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.2.2004, sp. zn. 25 Cdo 1923/2002. Žalovaným byl pořadatel automobilového závodu, žalobcem pak zaměstnavatel kameramana, který utrpěl zranění při natáčení v předstartovní fázi závodu, kdy se střetl s projíždějícím závodním automobilem. Žalobce neúspěšně prosazoval právní názor, že pořádání závodu (i v předstartovní fázi) je provozem zvláště nebezpečným. Z hlediska této práce je však důležitější posouzení prevenční povinnosti pořadatele.

Z dokazování vyplynulo, že pořadatel vpustil do ohroženého prostoru pouze akreditované osoby, jež byly na nebezpečí upozorněny. V předstartovní fázi se vozidla pohybovala po trati nízkou rychlostí (v době střetu jel automobil rychlostí 5-10 km/h), přičemž řidiči vozidel byly též upozorněny na přítomnost osob. Též bylo dokazováním zjištěno, že zraněný kameraman se při zranění plně věnoval své práci, nedbal na své okolí a vkročil do dráhy vozidla.

Nejvyšší soud dovedl, že žalovaný splnil svou prevenční povinnost, když učinil všechna obvyklá opatření, jež jsou předepsána vnitřními předpisy FIA a „nelze dovést, že z hlediska tzv. generální prevence byl povinen činit ještě další opatření, aby zamezil vzniku škody.“ Pokud totiž žalobce tvrdí, že pořadatel měl svými zaměstnanci zajistit, aby se akreditované osoby nepohybovaly na nebezpečných místech, nemohla by, jak uvádí Nejvyšší soud, takováto snaha za těchto skutkových okolností škodě zabránit, ba naopak by nutně vedla ještě k většímu počtu osob na trati a ke zvýšení rizika vzniku škody na zdraví. Ani taková excesivní opatření by pak nemohla zamezit škodě vzniklé tím, že kameraman náhle vkročí do dráhy závodního vozidla, plně zaměstnán svou prací.

Za povšimnutí stojí především způsob, jakým Nejvyšší soud operuje se vztahem vnitřních předpisů a generální prevence, když se neomezuje na konstatování, že žalovaný tyto předpisy (jež jsou v dané oblasti běžným pravidlem chování) neporušil a proto neporušil prevenční povinnost, ale přesvědčivě zdůvodňuje, proč z povinnosti generální prevence nevyplývá pro pořadatele pravidlo přísnější.

2.4.4 Prevenční povinnost a nejistota příčinné souvislosti

Velice specifickým případem aplikace prevenční povinnosti byl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.8.2002, sp.zn. 25 Cdo 2126/2000. V daném případě nebylo možno dokazováním zjistit, kteří členové skupiny útočníků způsobili škodu na zdraví a kteří toliko pasivně přihlíželi. S případy, kdy je zjevné, že některý z určené skupiny subjektů musel určitým protiprávním jednáním škodu způsobit, avšak není možné zjistit, či protiprávní jednání bylo skutečně v příčinné souvislosti se vznikem škody, se deliktní právo potýká opakovaně. Specifika tohoto případu však soud vedla k tomu, že problém řešil pomocí § 415 obč. zák.

V daném případě skupina extremistů po předchozí dohodě vtrhla do obydlí osoby romské národnosti, kde jeden nebo více z nich způsobili této osobě škodu na zdraví. Všichni členové skupiny byli uznáni vinnými z několika trestných činů, ublížení na zdraví se však nepodařilo prokázat nikomu z nich. Tato otázka však byla důležitá právě pro náhradu škody na zdraví, neboť příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem škody je podmínkou odpovědnosti.

V daném případě ovšem soud dovodil, že onou povinností, jejíž porušení vedlo ke vzniku škody na zdraví, byla povinnost předcházet škodám, a to bez ohledu na to, zda se konkrétní člen skupiny účastnil samotného fyzického útoku. Nejvyšší soud uvádí, že žalovaní již pouhou svou přítomností a tím, že ničili majetek žalobce, vytvářeli „atmosféru strachu“, usnadňovali tak fyzický útok na žalobce a umožňovali útočnickovi skrýt svou totožnost. „Všichni se tak na vzniku zranění významně podíleli, neboť bez jejich přispění by uvedeným způsobem k následku nedošlo. Proto bez ohledu na to, že pro důkazní nouzi nelze blíže určit konkrétní podíl jednotlivých žalovaných na samotném fyzickém útoku vedoucím k poškození zdraví žalobce, je nutno dovodit, že v příčinné souvislosti se společným protiprávním jednáním žalovaných vznikla žalobci škoda na zdraví.“⁷⁸

Domnívám se, že v tomto případě je argumentace soudu zcela správná. Žalovaní jednali ve skupině po předchozí domluvě, jednání všech jejich členů směřovalo jak ke vzniku škody na majetku, tak na zdraví, škoda byla způsobena dolózně a všichni žalovaní měli ve vztahu k ní přinejmenším nepřímý úmysl. Může snad být trestněprávně relevantní, že se nepodařilo zjistit, kdo z nich byl pachatelem a kdo toliko spolupachatelem, pro otázku odpovědnosti za škodu je však tato otázka nerozhodná.

Problematičtější je však zobecnění tohoto postupu na ostatní případy, kdy není jisté, který z (potencionálních) žalovaných škodu způsobil. V daném případě totiž škoda vznikla společným dolózním jednáním, které směřovalo k jednotnému následku.

V případech škody způsobené kulpózně, kdy je konkurence potencionálních žalovaných dílem náhody a nikoli společného plánu, je ovšem aplikace prevenční povinnosti problematičtější. Učebnicovým příkladem může být škoda způsobená při lovu, kdy např. dva myslivci nezávisle na sobě vystřelí z brokové zbraně do křoví, kde se ovšem nevyskytuje lovná zvěř, ale člověk. Na rozdíl od kulových zbraní nelze střely z brokovic nikterak identifikovat, není tedy možné zjistit, který myslivec škodu způsobil. Je zřejmé, že škoda vznikla, je zřejmé, že oba myslivci porušili prevenční povinnost, ovšem příčinná souvislost je nejistá. Na rozdíl od případu koordinovaného útoku extremistů střelba jednoho myslivce neusnadnila druhému způsobit škodu.

Na druhou stranu však i v těchto případech všichni žalovaní společně vytvářejí nebezpečnou situaci, jejíž nebezpečnost může růst s počtem potencionálních příčin

⁷⁸

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.8.2002, sp. zn.25 Cdo 2126/2000

škody. Pokud tedy např. do křoví směřuje obsah ne jednoho, ale dvou brokových nábojů, domnívám se, že by tato skutečnost neměla být právně irelevantní. To, zda žalobce zasáhl brok vystřelený z jedné či druhé zbraně, byla totiž toliko otázka pravděpodobnosti.

Albert Einstein prohlásil, že Bůh nehraje v kostky. Zde je pak otázkou, zda hraje v kostky právo. Vzniklá škoda není v příčinné souvislosti pouze s tím, že žalobce zasáhla konkrétní střela, ale obecněji též s nebezpečnou situací, kterou oba žalovaní způsobili porušením povinnosti předcházet škodám. Kloním se proto k závěru, že postup, který ve výše citovaném případě použil Nejvyšší soud lze zobecnit a vyvodit v podobných případech odpovědnost všech zúčastněných a to na základě porušení jejich prevenční povinnosti.

Tento postup lze též obhájit z komparativní perspektivy. Německé právo stejného výsledku dosahuje výslovnou zákonnou úpravou, když BGB v § 830 odst. 1 přímo stanoví, že odpovídají společně (tedy stejně, jako kdyby škodu všichni způsobili společným jednáním) všichni účastníci deliktu, pokud se nepodaří zjistit, který z nich přímo způsobil škodu svým jednáním.⁷⁹

Rakouské právo obdobně dovozuje solidární odpovědnost v těchto případech z ustanovení § 1301 a § 1302 ABGB. § 1302 ABGB stanoví solidární odpovědnost pro případ dvou nezávisle na sobě jednajících škůdců pro případ, že jejich podíl na škodě nemůže být určen.⁸⁰ Primárně tak dopadá na případy, kdy všichni žalovaní škodu způsobili, nelze však určit jejich podíl na škodě. Na zde zvažovanou problematiku alternativní příčinnosti se tato ustanovení aplikují analogicky.⁸¹

Francouzské právo, jež obdobné ustanovení postrádá, dospělo ke stejným závěrům pomocí judikatury, a to právě výše naznačeným postupem, tj. rozšířením příčinné souvislosti z bezprostřední příčiny na příčinu širší, zahrnující celou nebezpečnou situaci.

⁷⁹ „Haben mehrere durch eine gemeinschaftlich begangene unerlaubte Handlung einen Schaden verursacht, so ist jeder für den Schaden verantwortlich. Das Gleiche gilt, wenn sich nicht ermitteln lässt, wer von mehreren Beteiligten den Schaden durch seine Handlung verursacht hat.“ § 830 BGB

⁸⁰ „Wenn aber der Schade vorsätzlich zugefügt worden ist; oder, wenn die Antheile der Einzelnen an der Beschädigung sich nicht bestimmen lassen, so haften Alle für Einen, und Einer für Alle.“ § 1302 ABGB, druhá věta.

⁸¹ viz. KOZIOL, Helmut. Problémy příčinnosti. In TICHÝ, Luboš. Vývoj práva deliktů odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004. Praha: Vodnář, 2005. Str. 108

Rozhodujícím judikátem zde bylo rozhodnutí Litzinger v. Kintzler z 5. června 1957.⁸² V daném případě šlo právě o nehodu při lovu, kdy skupina sedmi lovců vypálila salvu z brokových zbraní jako zakončení lovu. Jeden z broků zasáhl žalobce do oka. Odvolací soud zde judikoval, že příčinou škody byla společná akce žalovaných, jež nezapadala do běžné činnosti při lovu, přičemž stejnou úroveň nedbalosti a neopatrnosti je možné přičíst všem žalovaným, takže je nadbytečné zjišťovat, z čí zbraně vyšla střela, jež škodu způsobila.

2.4.5 Spoluzavinění cyklisty a limity prevenční povinnosti

Závěrečným příkladem, jež osvětluje problematiku interpretace generální prevenční povinnosti je rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2258/2008. Nejvyšší soud v něm řešil spoluzavinění cyklisty, jež utrpěl závažná zranění při střetu s automobilem. Skutkový stav přitom byl takový, že kolize byla zcela zaviněna řidičem automobilu a cyklista jí nemohl zabránit, avšak cyklista neměl na hlavě cyklistickou přilbu.

Nejvyšší soud v tomto případě (shodně se soudem odvolacím) stanovil spoluzavinění žalobce dle § 441 obč. zák. ve výši 10 %, neboť ten porušil svou prevenční povinnost tím, že neměl přilbu. Nejvyšší soud vyšel z toho, že pokud zákon předepisuje nošení přilby toliko dětem mladším patnácti let, je nošení přilby lidmi staršími 18 let zákonem neupravené a tudíž se na něj uplatní povinnost předcházet škodám. Podle té je pak každý cyklista povinen přilbu nosit, neboť výrazně snižuje riziko vzniku škody na zdraví, případně tuto škodu zmenšuje. Podle Nejvyššího soudu přitom „*okolnost, že v trestním řízení byl za viníka nehody určen řidič automobilu a že v odůvodnění usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání řidiče bylo konstatováno, že žalobce nemohl vznik nehody odvrátit, nevylučuje závěr o tom, že se žalobce nepoužitím přilby na vzniku (zvětšení) škody na svém zdraví spolupodílel.*“⁸³

Rozsudek má několik míst, které lze podrobit kritice. Zaprvé lze shodně s žalobcem poukazovat na to, že nošení přileb je výslovně upraveno zákonnou úpravou a je předepsáno pouze pro cyklisty pod určitou věkovou hranicí. Nejvyšší soud tuto zákonem uloženou povinnost značně rozšiřuje nad rámec zákona a to dokonce

⁸² viz. VAN GERVEN, Walter. Tort Law. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing: 2000. str. 442

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2258/2008

v přímém rozporu s úmyslem zákonodárce.⁸⁴ Argumentace Nejvyššího soudu, totiž že zákonem je upraveno pouze nošení přilby dětmi, zatímco u dospělých je toto ponecháno obecné úpravě generální prevence, není zcela příléhavá. Nejvyšší soud totiž nedává prostor pro zvážení nošení přilby na základě standardů běžné opatrnosti, toliko jej plošně přikazuje všem cyklistům ve všech situacích.

Též lze poukazovat na to, že nošení přilby je běžné bezpečnostní opatření jen při sportovním využití bicyklu (vzhledem k vyšší rychlosti jízdy, nebo náročnějšímu terénu), nikoli však při jeho využití jako běžného dopravního prostředku.⁸⁵ Tam, kde takové opatření není běžné, vymyká se obvykle obecné povinnosti předcházet škodám.

Domnívám se však, že jádrem problematiky zde je hledisko mezi prevenční povinnosti. Nejvyšší soud argumentuje, že ustanovení § 415 obč. zák. přikazuje předcházet škodám a že cyklistická přilba bezpochyby je opatření, které škodám předchází. Proto je podle Nejvyššího soudu každý povinen toto opatření přijmout.

Nejvyšší soud však nikterak nezdůvodňuje, proč má být každý povinen přijmout právě toto opatření a ne jiné. Proč nestačí např. opatrný způsob jízdy, nebo proč naopak není potřeba přijmout opatření ještě přísnější a účinnější. Riziko zranění cyklisty nesnižuje pouze helma. Závažným zraněním je s to zabránit i chránič páteře, chrániče kolen, loktů, zápěstí apod. Je cyklista povinen je nosit jen na základě toho, že mohou předejít škodě? Je povinen nosit je chodec? Nespočívá spoluzavinění cyklisty již v tom, že zvolil dopravní prostředek, jehož uživateli hrozí v případě nehody závažnější poranění, než hrozí při té samé kolizi řidiči automobilu? Domnívám se, že odůvodnění Nejvyššího soudu je v tomto ohledu poněkud lakonické, pokud toliko poukazuje na to, že cyklistická helma je způsobilá snížit rozsah škody.

Meze prevenční povinnosti nejsou ustanovením § 415 obč. zák. vymezeny, to však nikdy neměla být licence soudům k doslovné a přímočaré aplikaci tohoto ustanovení. Naopak vzhledem k otevřenosti generální prevence je třeba její obsah v konkrétních případech vždy pečlivě zvažovat.

Možnou kritikou rozhodnutí Nejvyššího soudu však není problematika zcela vyčerpána. V této souvislosti lze uvést některé příklady z britské judikatury. Britský

⁸⁴ KÜHN, Zdeněk. Jak je důležité mít přilbu. Jiné právo [online]. 2010 [cit. 26. 11. 2012]. Dostupný z WWW: < <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/04/jak-je-dulezite-miti-prilbu.html> >

⁸⁵ tamtéž

Court of Appeal v rozhodnutí O'Connell v. Jackson ze 7. července 1971⁸⁶ řešil případ nehody jezdce na mopedu, který v nízké rychlosti jel po frekventované ulici. Automobil příjíždějící z vedlejší komunikace mu nedal přednost a způsobil kolizi (automobil zřejmě příliš povyjel do hlavní silnice). Nehoda byla zcela způsobena řidičem automobilu.

Zatímco prvoinstanční soud spoluzavinění na straně žalobce neshledal, odvolací soud se však zaměřil nikoli na spoluzavinění nehody, ale na spoluzavinění (rozsahu) škody. Soud vycházel z toho, že žalobce musel předvídat, že i při opatrném způsobu jízdy může dojít ke kolizi a že v případě kolize může utrpět vážnější zranění bez helmy než s helmou (ostatně dokazováním bylo zjištěno, že sám žalobce si byl vědom toho, že by měl nosit helmu, ale koupi odkládal, protože na mopedu nejezdil příliš často). Soud proto rozhodl, že žalobce spoluzavinil škodu na svém zdraví a že výše tohoto spoluzavinění dosahuje 15 %.

Přitom z hlediska srovnání s tuzemským případem je pozoruhodné, že v replice žalobce k odvolání žalovaného se uvádí, že pokud má být řidič mopedu spoluodpovědným za škodu na zdraví proto, že neměl helmu, měl by též podle stejné logiky být obdobně spoluodpovědný i cyklista, neboť i ten může utrpět obdobně závažná zranění (žalobce to zřejmě považoval za redukci ad absurdum).⁸⁷

Je však důležité poukázat na to, že v době rozhodování soudu nebylo nošení helmy pro řidiče mopedu sice přikázané zákonem (tehdejší Road Traffic Act předpokládal podzákonný předpis, který by takovou povinnost ukládal, jež však nebyl v době rozhodování vydán), avšak nošení helmy bylo motoristům uloženo ve znění tzv. Highway Code, jež bylo vydáno cca. měsíc před nehodou. Příslušné ustanovení mělo samo o sobě pouze doporučující charakter, avšak tehdejší silniční zákon předpokládal použití doporučujících ustanovení Highway Code při dokazování v trestních i civilních věcech.⁸⁸

⁸⁶ citováno podle Westlaw International (international.westlaw.com)

⁸⁷ „If it is negligence for a moped rider not to wear a helmet it should be negligence for a cyclist not to wear one, because cyclists can sustain the same sort of head injury.“ Rozhodnutí Court of Appeal ve věci O'Connell v. Jackson ze dne 7. července 1971, citováno z Westlaw International (international.westlaw.com)

⁸⁸ Road Traffic Act 1960, s. 74 (5): „A failure on the part of a person to observe a provision of the Highway Code shall not of itself render that person liable to criminal proceedings of any kind, but any such failure may in any proceedings (whether civil or criminal, and including proceedings for an offence under this Act) be relied upon by any party to the proceedings as tending to establish or to negative any liability which is in question in those proceedings.“

Obdobně pak Court of Appeal rozhodoval i později, např. v případě Capps v. Miller z 30. listopadu 1988. V té době už ovšem bylo nošení helmy plnohodnotně právem přikázáno.

Walter van Gerven k tomu uvádí, že spoluzavinění na straně žalobce závisí na tom, zda vynaložil dostatečnou péči o své vlastní bezpečí, a že fakt, že je používání pásů a nošení helem předepsáno právním předpisem je užitečným, nikoli však nezvratným ukazatelem toho, co je v dané situaci rozumné.⁸⁹

Komparativní hledisko tedy nedává ve věci jednoznačnou odpověď. Provoz mopedu je svou nebezpečností i rychlostí jízdy (nota bene v obou výše uvedených případech došlo ke kolizi v relativně nízké rychlosti) srovnatelný s jízdou na kole. Argumentace použitá britskými soudy je tedy do jisté míry použitelná i na daný případ.

Na druhou stranu nelze nebrat v úvahu charakter doporučující normy, jež na výše uvedené případy doléhala. Britský zákonodárce sice umožnil řidičům mopedu nenosit helmu, aniž by byli vystaveni jakékoli sankci, zároveň však dostatečně vyjádřil, že tak činí na své vlastní nebezpečí.⁹⁰ Stejně tak nelze nebrat v úvahu, že moped jakožto motorové vozidlo se po komunikaci pohybuje ve středu jízdního pruhu, zatímco bicykl jede po krajnici, což odůvodňuje odlišný standard prevence.

Konečně rozhodujícím kritériem bylo jak v případě řešeném Nejvyšším soudem, tak v případech řešených Court of Appeal, to, zda je nošení helmy v daném případě součástí běžné míry opatrnosti.

⁸⁹ „To establish contributory negligence on the part of the plaintiff, the test is whether the plaintiff acted reasonably, that is whether he or she took sufficient care in looking after his or her own safety. The fact that legislation makes it compulsory in general for seatbelts and crash helmets to be worn by road users is a useful indicator of what is reasonable, but it is not conclusive.” VAN GERVEN, Walter. Tort Law. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing: 2000, str. 727

⁹⁰ Viz. rozhodnutí Court of Appeal ve věci Froom v Bucher ze dne 21 července 1975. Soud uvedl: „Každý je (bezpečnostní pásy pozn.) může svobodně použít či ne, jak je mu libo. Svobodně v tom smyslu, že pokud je nepoužije, nebude podroben žádné sankci ze strany úřadů. Svobodně v tom smyslu, že každý může svobodně narazit hlavou do cihlové zdi, pokud chce.“ („Everyone is free to wear it or not, as he pleases. Free in this sense, that if he does not wear it, he is free from any penalty by the magistrates. Free in the sense that everyone is free to run his head against a brick wall, if he pleases.“ překl. Š.K.)

3.0. Stručný exkurs do právní úpravy prevenční povinnosti v právu pracovním a obchodním

3.1. Úprava povinnosti předcházet škodám dle zákona č. 65/1965 (zákoníku práce).

Dosud se tato práce zabývala pouze prevenční povinností v občanském právu. Povinnost předcházet škodám však ovládá soukromé právo jako celek. Zřetelně se to projevuje zejména v pracovním právu.

Socialistická právní věda nevycházela ze zásady jednotného soukromého práva a socialistická legislativa se tedy snažila rozdělit právo na jednotlivá, komplexně upravená právní odvětví tak, aby v rámci soukromého práva nebyl žádný prostor pro subsidiární působení občanského zákoníku. Pracovní právo tak bylo zcela komplexně upraveno zákoníkem práce a občanský zákoník se měl v rámci pracovních vztahů použít jen tam, kde na něj zákoník práce přímo odkázal. Nepřekvapí tedy, že zásady předcházení škodám vyjádřené v občanském zákoníku ustanovením § 415 a násl. byly v zákoníku práce vyjádřeny v podstatě shodným způsobem. V zák. č. 65/1965 Sb. jde konkrétně o § 170 a § 171. Specifika pracovníprávního vztahu se zde projevují odlišným stanovením práv a povinností pro zaměstnavatele (resp. v původní úpravě organizace) a pro zaměstnance.

Dle § 170 odst. 1 zák. č. 65/1965 Sb., zákoník práce, tak organizace musí zajišťovat vhodné pracovní podmínky s ohledem na bezpečnost práce a prevenci škod. Organizace měly povinnost provádět opatření k prevenci škod, jakmile se dozvěděly o závadě. Zároveň dle § 170 odst. 2 zákoníku práce měly organizace povinnost „soustavně kontrolovat, zda pracovníci plní své pracovní úkoly tak, aby nedocházelo ke škodám.“ Je tedy zřejmé, že prevenční povinnost organizací byla jazykově koncipována ne-li jako zcela bezpodmínečná, pak alespoň jako výrazně silnější, než obecná občanskoprávní prevence.

Nedodržení povinnosti zajišťovat vhodné pracovní podmínky nemělo pouze administrativně-právní následky, ale projevovalo se i v oblasti náhrady škody. Nejvyšší soud SSR ve svém stanovisku občanskoprávního kolegia ze dne 6. 11. 1975, sp. zn. Cpj.

50/75 uvádí, že: „pracovník sa zbaví zodpovednosti (celkom alebo sčasti) aj vtedy, ak preukáže, že schodok vznikol tým, že mu organizácia nevytvorila primerané podmienky. Vzniknutú škodu alebo jej časť potom znáša organizácia. Zbavenie sa zodpovednosti pracovníka za schodok treba v takýchto prípadoch považovať za následok porušenia povinností organizácie, ktoré sú jej uložené ustanovením § 170 Zák. práce.“⁹¹

Obiter dictum stejný právní názor vyslovuje i rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 1. 1971, sp. zn. 4 Cz 5/70 (jinak se zabývající problematikou následných škod, vzniklých po té, co pachatelé vloupání ponechali provozovnu nezabezpečenou).

Závažné důsledky měla též povinnost zaměstnavatele soustavně kontrolovat výkon práce zaměstnanců. Její nedodržení mohlo zakládat spoluodpovědnost za škodu dle § 172 odst. 2 zák. práce.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.5.2003, sp. zn. 21 Cdo 2172/2002⁹², řeší právě takovou situaci. V daném případě zaměstnavatel žaloval svého zaměstnance za škodu, jež mu vznikla tím, že mu žalovaný fakturoval práce, jež pro žalobce nebyly vykonány. Žalovaný se bránil tím, že žalobce tímto způsobem proplácel žalovanému odměny, aby tím obcházel daňové zákony a předpisy o sociálním pojištění. Tato skutečnost však v řízení nebyla prokázána. Odvolací soud dovodil, že nemůže být důvodem spoluodpovědnosti zaměstnavatele, pokud toliko jednání žalovaného včas neodhalil. S tím se však Nejvyšší soud neztotožnil a judikoval, že nedostatek kontroly, zda byly fakturované práce skutečně vykonány, je porušením prevenční povinnosti dle § 170 odst. 2 zák. práce. a zakládá spoluodpovědnost zaměstnavatele dle § 172 odst. 2 zák. práce.

Nejvyšší soud se v daném případě též zabýval mezemi prevenční povinnosti dle daného ustanovení a (obiter dictum) judikoval, že „*uvedené ustanovení však zaměstnavateli neukládá povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik škody a tím případný vznik škody zcela vyloučit; takový požadavek by znamenal, že by zaměstnavatel vždy alespoň zčásti snášel škodu, kterou nepředvídal resp. ani nemohl předvídat, a ve svých důsledcích by se rovnal objektivní odpovědnosti za škodu.*“⁹³

⁹¹ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu SSR ze dne 6. 11. 1975, sp. zn. Cpj.

50/75

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.5.2003, sp. zn. 21 Cdo 2172/2002

⁹³ tamtéž

Tato zásada se pak plně projevila v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11.3.2010, sp. zn. 21 Cdo 81/2009. Zaměstnavatel zde žaloval svého zaměstnance o náhradu škody, kterou utrpěl v důsledku správní sankce uložené mu Českou inspekcí životního prostředí. Žalovaný pro žalobce pracoval jako řidič sekačky trávy a vykonával pro něj sekání trávy podél rychlostní silnice. Při této práci došlo k poškození stromků přilehlých ke komunikaci, za což byla uložena jmenovaná sankce. Zaměstnavatel přitom vykonanou práci pravidelně kontroloval, avšak kontrola byla omezena na to, zda byla tráva řádně posečena, nikoli na škody na životním prostředí. Nejvyšší soud rozhodl, že spoluodpovědnost žalobce v důsledku porušení § 170 odst. 2 zák. práce není dána, neboť následná kontrola by již nemohla škodě zabránit a že nelze na zaměstnavateli požadovat, aby na stejnou práci vyčlenil dalšího zaměstnance, který by kontroloval sečení trávy průběžně (a to i s ohledem na charakter práce a předchozí spolehlivost zaměstnance).

Oproti tomu ustanovení o prevenční povinnosti zaměstnanců (pracovníků) podle § 171 zákoníku práce zcela odpovídají pojetí prevence občanskoprávní, včetně dělení na oznamovací a zakročovací povinnosti. Specifika pracovněprávních vztahů se pak projevují toliko tím, že splnění oznamovací povinnosti je výslovně podmíněno oznámením vedoucím pracovníkům, na rozdíl od oznámení „příslušným orgánům“ podle § 416 obč. zákoníku. Dalším specifikem prevence v občanskoprávních vztazích je notifikační povinnost pracovníků oznámit organizaci závadu na pracovních podmínkách (kterou má organizace povinnost odstranit).

Povinnost organizace předcházet škodám zde nemá žádnou speciální sankci (odpovědnost za nesplnění povinnosti předcházet škodám), je však plně realizována skrze již zmíněná ustanovení o spoluodpovědnosti zaměstnavatele, jakož i ustanoveními o odpovědnosti za škodu při pracovních úrazech, nemocech z povolání a zvláštních případech. Zvláštní ustanovení o nesplnění povinnosti prevence by vzhledem k široké odpovědnosti organizací bylo zcela nadbytečné. Zákon pouze v § 205 zák. práce upravuje odpovědnost organizace za škodu vzniklou pracovníkům při plnění jejich prevenční povinnosti.

Prevenční povinnost pracovníků pak byla sankcionována obdobným způsobem jako v občanském zákoníku pomocí zvláštního ustanovení o odpovědnosti za nesplnění

povinnosti k odvrácení škody, přičemž ten, kdo tuto svou povinnost nesplnil se dostává do obdobného quasiručitelského postavení, jako podle § 425 občanského zákoníku.

Nelze též pominout to, že porušení prevenční povinnosti může být závažným porušením „pracovní kázně“ a může umožnit zaměstnavateli rozvázání pracovního poměru.

Tak tomu bylo i v případě rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20.9.2004, sp. zn. 21 Cdo 679/2004. Skutkové okolnosti byly takové, že zaměstnavatel, Česká pošta, dal výpověď dvěma svým zaměstnancům (pokladníkům) pro zvlášť hrubé porušení pracovní kázně, které mělo spočívat v tom, že tyto ve večerních hodinách při počítání peněz otevřeli okno místnosti (parapet 4 metry nad chodníkem) i nůžkovou mříž v tomto okně instalovanou. Tím umožnili ozbrojenou loupež, při níž utrpěl zaměstnavatel značnou škodu. Jeden ze zaměstnanců měl též přiděleno přenosné tlačítko pro vyvolání poplachu, které však neměl u sebe.

Tito zaměstnanci žalovali Českou poštu a domáhali se vyslovení neplatnosti výpovědi, neboť povinnost neotevírat nůžkovou mříž, ani nosit nouzové tlačítko při sobě, nevyplývala z tehdy platných vnitřních předpisů žalovaného (v souvislosti s loupeží byly tyto předpisy změněny), ani z žádného ústního příkazu jim uděleného.

Nejvyšší soud, shodně se soudem odvolacím, dovodil, že přesto, že tyto povinnosti nevyplývaly z předpisů zaměstnavatele a příkaz zakazující takové jednání se nepodařilo prokázat, porušili žalobci povinnost vyplývající z § 73 odst. 1 písm. d) (řádně hospodařit se svěřenými prostředky a chránit majetek zaměstnavatele) a § 171 zák. práce., neboť jejich počínání bylo vzhledem k situaci velice lehkomyšlné, když manipulovali se značnými finančními prostředky a do místnosti bylo při rozsvícených světlech vidět.⁹⁴

3.2. Úprava prevenční povinnosti v zákonu č. 262/2006 Sb. (zákoníku práce)

Ustanovení zákoníku práce č. 65/1965 Sb. o prevenci škod prošla po roce 1989 několika novelizacemi, které vyústily ve znění, přijaté v rekonstrukci pracovního práva zákonem č. 262/2006 Sb.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.9.2004, sp. zn. 21 Cdo 679/2004

Z hlediska povinností zaměstnavatele podle § 248 zák. č. 262/2006 Sb. je výraznou změnou oproti původní redakci občanského zákoníku to, že povinnost soustavné kontroly výkonu práce zaměstnanci je zrušena a nahrazena oprávněním provádět prohlídku věcí zaměstnanců, případně osobní prohlídku zaměstnanců. Tím dochází k jisté liberalizaci na tomto poli, přičemž toto právo může zaměstnavatel vykonávat nejen svými zaměstnanci, ale i bezpečnostní agenturou na základě smlouvy s ní.⁹⁵

Prevenční povinnost zaměstnanců zůstala takřka nezměněna a i v novém zákoníku práce zůstává prevenční povinnost zaměstnance zcela obdobná občanskoprávní prevenci z § 415 a § 416 obč. zák., přičemž zde i nadále zůstává povinnost předcházet bezdůvodnému obohacení, které bylo v občanském právu vypuštěno, jakož i ohlašovací a zakročovací povinnost. Zachována zůstává též notifikační povinnost zaměstnance dle § 249 odst. 3 zákoníku práce. Zachování podoby prevenční povinnosti v pracovním právu kritizuje prof. Eliáš ve svém komentáři k občanskému zákoníku jako nesystematické: „*Paradoxně byla tato „neživotná“ konstrukce zachována v zák. práce i po rekodifikaci pracovního práva (zvláště § 249 odst. 2), a tak levá ruka zákonodárcova neví, co dělá pravá.*“⁹⁶ S touto kritikou však není možné zcela souhlasit, neboť povinnosti, jež v běžném soukromém životě nelze opodstatnit, mohou být v pracovním právu odůvodněny existencí zvláštního smluvního vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Takovýto zvláštní vztah mezi stranami může odůvodňovat vznik prevenční povinnosti jak podle Principů evropského deliktního práva (dále jen PETL), tak podle nového občanského zákoníku (viz níže). Je tedy zřejmé, že s ohledem na platnou a účinnou právní úpravu je speciální úprava prevenční povinnosti v pracovním právu zcela opodstatněná, zůstává však otázkou, nakolik bude takováto speciální úprava vhodná s ohledem na úpravu v novém občanském zákoníku.

⁹⁵ viz. BĚLINA, Miroslav a kol. Zákoník práce, edice velké komentáře, 1. vydání, Praha: C. H. Beck. 2012. str. 917

⁹⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, str. 776

3.3. Úprava povinnosti předcházet škodám v obchodním zákoníku

Pro úplnost je třeba uvést též ustanovení upravující prevenční povinnost v zákonu č. 513/1991 Sb. (jen obch. zák.). Obchodní zákoník obsahuje zvláštní úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou porušením povinnosti z obchodních závazkových vztahů. Na rozdíl od stávajícího občanského zákoníku tedy rozlišuje odpovědnost za škodu vyplývající z deliktu a odpovědnost za škodu vzniklou porušením smluvní povinnosti (příčemž úpravu deliktní odpovědnosti přirozeně obchodní zákoník neupravuje).

Z výše uvedeného je zřejmý zvláštní charakter prevenční odpovědnosti v obchodním právu. Prevenční odpovědnost totiž působí v oblasti odpovědnosti za škodu subsidiárně. Její porušení je právním důvodem odpovědnosti tehdy, pokud odpovědnost neplyne z porušení jiné povinnosti. Z toho plyne, že prevenční povinnost je spjatá především s odpovědností deliktní a v odpovědnosti za škodu způsobenou porušením smluvní povinnosti tak může působit spíše doplňujícím způsobem. To však neznamená, že povinnost předcházet škodám není v obchodním právu významná.

Obchodní zákoník v první řadě upravuje prevenční povinnost toho, komu vznik škody hrozí, a to konkrétně v § 384 obch. zák. JUDr. Miloš Tomsa v komentáři k tomuto ustanovení uvádí, že § 384 obch. zák. je speciálním ve vztahu k § 417 obč. zák.⁹⁷, to však není zcela úplné, neboť obchodní zákoník v § 384 koncentruje jak ukládanou povinnost (jež je v občanském zákoníku uložena § 417 obč. zák.), tak právo na náhradu nákladů prevence (§ 419 obč. zák.), jakož i sankci za porušení této povinnosti (§ 441 obč. zák.). Ustanovení § 384 obch. zák. je tedy ve vztahu specialitky ke všem těmto ustanovením. Mimo toto specifikum však § 384 obch. zák. nepřináší zásadní odlišnosti vůči obecné úpravě, jeho formulace je však přesnější. Zatímco občanský zákoník toliko přikazuje zakročit k odvrácení škody způsobem přiměřeným k okolnostem ohrožení⁹⁸, obchodní zákoník zakotvuje povinnost „s přihlédnutím k okolnostem případu učinit opatření potřebné k odvrácení škody nebo k jejímu zmírnění“⁹⁹. Tedy výslovně stanoví, že povinností ohroženého je provést opatření nutné

⁹⁷ ŠTENGLOVÁ, Ivana, PLÍVA, Stanislav, TOMSA, Miloš, a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 10., podstatně rozšířené vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, str. 1116

⁹⁸ viz. § 417 obč. zák.

⁹⁹ § 384 obchodního zákoníku

(a nikoli opatření nad rámec nutnosti, tj. zřejmě např. opatření vhodná, ale nikoli nezbytně nutná), jakož i to, že pokud nelze provést opatření k odvrácení škody, je ohrožený povinen činit opatření ke zmírnění škody.

S prevenční povinností ohroženého úzce souvisí též ustanovení § 382 obchodního zákoníku, jež vylučuje nárok poškozené strany na náhradu škody, „*jež byla způsobena nesplněním její povinnosti stanovené právními předpisy vydanými za účelem předcházení vzniku škody nebo omezení jejího rozsahu.*“ Toto ustanovení má zjevně preventivní povahu, nejedná se však o projev prevenční povinnosti jako takové, neboť nejde o právní následek porušení povinnosti předcházet škodám, ale o právní následek porušení jiné právní normy, jejímž účelem je prevence.

Kromě prevenční povinnosti ohroženého, zakotvuje i speciální povinnost ohrožujícího subjektu, a to povinnosti notifikační, obsaženou v § 377 obchodního zákoníku. Tomu, kdo porušuje svou povinnost, nebo má vědět, že svou povinnost v budoucnosti poruší, je uloženo, aby druhou stranu o této skutečnosti informoval. Právním následkem nesplnění této povinnosti je odpovědnost za škodu, která v důsledku toho vznikne. Z formulace tohoto ustanovení však není na první pohled zcela zřejmé, co má být považováno za škodu, která vznikla porušením této povinnosti, tj. neoznámením skutečností, které brání ve splnění závazku. Jakákoli taková škoda totiž v první řadě bude v příčinné souvislosti s porušením primární povinnosti (povinnosti ze závazkového vztahu) a ten, kdo škodu způsobil by za ni tedy mohl odpovídat podle § 373 obchodního zákoníku. Odpovědnost za škodu podle § 373 obchodního zákoníku by byla ovšem vyloučena tehdy, pokud by poškozený byl povinen škodu odvrátit nebo ji zmírnit podle § 384 obchodního zákoníku.

Zdá se tedy, že škodou způsobenou porušením notifikační povinnosti je ve skutečnosti míněna škoda, které by poškozený mohl zabránit, pokud by mu bylo porušení povinnosti ze závazkového vztahu včas a řádně oznámeno. § 377 obchodního zákoníku tedy doplňuje a konkretizuje § 384 obchodního zákoníku (ačkoli je zařazen před něj) tak, že osoba, které hrozí škoda, není povinna ji odvracet, pokud jí v důsledku nesplnění notifikační povinnosti hrozba této škody není známa.

4.0. Povinnost předcházet škodám v nové občanskoprávní kodifikaci

V kapitole 1.4. je vyjádřen závěr, že prevenční povinnost předcházet škodám dle § 415 obč. zák. je nutno vzhledem ke zrušení zvláštních ustanovení, které tuto povinnost prováděly, vykládat restriktivně. Zároveň jsem se pozastavil nad tím, že tato interpretace není ideální a poukázal též na PETL.

Zákon č. 89/2012 Sb. (dále jen NOZ, popř. nový občanský zákoník) je tak jako úprava předchozí, silně prostoupen myšlenkou prevence škod, avšak výše nastíněné problémy do značné míry řeší, ačkoli některé otázky zůstávají k vyřešení vědou či praxí. Nyní je tedy třeba se zabývat tím, jak je otázka prevence škod v novém občanském zákoníku konkrétně řešena.

Základem nové úpravy je (co do prevence škod) § 4 NOZ, který stanoví obdobné pravidlo chování, jako § 1297 OZO, tedy stanoví vyvratitelnou domněnku, že: *„každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat“*. Ustanovení § 5 NOZ pak stanoví zvýšený standard pro osoby, které se přihlásí *„veřejně nebo ve styku s jinou osobou“* k nějakému stupni odbornosti. Obě ustanovení sice nestanoví žádnou konkrétní sankci, ani konkrétní povinnost, avšak v obecné rovině vyjadřují standard chování v mezilidských vztazích, který je třeba dodržovat.

Nový občanský zákoník však nezůstává v oblasti prevence pouze u stanovení standardu chování a sankce za jeho porušení, jako OZO, ale plynule navazuje na předchozí úpravu ustanoveními, která jsou výslovně zaměřena na oblast prevence. Jádrem úpravy tu je § 2900 NOZ, který stanoví, že *„Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.“*

Návaznost na § 415 obč. zák. je zde zjevná, avšak okruh chráněných zájmů je stanoven poněkud odlišně. Nově není občanskoprávní prevencí chráněna příroda a životní prostředí (důvod vypuštění této ochrany není v důvodové zprávě nijak specifikován, lze tedy pouze spekulovat, že ochrana životního prostředí má být nadále otázkou toliko veřejného práva), naopak přibyla ochrana svobody. Oříškem může být ochrana vlastnictví, která nahradila ochranu majetku. Není totiž zcela zřejmé, zda má

být změna terminologie spojena se změnou obsahu pojmu, či zda mají oba termíny být vykládány jako synonyma.

Zajímavé je pak podmínění povinnosti prevence odkazem na zvyklosti soukromého života a okolnosti případu. Důvodová zpráva uvádí, že v případě nebezpečí vzniku újmy konáním (zřejmě je míněna prevenční povinnost původce ohrožení), má být prevenční povinnost bezpodmínečná. To je však v rozporu s textem ustanovení, neboť zvyklosti soukromého života a okolnosti případu bezpochyby podmínkou jsou. Obsah těchto neurčitých právních pojmů není nijak upřesněn a lze tedy v této oblasti očekávat četnou judikaturu. Zdá se však, že jde potencionálně o širší kategorie, než je standard běžného chování vyjádřený v § 4 a 5 NOZ a který je zřejmě ve „zvyklostech soukromého života“ implicitně obsažen.

Druhým omezením pak nově je, že taková újma musí být nedůvodná. NOZ tak nově výslovně upozorňuje na ty případy, kdy škoda může vzniknout např. výkonem práva. Dosud tato otázka byla řešena toliko pomocí okolností vylučujících protiprávnost, přičemž výkon práva jakožto okolnost vylučující protiprávnost byl navíc dovozován jenom doktrinálně.

Nový občanský zákoník však obsahuje i další ustanovení, která jdou nad rámec pouhé návaznosti na současnou úpravu. V § 2901 NOZ jsou promítnuty doporučení evropské skupiny pro deliktní právo vyjádřené v PETL; lze dokonce říci, že toto ustanovení takřka doslovně přejímá znění čl. 4:103 PETL. Povinnost aktivně zakročit k prevenci škody hrozící jinému (tedy prevenční povinnost třetích osob) je uložena těm, kteří „vytvoří nebezpečnou situaci, nebo nad ní mají kontrolu“, těm, kterým tato povinnost plyne ze zvláštního „poměru mezi osobami“ a konečně těm, „kteří mohou podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž vědí nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit“¹⁰⁰

Toto ustanovení je třeba podrobit hlubšímu rozboru. Předně je zřejmé, že ten, kdo vytvoří nebezpečnou situaci, je vlastně potencionálním původcem škody a za

¹⁰⁰ Srov. Čl. 4.103 PETL: „Povinnost jednat za účelem ochrany ostatních před škodou může existovat, jestliže tak stanoví zákon nebo jestliže jednajícím vytváří nebo kontroluje nebezpečnou situaci nebo když existuje zvláštní vztah mezi stranami nebo pokud závažnost újmy na jedné straně a jednoduché odvrácení škody na druhé straně vybízí k takové povinnosti.“ European Group on Tort Law. *Principy evropského deliktního práva* [online] [cit. 2.3.2012]. Dostupný z WWW: <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/287/PETLCzech.pdf>

případnou škodu odpovídá. V tomto smyslu se tedy zdá ustanovení prima facie nadbytečným, nicméně může usnadnit interpretaci celého institutu.

Jinak je tomu v případě těch, kteří nebezpečnou situaci ovládají a těch, kteří jsou ve zvláštním vztahu k jiné osobě (potencionálnímu poškozenému, ale zřejmě i potencionálnímu původci škody). Vágnost ustanovení zde není nikterak nepřekonatelná výkladem a obě ustanovení se mohou v praxi osvědčit. Vhodně formulovaná je i povinnost prevence ostatních osob. Na rozdíl od znění § 416 obč. zák. je zde pouze povinnost zakročovací a nikoli oznamovací, tato je však omezena několika podmínkami.

Ustanovení § 416 obč. zák. kladlo důraz pouze na závažnost škody. Zde je však zdůrazňována nutnost zjevné disproporce mezi hrozící závažností újmy a snadností prevenčního zákroku. Nemá tedy být povinností osob zakročovat proti malicherným hrozbám, ale ani proti hrozbám závažným, které však nelze odvrátit „snadno“.

Důležitým korektivem je ovšem i to, že povinná osoba musí vědět, že taková újma hrozí, jakož i to, že její závažnost zjevně převyšuje obtížnost zákroku. Je zde vlastně jinými slovy stanoven požadavek psychického vztahu povinného k následku, který je obdobný vědomé nedbalosti (o nedbalost v pravém slova smyslu zde ovšem nelze ještě hovořit). Je velmi důležité, že v tomto případě není stanovena presumpce takového vztahu.

Zároveň je tím dostatečně vyjádřeno, že povinnost zasáhnout vůbec nevznikne u hrozeb, které jsou příliš abstraktní, vzdálené, či málo pravděpodobné a jichž si člověk, zachovávající běžnou míru pozornosti, nemůže být vědom. I tato povinnost bude jistě vyžadovat konkretizaci doktrínou či judikaturou. Zdá se však, že by měla pokrývat pouze situace, kdy je nezasáhnutí proti hrozící škodě zjevným projevem neodůvodnitelné lhostejnosti. Jistě by tak např. měl každý povinnost zasáhnout, pokud by si všiml doutnajícího nedopalku v blízkosti rozlitého benzínu v místě autonehody, kde jediné, co je nutné učinit k zamezení škody na životech, zdraví a majetku, je na onen nedopalek šlápnout.

Problém však ve výše jmenovaných případech může činit otázka sankce. Nový občanský zákoník totiž nemá na rozdíl od původní redakce dosavadního občanského zákoníku zvláštní ustanovení o odpovědnosti za nesplnění povinnosti prevence.

V případě dosavadní úpravy jsem dovedl, že povinnost prevence třetích osob sankci nemá vůbec, neboť zvláštní ustanovení tuto povinnost upřesňující a sankcionující byla zrušena. Zde však taková úvaha není možná, neboť prevenční povinnost je zde vymezena dostatečně přesně a její uplatňování vůbec není nerealistické. Zvláštní ustanovení o odpovědnosti za porušení této povinnosti zde chybí od počátku a není tedy možná úvaha o úmyslu zákonodárce zúžit či zcela zrušit povinnost prevence u třetích osob. Jediným možným výkladem tedy je, že odpovědnost za porušení povinnosti prevence se řídí obecnou úpravou odpovědnosti za porušení zákonné povinnosti § 2910 NOZ ve spojení s ustanoveními o odpovědnosti za škodu způsobenou více osobami (viz níže).

Stojí za povšimnutí, že § 2911 NOZ tak jako dosavadní úprava vychází ze zavinění presumovaného. To může být v kontextu zakročovací povinnosti třetích osob velice tvrdé. Je ale třeba vzít v potaz, že už pro samotný vznik zvažované povinnosti je třeba, aby povinná osoba věděla či musela vědět, že podmínky vzniku této povinnosti jsou splněny, přičemž presumpce této vědomosti zde není. Jinými slovy, je zde sice presumpce nedbalosti ve vztahu ke vzniku škody v důsledku porušení povinnosti, není zde však presumpce obdobného vztahu vzhledem ke vzniku povinnosti samotné. Tím dochází ke zmírnění tvrdosti, která by jinak byla důsledkem takto neomezené povinnosti prevence.

Dále je pozoruhodné, že na obecnou presumpci zavinění v § 2911 NOZ navazuje § 2912 NOZ, který v podstatě opakuje standard chování uvedený v § 4 a § 5 NOZ když stanoví, že se předpokládá nedbalost u osoby, která nejedná, „*jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat*“¹⁰¹, nebo pokud dá „*najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost, nebo zaváže-li se k činnosti, k níž je zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti zapotřebí, a neuplatní-li tyto zvláštní vlastnosti*“¹⁰². Na první pohled se tedy zdá, že obecně vyjádřenému standardu chování (§ 4 a § 5 NOZ) je tak přiřazen konkrétní následek, jímž je domněnka nedbalosti. Problematické ovšem je, že zavinění je v rámci NOZ presumováno duplicitně.

Ustanovení § 2912 NOZ totiž obdobně jako § 1299 OZO stanoví domněnku nedbalosti (nedopatření) pro případ porušení standardu chování. Na rozdíl od OZO je však v NOZ nedbalost tak jako tak presumována již na základě § 2911 NOZ, jež

¹⁰¹ § 2912 zák. č. 89/2012 Sb.

¹⁰² tamtéž

stanoví presumpci nedbalosti pro všechny případy škody způsobené porušením zákonné povinnosti. Obě domněnky jsou vyvratitelné (účel duplicitně presumované nedbalosti by byl samozřejmě zcela zřejmý, pokud by pro porušení standardu chování byla nedbalost presumována nevyvratitelně). Nabízí se tedy vysvětlení, že v případě domněnky podle § 2912 NOZ jde o domněnku jiného řádu, jejíž účel je patrně jen interpretační a jež konkrétní právní následek nemá.

Jak je uvedeno výše, sankce za porušení prevenční povinnosti třetích osob se patrně řídí ustanoveními o škodě způsobené více osobami. Podle § 2915 odst. 1 NOZ tak zřejmě bude třetí osoba, která nesplnila povinnost prevence, odpovídat spolu s tím, kdo škodu skutečně způsobil společně a nerozdílně. Je však třeba zároveň použít § 2917 NOZ, podle kterého ten, „*Kdo je povinen k náhradě škody způsobené jinou osobou, má proti ní postih.*“

Pokud by tedy věřitel z delikt ní obligace vymáhal náhradu škody na tom, kdo nesplnil zvláštní povinnost prevence podle § 2901 NOZ, musel by ten uhradit celou škodu, avšak s tím, kdo škodu skutečně způsobil, by se nevyrovnal ve smyslu § 2916 NOZ podle účasti na způsobení vzniklé škody, ale měl by proti němu zřejmě postih v plném rozsahu. Přesto se dle okolností může takovýto postih jevit jako nepřiměřeně tvrdý, zejména pak v situaci, kdy nelze očekávat úspěšné vymožení náhrady škody od původce škody. V takovém případě pak je patrně na místě zvážit postup podle § 2915 odst. 2 NOZ, podle kterého může soud rozhodnout, že škůdce nahradí škodu pouze podle své účasti na vzniku škodlivého následku (následný regres by tím patrně nebyl dotčen).

Otázku sankce za porušení prevenční povinnosti třetích osob (zvláštní prevenční povinnost) je tedy možné řešit pomocí systematického výkladu, použitím obecných ustanovení o odpovědnosti za škodu. Toto řešení však není zcela uspokojivé a de lege ferenda by bylo vhodné doplnit nový občanský zákoník o zvláštní ustanovení o odpovědnosti za porušení zvláštní povinnosti prevence, podobně jako byl § 416 obč. zák. doplněn ustanovením § 425 obč. zák.

Tímto však není otázka prevence v novém občanském zákoníku zcela vyčerpána. Nově je vypuštěna povinnost předcházet škodám na vlastním zdraví či majetku. Ustanovení § 2903 odst. 1 NOZ pouze stanoví, že pokud ten, komu újma hrozí, proti jejímu vzniku nezakročí, nese újmu ze svého. Ustanovení však nadále plní

prevenční funkci stejným způsobem jako § 417 obč. zák. Poškozený zůstává motivován k tomu, aby aktivně chránil svoje práva, avšak rozhodnutí o nich zůstává plně v jeho moci a neporuší právní povinnost, pokud se rozhodne podrobit svá práva zkáze.

Z praktického hlediska se zde mění velmi málo, neboť § 417 obč. zák. neměl žádnou sankci v pravém slova smyslu. Nově použitá formulace se však jeví správnější z hlediska teoretického, neboť plně respektuje zásadu autonomie vůle a konstrukci vlastnictví jakožto právního panství nad věcí. Zároveň jsou odstraněny potencionálně absurdní důsledky doslovné interpretace právní povinnosti předcházet škodě na vlastním majetku, přičemž funkčnost institutu z hlediska principu prevence škod není nijak dotčena.

Můžeme tedy mluvit o jakési prevenční quasipovinnosti ohroženého. Ustanovení § 2903 odst. 1 NOZ je doplněno odpovídajícím ustanovením o náhradě škody § 2918 NOZ, které upravuje krácení odpovědnosti za škodu způsobenou okolnostmi, které se přičítají poškozenému a jež v tomto případě konkretizuje sankci uvedenou v § 2903 NOZ (poškozený nese ze svého tu škodu, již mohl zabránit). Nakonec je třeba zmínit, že zákon nechává v § 2903 odst. 2 NOZ ohroženému možnost obrátit se na soud, aby uložil opatření k prevenci újmy.

Nový občanský zákoník též zavádí do občanského práva nový institut s prevenční povahou, a to konkrétně notifikační povinnost škůdce dle § 2902 NOZ. Nejde však o zcela nový institut soukromého práva, neboť obdobnou povinnost zakotvuje obchodní zákoník a notifikační povinnost zakotvuje v rámci ustanovení o prevenci též zákoník práce. Ustanovení logicky doplňuje § 2903 NOZ tím, že pamatuje na to, aby se ohrožený o hrozící škodě vůbec dozvěděl a mohl tak efektivně zakročit k jejímu zamezení.

Škůdce (potencionální škůdce) má tedy nově povinnost upozornit ohroženého, že porušil či pravděpodobně poruší nějakou svou právní povinnost. Pokud škůdce tuto povinnost splní, není odpovědný za to, čemu mohl poškozený po tomto upozornění zabránit. Na rozdíl od úpravy v obchodním zákoníku tedy nevzniká problém, jaké škody se odpovědnost za nesplnění notifikační povinnosti týká. NOZ je v tomto ohledu konkrétní. Přesto však vztah § 2902 a § 2903 NOZ není zcela jasný a není ani důvodovou zprávou nijak vysvětlen. Je tedy otázkou, zda i při nesplnění notifikační povinnosti bude poškozený sám nést škodu, které by mohl sám zabránit, na kterou však

měl být upozorněn, či zda bude nesplnění notifikační povinnosti sankcionováno tím, že škůdce bude odpovídat i za škodu, které by mohl poškozený zabránit.

Zdá se však, že je třeba interpretovat tento vztah prvním výše jmenovaným způsobem, neboť se jeví spravedlivým, aby prevenční quasipovinnost ohroženého závisela spíše na tom, zda o ohrožení ví, než na tom, zda byl na existenci ohrožení formálně upozorněn. Ustanovení § 2902 NOZ tak zřejmě působí k prevenci škod spíše motivačně, neboť dává možnost potencionálnímu škůdci chránit se před povinností náhrady škody, pokud svým chováním umožní, aby bylo škodě efektivně zabráněno. Ve svém důsledku tedy NOZ přebírá notifikační povinnost tak, jak je zakotvena v obchodním zákoníku.

5.0. Zvláštní projevy prevenční povinnosti

5.1 Projevy prevenční povinnosti v trestním právu

Soukromoprávní prevenční standardy v našem právním řádu mohou dalece přesahovat i do práva veřejného, jmenovitě pak zejména trestního. Trestní právo stanoví svůj vlastní komplexní systém pravidel, která tvoří trestněprávní standard chování, přičemž jeho metodou je výčet protiprávních jednání či opomenutí, která jsou trestním zákoníkem postihována.

Na první pohled se tedy jeví, že použití soukromoprávních standardů chování není v trestním právu nutné, ba ani záhodné. Trestní právo však neexistuje ve vakuu a v některých případech prostor pro aplikaci prevenční povinnosti vytváří. Jedná se především o trestné činy nedbalostní, ať již je jimi způsobena škoda na zdraví, nebo škoda na majetku. V první řadě zde často jednání, které vede ke vzniku škody, není samo o sobě jednáním zakázaným. Trestněprávně relevantním se stává až tehdy, pokud jím je (nedbalostně) způsoben daný následek.

Zkoumají-li tedy orgány činné v trestním řízení, zda byl v daném případě naplněn požadavek protiprávnosti trestného činu, přirozeně se nabízí dovozovat protiprávnost daného jednání z porušení soukromoprávní prevenční povinnosti, tedy obecné povinnosti chovat se s určitou mírou opatrnosti. Porušení této povinnosti má

jistě za následek protiprávnost jednání, jež může být při absenci jiných pravidel relevantní i trestněprávně.

Porušení prevenční povinnosti, jakožto soukromoprávního standardu chování, též může posloužit jako pomocné kritérium pro posouzení nedbalostního zavinění, zejména pak nevědomé nedbalosti. Posuzuje-li totiž soud otázku, zda obviněný nejen mohl, ale i měl předpokládat možnost způsobení trestněprávně relevantního následku, nabízí se nutně otázka, z čeho tato jeho povinnost vyplývá. Při absenci jiných norem, které by chování obviněného regulovaly, pak opět připadá v úvahu posuzování běžného standardu opatrnosti jednotlivce v jeho soukromém životě. Porušení tohoto standardu ovšem nemá (na rozdíl od otázky protiprávnosti) automaticky za následek splnění požadavku zavinění. Je třeba obzvláště zdůraznit, že porušení objektivních standardů chování může být toliko pomocným kritériem posuzování nedbalosti. Opačný postup by měl za následek stírání rozdílů mezi odpovědností za zavinění a odpovědností objektivní.

Možnost použít ustanovení o prevenční povinnosti jako měřítko protiprávnosti i jako měřítko zavinění vyplývá z chápání prevenční povinnosti jako protiprávnosti jednání, nikoli protiprávnosti následku (jež by vedlo k přílišnému přiblížení k objektivní odpovědnosti). Otázka protiprávnosti a otázka zavinění se v tomto pojetí poněkud překrývají.¹⁰³

Třetí možností použití obecné povinnosti předcházet škodám v trestním právu jsou ty případy, kdy trestní zákoník přímo odkazuje na povinnosti uložené mimotrestními normami, ať již se jedná o zvláštní povinnost konat u trestných činů spáchaných opomenutím, nebo o porušení (důležité) povinnosti uložené zákonem u některých kvalifikovaných skutkových podstat. Na první pohled se zdá, že použití ustanovení o obecné prevenční povinnosti nic nebrání, neboť zákon zde přímo odkazuje na neurčitý okruh povinností uložených mimotrestními normami.

Tak např. § 112 zákona č. 40/2009 Sb (dále jen trestní zákoník) stanoví, že *„jednáním se rozumí i opomenutí takového jednání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu“*, nebo podle § 147 odst. 2 trestního zákoníku je těžké ublížení na zdraví trestáno vyšší trestní sazbou, pokud pachatel *„porušil důležitou*

¹⁰³ viz. PETROV, Jan. Protiprávnost a obecná prevenční povinnost. Právní rozhledy, roč. 2007, č. 20, str. 745.

povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, nebo uloženou mu podle zákona.“

Jazykový výklad zde velí ustanovení o obecné prevenční povinnosti aplikovat, neboť jde jistě o důležitou povinnost uloženou zákonem, jež nadto zpravidla sleduje ochranu týchž zájmů, jako příslušné ustanovení trestního zákoníku.

Při použití systematického a teleologického výkladu se však jeví, že takový postup by byl nesprávný, neboť obecná povinnost předejít škodě již ze své podstaty nemůže být ani zvláštní povinností, ani okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby. Tato ustanovení mají podchytit případy zvláštní, zatímco obecná prevenční povinnost bude zpravidla porušena ve všech případech, kdy budou porušeny ty zájmy chráněné trestním zákoníkem, na něž se prevenční povinnost vztahuje. Aplikace obecné prevenční povinnosti v těchto případech by tak popřela účel těchto jmenovaných ustanovení a mohla by vést k nepřipustnému zbytnění trestní represe.

Stojí též za povšimnutí, že konstantní judikatura občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu povinnost dle § 415 obč. zák. vyčleňuje a rozlišuje tak porušení povinnosti ze smlouvy, porušení povinnosti uložené zákonem a konečně porušení prevenční povinnosti dle § 415 obč. zák. Nejvyšší soud se tím zřejmě snaží reflektovat subsidiaritu prevenční povinnosti tím, že ji vůbec nechápe jako „povinnost uloženou zákonem“. Takovéto chápání též vylučuje výše uvedené použití prevenční povinnosti v trestním právu.

5.1.1 Trestní odpovědnost za škodu způsobenou kolizí zvířete s dopravním prostředkem

Modelovým případem, kdy prevenční povinnosti může podmiňovat protiprávnost trestného činu je případ těžké újmy na zdraví způsobené kolizí jednostopého dopravního prostředku se zvířetem v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17.5.2007, sp. zn. 6 Tdo 513/2007, a v nálezu Ústavního soudu ze dne 05.08.2010, sp. zn. III.ÚS 2278/07.

Skutkové okolnosti, tak jak vyplývají z obou výše jmenovaných rozhodnutí, jsou následující: Obžalovaná osoba venčila své dva psy, přičemž cca 50 m od bydliště (v blíže nespecifikované lokalitě) uvolnila jednoho ze svých psů, trpasličího pudla, z vodítka. V tu chvíli projížděl ulicí poškozený na svém silničním motocyklu rychlostí,

kteřá téměř dvojnásobně přesahovala rychlost povolenou. Pudlík obviněné se pravděpodobně zalekl zvuku přijíždějícího stroje a vběhl do vozovky. Kolize tohoto pudlíka s motorkou poškozenému způsobila těžká zranění s trvalými následky (ochrnutí). Ze zjištění znalce přitom vyplývá, že ke kolizi by vůbec nedošlo, pokud by poškozený jel rychlostí v obci povolenou.

Oba nižší soudy dovodily trestní odpovědnost majitelky psa, přičemž základem jejich úvahy byla především povinnost mít psa na vodítku podle vyhlášky obce. Nejvyšší soud, který svým usnesením odmítl dovolání obviněné jakožto zjevně neopodstatněné, pak protiprávnost jednání opírá o porušení patřičné míry opatrnosti stanovené prevenční povinností dle § 415 obč. zák. Dle Nejvyššího soudu je zde vyjádřena „závazná právní povinnost každého dodržovat nejen povinnosti uložené právními předpisy a povinnosti převzaté smluvně, ale – i bez konkrétně stanoveného pravidla chování – počínat si natolik obezřetně, aby jednáním či opomenutím nevznikla škoda jiným ani jemu samému“, přičemž „obviněná uvolnila psa na místě přilehlém k silnici, přičemž mohla a měla předvídat, že pes může do vozovky vběhnout a může být účastníkem střetu s projíždějícím jednostopým či dvoustopým vozidlem a tím i dopravní nehody, při níž může dojít k ublížení na zdraví (těžké újmě na zdraví)“.¹⁰⁴

Nejvyšší soud přitom musel řešit též otázku příčinné souvislosti, neboť je zřejmé, že i protiprávní chování poškozeného bylo příčinou vzniku škody na jeho zdraví. S tím se Nejvyšší soud vyrovnal prostým konstatováním, že spoluzavinění ze strany poškozeného nepřerušuje automaticky kauzální nexus mezi jednáním pachatele a protiprávním následkem (tj. příčinná souvislost mezi vypuštěním psa z vodítka a vznikem škody na zdraví není přerušena překročením povolené rychlosti poškozeným), přičemž při pluralitě příčin určitého následku závisí trestní odpovědnost na důležitosti té které příčiny (zásada gradace příčinné souvislosti).

Nejvyšší soud přitom nijak nezdůvodnil, proč považoval vypuštění psa z vodítka za dostatečně důležitou, aby byla pro daný případ trestněprávně relevantní a toliko se vyjádřil, že je „jednou ze základních příčin popsání následku“. Takové konstatování je ovšem zcela banální, neboť potenciaálně relevantní příčiny jsou pouze dvě. To ovšem bez dalšího nezdůvodňuje významnost jednotlivých příčin pro trestní právo, neboť i při existenci pouhých dvou příčin naplňujících podmínku *conditio sine qua non* je možné, že jedna z těchto podmínek nebude pro trestní právo relevantní. Je tedy zřejmé, že k vyřešení

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17.5.2007, sp. zn. 6 Tdo 513/2007.

problému tato úvaha sama o sobě nestačí a že je třeba zvážit otázku prevenční povinnosti důkladněji, než jak učinil Nejvyšší soud.

Na tomto místě je třeba pokročit k argumentaci Ústavního soudu, který se právě okolnostmi prevenční povinnosti hlouběji zabývá. Povinnost předcházet škodám podle § 415 obč. zák., jakkoli je široce formulovaná, totiž nemůže být vykládána jako stanovení povinnosti dosáhnou nemožného. Z toho plyne, že prevenční povinnost není jen obecně stanoveným pravidlem chování (v tomto případě ve smyslu neminem leadere), ale v konkrétním případě též vztahem mezi dodržováním běžné opatrnosti a každým jednotlivým následkem. Ústavní soud k tomu uvádí, že: „...*porušení právní povinnosti (zde obecné prevenční povinnosti podle § 415 obč. zák.) musí být v rozumném vztahu ke škodnému následku.*“¹⁰⁵

Ústavní soud zde zřejmě odkazuje na teorii adekvátní příčinné souvislosti. Má-li totiž být osoba povinna zabránit danému konkrétnímu následku, musí být především nejen schopna přijmout patřičné prevenční opatření (v tomto případě vedení psa na vodítku), ale i schopna předvídat daný následek a také vztah mezi následkem a požadovaným prevenčním opatřením, případně jednáním povinné osoby jako takovým. Samotná schopnost je podmínkou nutnou, nikoli však dostačující. Prevenční povinnost kterou zvažujeme, je totiž povinnou mírou opatrnosti, povinným standardem chování a není tak bez dalšího možné znevýhodňovat ty, kteří jsou v běžném životě schopni vyšší míry představitosti či předvídavosti (tím samozřejmě není dotčen vyšší standard u prevenční povinnosti profesionálů v profesních vztazích).

Kromě schopností daného subjektu je tedy v konkrétním případě třeba zvážit i jeho povinnosti. V tomto ohledu Ústavní soud konstatuje, že požadavek, aby osoby předvíдалy nejen všechny škody, jež by mohly vzniknout interakcemi jejich vlastního jednání s jednáním jiných subjektů jednajících v souladu s právem, ale i škody vzniklé interakcí s protiprávním jednáním jiných subjektů, není v souladu s ústavou. Poukazuje přitom na judikaturu Nejvyššího soudu samotného, podle níž účastníci silničního provozu nemají povinnost předvídat protiprávní chování jiných účastníků provozu.

Tím ovšem není otázka zcela vyčerpána, neboť Ústavní soud zřejmě vychází ve své úvaze z předpokladu, že ke vzniku škody by vůbec nemohlo dojít, nebýt

¹⁰⁵ náleží Ústavního soudu ze dne 05.08.2010, sp. zn. III.ÚS 2278/07.

protiprávního chování poškozeného. Ústavní soud vytýká obecným soudům, že opomenuly řádně zjistit skutkové okolnosti případu: „*Pokud šlo o přehlednou komunikaci, kde by v dané situaci ke kolizi s dopravním prostředkem dodržujícím stanovenou rychlost nemohlo dojít (což se zdá být potvrzováno posudkem znalce, podle něhož, pokud by poškozený dodržel stanovenou rychlost 50 km/hod., v takovém případě by zastavil asi 4,6 metru před místem střetu), znamená závěr obecných soudů o tom, že stěžovatelka přesto uvolněním psa kolizi zavinila, v podstatě požadavek, že stěžovatelka měla předvídat ne toliko účastníky provozu zákon dodržující, ale též účastníky provozu zákon hrubě porušující.*“¹⁰⁶

Z toho a contrario plyne, že za podmínek, kdy by bylo možné předvídat kolizi zvířete (a vznik škody na zdraví) i v případě vozidla jedoucího povolenou rychlostí, byla by dle ústavního soudu prevenční povinnost stěžovatelky patrně porušena i v případě, kdy by nehodu zapříčinil poškozený svou nepřiměřenou rychlostí. Vztah příčiny a následku by v takovém případě byl alespoň v základních rysech předvídatelný.

5.1.2 Trestní odpovědnost za nedostatečné zabezpečení zvířete.

Jiným vhodným příkladem, který ilustruje roli obecné prevenční povinnosti v trestním právu, je trestní odpovědnost za usmrcení jiného psy uniklými zpoza oplocení, jako v případě usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.3.2007, sp. zn. 8 Tdo 257/2007, kde Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného pro zjevnou nedůvodnost.

Obviněný byl uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví (skutková podstata by podle nyní platného trestního zákoníku odpovídala usmrcení z nedbalosti), který spáchal tím, že nedostatečně zabezpečil své tři psy (amerického pitbulla, amerického staffordshirského teriéra a jejich křížence), kteří unikli z oplocené zahrady, napadli hlídače sousedního objektu a způsobili mu smrt. Při absenci zvláštní právní úpravy podmínek pro zabezpečení zvířat opřel Nejvyšší soud zdůvodnění protiprávnosti činu právě o porušení prevenční povinnosti, spočívající v nedostatečném zabezpečení psů, konkrétně pak v neodpovídajícím stavu oplocení objektu.

Srovnání uvedeného případu s případem rozebraným v minulé kapitole ilustruje povahu prevenční povinnosti za jednání zvířete v trestním právu, neboť oba případy jsou si prima facie skutkově podobné. V prvním i v druhém případě je zde závažná

¹⁰⁶ tamtéž

porucha zdraví způsobená chováním zvířete, která by nemohla vzniknout, nebýt jednání či opomenutí chovatele tohoto zvířete. V obou případech toto jednání či opomenutí mělo za následek nedostatečné zábrany v pohybu zvířete.

Rozdíl právní povahy těchto případů plyne především z obecné prevenční povinnosti ke konkrétní škodě, zejména pak z prvku přiměřenosti a předvídatelnosti tohoto vztahu. V prvním případě obviněná vypustila svého trpasličího pudla, jehož mírnou povahu vzaly obecné soudy za prokázanou, z vodítka. Míra porušení obecné míry opatrnosti byla v tomto případě toliko nepatrná vzhledem k povaze zvířete, okolí a vzhledem k tomu, že zvíře, ač bez vodítka, bylo pod dohledem. To plně odůvodnilo závěr Ústavního soudu jak o nepředvídatelnosti, tak o nepřiměřenosti vztahu mezi vypuštěním trpasličího pudla a ochrnutím poškozeného. Kdyby oproti tomu hypoteticky trpasličí pudl i přes svou údajnou mírnost např. napadl a pokousal dítě, jistě by jeho majitelka nesla odpovědnost za škodu na zdraví na základě porušení prevenční povinnosti. Takový průběh příčinné souvislosti je jak předvídatelný, tak přiměřený.

Druhý případ pak, přes podobnost jednání a následku, vykazuje právě takové vlastnosti co se týče vztahu mezi porušenou opatrností a následkem. Obviněný byl chovatelem tří psů způsobilých zapříčinit těžkou poruchu zdraví (Nejvyšší soud v tomto ohledu správně podotýká, že není pro případ relevantní, zda je právě rasa psů obviněným chovaná nebezpečnější než jiná plemena, neboť v zásadě každý pes této velikosti je způsobilý způsobit závažnou poruchu zdraví, i když nepatří k tzv. bojovým plemenům).

Za takovýchto okolností je jistě představitelné, že nedostatečné zabezpečení těchto psů může mít za následek jejich střet s člověkem i s fatálními následky. Obviněný tedy byl zcela jistě povinen provést všechna přiměřená opatření, aby své psy zabezpečil. V tomto ohledu se dopustil porušení své prevenční povinnosti nejen tím, že strpěl nevyhovující stav oplocení pozemku (jež byl prokázán), ale pravděpodobně již tím, že nepodrobil své psy dostatečnému výcviku (touto otázkou se soud nezabýval), neboť i ten může být součástí nezbytné míry opatrnosti při chování potenciálně nebezpečných zvířat. Nelze však mít za to, že v každém případě, kdy chované zvíře překoná zabezpečení a způsobí škodu, porušil jeho chovatel svou prevenční povinnost. Kdyby např. byla integrita oplocení narušena třetí osobou či samotným poškozeným, pak by to byl patrně on, kdo by porušil prevenční povinnost, nikoli chovatel psa.

5.1.3 Prevenční povinnost plavčíka

Zvláštním případem projevu obecné prevenční povinnosti v trestním právu je použití povinnosti stanovené § 415 obč. zák. jakožto důležité povinnosti vyplývající ze zákona, jejíž porušení podmiňuje použití vyšší trestní sazby. Příkladem budiž usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, spisová značka 6 Tdo 690/2011.

V daném případě byl obviněný uznán vinným přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, jehož se dopustil tím, že jako plavčík nevěnoval dostatečnou pozornost dění v bazénu (nadto v době, kdy byl jediným přítomným plavčíkem) a nemohl proto včas zasáhnout ve prospěch topícího se postiženého. V důsledku jeho opomenutí a opožděného zásahu tedy poškozený utrpěl těžké ublížení na zdraví.

Přitom obviněný nebyl uznán vinným toliko v základní skutkové podstatě podle odstavce 1, ale i ve skutkové podstatě kvalifikované podle odstavce 2 výše uvedeného ustanovení.

Z hlediska této práce je pak mimořádně zajímavé, že soud zdůvodnil použití kvalifikované skutkové podstaty nejen porušením důležité povinnosti vyplývající z pachatelova zaměstnání (jež bylo v daném případě relativně dobře prokázané), ale i porušením povinnosti uložené podle zákona, kterou dle názoru soudu byla obecná prevenční povinnost dle § 415 obč. zák.

Nejvyšší soud k tomu uvádí: *„Za porušení důležité povinnosti lze považovat jen porušení takové povinnosti, jejíž porušení má za dané situace zpravidla za následek nebezpečí pro lidský život nebo zdraví, kde tedy jejím porušením může snadno dojít k takovému následku (srov. rozhodnutí č. 11/1964 Sb. rozh. tr.). Jestliže ustanovení § 415 obč. zákoníku stanoví, že každý je povinen si počínat tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí, a je tedy mj. (primárně) určeno k ochraně zdraví (a života) lidí, pak nelze odmítnout závěr, že toto ustanovení vymezuje důležitou povinnost. Právě vzhledem k chráněným objektům a následkům plynoucím z nerespektování, byť obecně formulovaných povinností vyjádřených v § 415 obč. zákoníku lze dovodit, že tímto ustanovením jsou chráněny důležité zájmy (život, zdraví),*

tudíž i porušení tohoto ustanovení je nutno s ohledem na konkrétní okolnosti považovat za porušení důležité povinnosti ve smyslu § 147 tr. zákoníku .“¹⁰⁷

Domnívám se, že s touto argumentací nelze plně souhlasit, neboť porušení prevenční povinnosti dle § 415 obč. zák. bude až na myslitelné výjimky dáno ve všech případech naplnění základní skutkové podstaty dle § 147 odst. 1 trestního zákoníku.¹⁰⁸ Mělo-li by tedy porušení prevenční povinnosti podle § 415 obč. zák. být zároveň porušením důležité povinnosti ze zákona ve smyslu § 147 odst. 2 trestního zákoníku, pak by patrně dělení § 147 trestního zákoníku na základní skutkovou podstatu dle odst. 1 a kvalifikovanou skutkovou podstatu dle odst. 2 vůbec nedávalo smysl.

5.1.4 Prevenční povinnost při řízení vozidla mimo pozemní komunikaci.

Zajímavým případem použití ustanovení o prevenční povinnosti v trestním právu je též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.05.2011, sp. zn. 8 Tdo 621/2011, jež odkazuje na § 415 občanského zákoníku nejen jako na měřítko protiprávnosti, ale též jako na pomocné měřítko zavinění.

Skutkové okolnosti případu jsou následující: obviněná se účastnila společenské události konané v areálu golfového hřiště, kde v nočních hodinách převážela v nákladovém prostoru golfového vozíku jednoho ze zaměstnanců hřiště. To bylo v rozporu s bezpečnostními instrukcemi, které sám tento zaměstnanec účastníkům jmenované společenské události sdělil (jednak tím, že osoby nesměly být přepravovány v nákladovém prostoru a jednak tím, že k řízení golfových vozítek během akce byli oprávněni pouze zaměstnanci hřiště). Zaměstnanec z nákladového prostoru vypadl a způsobil si závažná zranění.

Obviněná mimo jiné argumentovala tím, že svým jednáním neporušila žádný zákon či jiný právní předpis, který by stanovil pravidla používání obdobných vozidel, a že její jednání tedy nebylo protiprávní. Soud zde jednoznačně vyslovil závěr, že jednání obviněné bylo porušením prevenční povinnosti podle § 415 občanského zákoníku.

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 6 Tdo 690/2011

¹⁰⁸ Vzhledem k zásadě subsidiarity trestní represe se jeví, že pravidlem budou spíše případy, kdy porušení civilněprávní povinnosti nezpůsobit jinému škodu na zdraví, nebudou zároveň porušením obdobné povinnosti trestněprávní, než případy opačné, tj. takové, kde porušení trestněprávní povinnosti nezpůsobit jinému škodu na zdraví, nebude zároveň porušením obdobné povinnosti civilněprávní.

Důležité je, že Nejvyšší soud zde oproti předchozímu uvedenému příkladu zdůraznil, že toto jednání nebylo posouzeno jako porušení důležité povinnosti uložené podle zákona, nýbrž že jí bylo přičteno pouze ublížení na zdraví v základní skutkové podstatě. Nejvyšší soud zde uvádí, že právě v takovém případě „bylo na místě aplikovat obecná ustanovení o povinnostech občana v rámci tzv. generální prevence.“¹⁰⁹

Neméně zajímavé je vyjádření státní zástupkyně, která z porušení prevenční povinnosti vyvozuje nejen protiprávnost, ale též i zaviněnost daného jednání, když uvádí, že: „*trestní odpovědnost pachatele za trestný čin ublížení na zdraví v základní skutkové podstatě podle § 224 odst. 1 tr. zák. připadá v úvahu i v případě, kdy pachatel z nedbalosti způsobí jinému těžkou újmu na zdraví při činnosti, která není upravena zákonem nebo jiným právním předpisem. Nedbalostní zavinění je možné v takovém případě dovozovat z nedodržení ustanovení § 415 občanského zákoníku, podle kterého každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.*“¹¹⁰

Z vyjádření státní zástupkyně, tak jak na ně Nejvyšší soud odkazuje, ovšem není bohužel patrné, jakým myšlenkovým postupem státní zástupkyně z porušení prevenční povinnosti zavinění vyvodila. Stojí však za povšimnutí, že i ve vyjádření státní zástupkyně se výslovně uvádí, že povinnost předcházet škodám dle § 415 občanského zákoníku má být aplikována výhradně v základní skutkové podstatě a nikoli jako důležitá povinnost vyplývající ze zákona.

5.1.5. Prevenční povinnost lyžaře

Pozoruhodným příkladem aplikace prevenční povinnosti v trestním právu je i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, spisová značka 8 Tdo 68/2010. Obžalovaný byl v daném případě uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb. (odpovídá těžkému ublížení na zdraví z nedbalosti dle v současnosti platného trestního zákoníku), jehož se měl dopustit tím, že při nočním lyžování na sjezdovce srazil nezletilou poškozenou a způsobil jí tak závažné poranění sleziny. Poškozená lyžovala se svým otcem (dále otec), který jel na svahu za ní a dozíral na ni. Otec zakryl výhled na poškozenou obžalovanému, který jel

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.05.2011, sp. zn. 8 Tdo 621/2011
¹¹⁰ tamtéž

vyšší rychlostí a rozhodl se otce předjet a to obloukem. Až při předjížděcím manévru zjistil, že několik metrů před otcem jela poškozená a nedokázal již tak střetu zabránit.

Nejvyšší soud zde dovedl (shodně s nižšími soudy) trestní odpovědnost obviněného nejen z porušení prevenční povinnosti podle občanského zákoníku, ale argumentoval též porušením pravidel mezinárodní lyžařské federace (FIS), konkrétně pravidel č. 1, 2 a 3. Obviněný přitom ve svém dovolání kritizoval, že odvolací soud vůbec neposuzoval poměr těchto pravidel vůči § 415 obč. zák. a „přenesl je přímo do zavinění“. Státní zástupce naproti tomu argumentoval, že význam těchto pravidel nelze bagatelizovat, neboť pravidla jsou potřebná a jiná v daném případě neexistují. Nejvyšší soud se s tímto problémem vypořádal dosti lakonicky, zejména odkazoval na předchozí rozhodnutí nižších soudů v dané věci, jejichž právní hodnocení nepovažoval za nutné opakovat. Též citoval usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.2.2005, sp. zn. 25 Cdo 1506/2004, (v daném případě bylo rozhodným právem právo italské), podle nějž „pravidla chování pro lyžaře, vydaná Mezinárodní lyžařskou federací (FIS), nejsou obecně závazným právním předpisem, avšak pro lyžaře na sjezdové trati jsou závazná a jejich porušení představuje porušení právní povinnosti předcházet vzniku škod“ .

Tento právní názor Nejvyššího soudu není bez kontroverzí. Výše v kapitole 2.3. uvádím rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. 5. 1978, spisová značka 10 Co 190/76, a způsob, jakým lze z porušení sportovních pravidel dovozovat porušení prevenční povinnosti, jakož i nutnost odlišit interpretaci obecně závazné právní normy (§ 415 obč. zák.) ve světle právně nezávazné mimoprávní normy (sportovního pravidla) od přiznání obecné závaznosti přímo této mimoprávní normě.

Vzhledem k lakonické argumentaci Nejvyššího soudu není vztah, který oběma normativním systémům připisuje, zcela jasný, avšak v daném případě je důležitější otázka, zda vůbec lze uvedený interpretační postup vztáhnout na dané skutkové okolnosti. Účastníci nehody nebyli členy lyžařské federace, neúčastnili se lyžařského závodu ani jiného sportovního utkání. Ostatně ani pravidla FIS nejsou vůbec pravidly konkrétní sportovní disciplíny, neboť jde o všeobecná doporučující pravidla určená zejména pro rekreačně-sportovní využití. Nelze tedy automaticky předpokládat, že všichni lyžaři už tím, že se rozhodnou lyžovat na sjezdovce, si musejí být vědomi toho, že je jejich jednání upraveno danými pravidly. Lyžaři nejsou dokonce ke vstupu na sjezdovku vůbec povinni daná pravidla znát.

Jan Vučka k tomu uvádí: „je tu problém s mírou právní jistoty ohledně interních norem sportovních sdružení a s tím, zda lze spravedlivě požadovat po občanech, aby si místo obecně závazných norem majících stanovenou formu aktivně vyhledávali, zdali neexistují nějaké jiné normy vydané jakýmsi „oficiálním“ spolkem, který může být registrovaný v tuzemsku, ale také může být registrovaný v neznámé cizí zemi. Pochopitelně by nikdy nebylo možné (ani pro řadového adresáta norem, ale dokonce ani pro soud) s jistotou říci, zdali náhodou není ve Francii, Kazachstánu či kdekoli jinde registrovaná Mezinárodní federace kaskadérského a ultimátního lyžování, která třeba dovoluje jinou míru rizika.“¹¹¹

Jednoduché řešení tohoto problému nabízí ve svém článku i Jan Vučka, když uvádí, že pravidla FIS jsou v zásadě triviální a každému rozumnému jedinci samozřejmá.¹¹² Pokud by v daném případě soud argumentoval jednoduše tak, že obviněný nezachovával na svahu patřičnou opatrnost a nejednal tak, aby předcházel škodám, mohl by i podpůrně svůj závěr podložit tím, že obdobná pravidla chování na sjezdovce stanovila i FIS a že jde o běžný standard opatrnosti, který je na sjezdovkách dodržován.

5.1.6 Základní interpretační a aplikační východiska prevenční povinnosti v trestním právu

Uvedené případy aplikace prevenční povinnosti v trestním právu vykazují jisté společné nedostatky v interpretaci a aplikaci. Soudy často ve své argumentaci uvádějí toliko to, že obviněný porušil svou prevenční povinnost a proč tomu tak je, aniž by dostatečně specifikovaly způsob, jakým má v daném případě být prevenční povinnost trestněprávně relevantní. Není tak vždy zcela jasné, zda porušení prevenční povinnosti způsobilo protiprávnost jinak dovoleného jednání, či zda soud použil prevenční povinnost jako měřítko zavinění, či zda jej zmiňuje pouze v kontextu adhezního řízení a otázky náhrady škody. Tyto nedostatky mají pak za následek nepřesvědčivost rozhodnutí i jistou kontroverzi přenášení prevenční povinnosti do trestního práva a bylo by vhodné je odstranit.

¹¹¹ VUČKA, Jan. Jak závazná jsou pravidla lyžařské federace? Jiné právo [online]. 2010 [cit. 16. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.cz/2010/05/jan-vucka-jak-zavazna-jsou-pravidla.html>>

¹¹² tamtéž

Výše popsané případy se týkají trestněprávní aplikace soukromoprávní povinnosti předcházet škodám tak, jak ji zakotvuje § 415 občanského zákoníku. S účinností nového občanského zákoníku vyvstává též otázka, nakolik zůstane stávající judikatura v tomto ohledu relevantní a zda i nová občanskoprávní kodifikace umožní použití svých prevenčních ustanovení pro trestněprávní účely.

Nový občanský zákoník (NOZ) se snaží zakotvit striktní dualismus práva soukromého a veřejného, jakožto protipól snah o jednotu práva v socialistické právní vědě. V NOZ má tato myšlenka být nosnou a je zakotvena již v § 1 NOZ, podle nějž má být uplatňování soukromého práva nezávislé na uplatňování práva veřejného¹¹³.

Domnívám se však, že ani toto ustanovení, ani celkové pojení NOZ neklade překážku uplatňování prevenční povinnosti v trestním právu ve smyslu stávající judikatury. V první řadě i důvodová zpráva k danému ustanovení předpokládá, že toto pravidlo nemá být uplatňováno bezvýjimečně, ale že naopak stanoví jen obecný trend. Důvodová zpráva uvádí: „*Přes rozdíly mezi soukromým a veřejným právem vyplývající z jejich rozličného účelového zaměření sledují obě uvedené oblasti právního řádu v konečném výsledku jeden celkový cíl: zajistit společným působením zajistit právní jistotu a naplnit demokratické hodnoty právního státu. Proto obě oblasti mají i styčné plochy a funkcionální vazby.*“¹¹⁴ Důraz na prevenci škod a ukládání povinnosti směřujících k jejich předcházení nutně patří právě mezi tyto styčné plochy. V druhé řadě tomu pak nahrává již samotná formulace § 1 NOZ.

Z pravidla, že soukromé právo má být uplatňováno nezávisle na právu veřejném, totiž logicky neplyne pravidlo opačné, totiž že právo veřejné má být uplatňováno nezávisle na právu soukromém. Nejde přitom o pouhou hru se slovy a formální logikou. Takový závěr je též v souladu s vymezením soukromého a veřejného práva podle nové teorie subjektů¹¹⁵, jež charakterizuje veřejné právo, jako právo zvláštní, přiznávající speciální práva a povinnosti vůči právu obecnému, jímž je právo soukromé. Je pak zcela přirozené, že pokud právo zvláštní nějakou dílčí otázku neupravuje, lze použít ustanovení práva obecného. To odpovídá i legislativní konstrukci trestního zákoníku

¹¹³ § 1 zákona č. 89/2012 Sb.

¹¹⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, str. 59.

¹¹⁵ viz. např. HENDRYCH, Dušan a kol. Správní právo. Obecná část, 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 24.

samotného, jež ve své zvláštní části podmiňuje naplnění některých skutkových podstat porušením soukromoprávních norem.¹¹⁶

Jeví se tedy, že nic nebrání nadále ve výše uvedených případech aplikovat § 2900 NOZ namísto § 415 občanského zákoníku. Přitom je velmi pozitivní, že prevenční povinnost v novém občanském zákoníku je dostatečně vymezena již samotným zněním § 2900 NOZ (oproti znění § 415 obč. zák.), jež pro svou obecnost alespoň jazykovým výkladem dopadá na všechny případy vzniku škody i když občanský zákoník pro některé z nich nestanoví sankci – viz výše), takže je pro trestněprávní aplikaci velmi dobře uzpůsobena.

Nový občanský zákoník nabízí též nové možnosti aplikace prevenční povinnosti v trestním právu. Výše uvádím důvody, proč považuji za nesprávné aplikovat obecnou prevenční povinnost jakožto zvláštní (resp. důležitou) povinnost uloženou zákonem. Ustanovení § 2901 NOZ však do občanského práva vrací zvláštní prevenční povinnost, jež zde v odlišné podobě existovala před rozsáhlou novelizací z roku 1991. Zvláštní charakter a omezený rozsah této povinnosti takové využití v zásadě nevylučuje. Použijeli tedy znovu již výše zmíněný příklad, pak pokud by obviněný úmyslně způsobil škodu na majetku a na zdraví tím, že by na místě autonehody opomenul zašlápnout nedopalek cigarety, ač by věděl, že se k němu blíží rozlévající se kaluž benzínu, mohla by patrně jeho zvláštní povinnost konat ve smyslu § 112 trestního zákoníku být dovozena z ustanovení § 2901 NOZ. Oproti tomu použití § 2901 NOZ k dovození porušení důležité povinnosti uložené podle zákona, jež by podmiňovalo použití vyšší trestní sazby, se zdá být stále jen obtížně představitelné. Zda budou soudy v těchto případech skutečně zvláštní prevenční povinnost aplikovat, je ovšem dosud nezodpovězenou otázkou.

5.2. Prevenční povinnost v judikatuře Nejvyššího správního soudu

Aplikací § 415 občanského zákoníku v trestním právu nejsou projevy prevenční povinnosti vně oblasti soukromého práva ještě zcela vyčerpány. V úvahu připadá též prolínání prevenční povinnosti do oblasti práva správního. Aplikace obecné povinnosti

¹¹⁶ Zejména některé trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou.

předcházet škodám ve správním právu však naráží na Čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jež zakotvuje tzv. zásadu enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí. Obecná prevenční povinnost (již ze své podstaty) nemůže být dostatečně konkrétním zákonným zmocněním k činnosti správních orgánů a je tedy přirozené, že prostor pro její aplikaci v oblasti správního práva je značně omezený. Tomu odpovídá i velmi vzácný výskyt zmínek o prevenční povinnosti v judikatuře správních soudů. Ani zde však není možné institut prevenční povinnosti zcela ignorovat.

5.2.1 Opomenutí otázek prevenční povinnosti

Jak uvádím výše, projevy prevenční povinnosti jsou v oblasti správního práva spíše netypické, avšak ani zde není prevenční povinnost zcela irelevantní. Pokud se účastníci prevenční povinnosti přímo dovolávají, je třeba se s otázkou prevenční povinnosti vypořádat. Opačný postup může mít za následek nezákonnost nebo nepřezkoumatelnost rozhodnutí. Příkladem budiž následující dvě rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25.2.2009 č.j. 2 As 67/2008 – 120, je příkladem situace, kdy se účastníci dovolávali porušení povinnosti prevence. Nejvyšší správní soud v něm potvrdil rozsudek Krajského soudu v Praze, jež zrušil rozhodnutí stěžovatele, stavebního odboru Magistrátu hlavního města Prahy pro nepřezkoumatelnost. Důvodem přitom bylo, mimo jiné, že stěžovatel se ve svém rozhodnutí o umístění stavby vůbec nevypořádal s námitkou účastníků, že v důsledku postavení předmětné stavby by došlo k porušení § 415 občanského zákoníku a ke vzniku škod na zdraví, majetku a životním prostředí, přičemž nedostatek vypořádání se s touto námitkou stěžovatel zdůvodnil tím, že nešlo o občanskoprávní námitku ve smyslu § 137 stavebního zákona č. 50/1976 Sb.

Druhým příkladem, v němž naopak účastník namítal, že svým jednáním plnil prevenční povinnost dle § 415 a § 417 občanského zákoníku a bránil se tak uložení správní sankce, je rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28.4.2011, č.j. 7 As 25/2011 – 82. Stěžovateli byla uložena sankce, neboť na svém pozemku určeném k plnění funkce lesa umístil železobetonovou desku, čímž měl naplnit skutkovou podstatu správního deliktu dle § 55 odst. 1 písm. b) zákona č. 289/1995 Sb. (lesní zákon) Stěžovatel namítal, že šlo z jeho strany o opatření k zamezení vzniku škody

(sesuvem půdy) ve smyslu § 415 a § 417 občanského zákoníku (jakož i § 22 odst. 1 lesního zákona). Nejvyšší správní soud zrušil předchozí rozsudek Městského soudu v Praze (pro vadu řízení spočívající v tom, že nebylo nařízeno jednání) a vrátil věc tomuto soudu s tím, že „v novém rozhodnutí pak Městský soud posoudí důvodnost podané žaloby a vypořádá se se všemi žalobními námitkami, a to včetně námitek, že stěžovatel svým jednáním plnil prevenční povinnost podle ust. § 415 a 417 odst. 1 občanského zákoníku, aby odvrátil hrozící škodu, nebo že mohl na základě ust. § 20 odst. 4 lesního zákona povolit výjimku ze zákazu stanoveného v ust. § 20 odst. 1 písm. b) lesního zákona.“¹¹⁷

5.2.2 Prevenční povinnost v přestupkovém právu

Obdobným způsobem, jako se prevenční povinnost projevuje v právu trestním, může se přirozeně projevovat i v právu přestupkovém. Tak tomu bylo v případě rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 21.12.2007, č.j. 4 As 40/2007 – 53. Skutkové okolnosti případu byly následující: stěžovatel venčil psa (rotvajlera), který patřil jeho otci, spolu se svou známou. V určitou chvíli se tato k psovi sehnula a psa pohladila, načež po ní pes skočil a kousl ji do rtu. Poškozená nevenčila se stěžovatelem psa poprvé, ačkoli četnost předchozího venčení byla mezi ní a stěžovatelem sporná, jakož i způsob, jakým se k psovi sehnula a hladila jej. Sporné bylo též, zda byla poškozená již v minulosti vyzvána, aby psa nehladila. V daném případě však stěžovatel žádné příkazy v tomto smyslu nedal.

Skutek byl vzhledem k méně závažnému charakteru zranění poškozené kvalifikován jako nedbalostní přestupek proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. b) zákona č. 200/1990 Sb. (dále jen zákon o přestupcích).

Případ je z hlediska prevenční povinnosti zajímavý dvojitým způsobem. Stěžovatel totiž svou argumentaci stavěl především na (spolu)zavinění ze strany poškozené, totiž na faktu, že poškozená svým lehkomyšlným chováním ve vztahu ke psu porušila svou občanskoprávní prevenční povinnost. Poškozená hladila cizího psa, bez výslovného svolení majitele, ačkoli tento pes neměl náhubek a nebyl držen na vodítku. Poškozená si tedy mohla a měla být vědoma (i s ohledem na velkou fyzickou sílu psa), že její jednání může být nebezpečné. Jeví se tedy, že prevenční povinnost byla

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28.4.2011, č.j. 7 As 25/2011 – 82

skutečně ze strany poškozené porušena, přičemž i krajský soud ve svém rozhodnutí vycházel z toho, že míra spoluzavinění poškozené byla velmi vysoká, nikoli však tak vysoká, aby byla výlučnou příčinou vzniklé škody na zdraví.

Nejvyšší správní soud se pak ve své argumentaci dovolává porušení prevenční povinnosti u samotného stěžovatele, když ten nepoužil ani košík, ani vodítko, aby vzniku škody zabránil. Nejvyšší správní soud zde na jednom místě ilustroval význam prevenční povinnosti jak pro posouzení protiprávnosti, tak pro posouzení zavinění v trestních věcech (ať již správně nebo soudně trestných). V prvé řadě uvádí, že „...*vlastník případně ten, komu vlastník psa svěřil (tak tomu bylo v posuzovaném případě) je povinen psa zajistit takovým způsobem, aby zabezpečil ochranu okolí, zejména ostatních osob. (...) Povinnost majitele či opatrovatele psa k provedení takových opatření, aby pes neohrožoval okolí lze dovodit také s ohledem na znění § 415 zákona č. 40/1964 Sb.*“¹¹⁸

Jednání stěžovatele tedy jinými slovy bylo protiprávní mimo jiné na základě porušení § 415 občanského zákoníku. Dále pak Nejvyšší správní soud uvedl, že pokud stěžovatel tuto povinnost porušil, ačkoli věděl, že pes může být útočný a agresivní, naplnil tím znaky vědomé nedbalosti. Z toho je zřejmé, že porušení objektivního standardu chování, jež zakotvuje § 415 občanského zákoníku, zde bylo též kritériem (nikoli však postačující podmínkou) zavinění.

5.2.3 Limity prevenční povinnosti ve správním právu.

Jak uvádím výše, jsou projevy prevenční povinnosti ve správním právu (mimo oblast práva přestupkového) značně omezené. Hlavním omezením přitom je, že § 415 občanského zákoníku není sám o sobě dostatečným zákonným zmocněním k výkonu veřejné moci ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Toto omezení je dobře ilustrováno následujícími případy.

Za první příklad mohou sloužit rozsudky Nejvyššího správního soudu (oba) ze dne 22.03.2012, č.j. 7 Ans 5/2012 – 35 a č.j. 7 Ans 4/2012 – 33. Oba se týkají kasačních stížností téhož stěžovatele v obdobné věci (s odlišným žalovaným – tj. Ministerstvem vnitra a Ministerstvem pro místní rozvoj). Z obou rozsudků vyplývá, že stěžovatel byl zřejmě nespokojený s činností stavebního a obecního úřadu v obci, kde jako investor

¹¹⁸

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21.12.2007, č.j. 4 As 40/2007 – 53

stavěl uměleckou galerii. Stěžovatel následně podal několik podání Ministerstvu vnitra a Ministerstvu pro místní rozvoj (v jejichž působnosti byly dle kompetenčního zákona dané oblasti), v nichž požadoval sjednání nápravy.

Tato ministerstva nejednala dle jeho představ a proto se stěžovatel domáhal ochrany proti nečinnosti ve správním soudnictví. Stěžovatel přitom tvrdil, že ministerstva měla zajistit ochranu jeho práv podle § 3, § 5 a § 415 občanského zákoníku. V obou případech byla jeho žaloba zamítnuta už krajským soudem a Nejvyšší správní soud rozhodnutí potvrdil.

Nejvyšší správní soud uvádí, že podání stěžovatele bylo pouze obecným podnětem ke správní činnosti a nemělo za následek zahájení správního řízení ve smyslu § 44 odst. 1 správního řádu (tím pádem nepřipadala v úvahu ochrana proti nečinnosti) a to pro nedostatek zákonného zmocnění daného ministerstva. Nejvyšší správní soud k tomu dodává: *„Kompetenční zákon pouze obecně stanoví působnost jednotlivých ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy. Nezakotvuje konkrétní pravomoci těchto správních orgánů vést řízení a vydávat rozhodnutí nebo osvědčení. Za zmocnění pro vydání rozhodnutí či osvědčení ministerstvem nelze považovat ani ust. § 3, § 5 a § 415 obč. zák. Ust. § 3 a § 415 obč. zák. nesvěřuje ministerstvu pravomoc vydat správní rozhodnutí.“*¹¹⁹

Poněkud odlišným příkladem je rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19.04.2007, č.j. 2 Afs 176/2006 – 96. Žalovaným zde byl Finanční arbitr ČR, který v návaznosti na své rozhodnutí v soukromoprávním sporu uložil stěžovateli pokutu za porušení zvláštního předpisu, jímž dle žalovaného měl být v daném případě § 13 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a § 415 občanského zákoníku.

Spornou se v daném případě stala právě interpretace pojmu „zvláštní právní předpis“. Podle dnes již zrušeného ustanovení zákona č. 229/2002 Sb. o finančním arbitrovi totiž finanční arbitr uloží pokutu finanční instituci, pokud ta podle pravomocného nálezu porušila povinnost stanovenou zvláštním zákonem, přičemž v poznámce pod čarou byl odkaz na zákon č. 124/2002 Sb. (zákon o platebním styku). Krajský soud shodně s finančním arbitrem dovodil, že tímto zvláštním předpisem může být jakýkoli zákon.

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22.3.2012, č.j. 7 Ans 4/2012 -33

Nejvyšší správní soud však takovou interpretaci shledal neústavní, neboť: „Je zjevné, že uvedená interpretační alternativa je – vzhledem k tomu, že se jedná o veřejnoprávní sankci – stěží přijatelná pro naprostou obecnost jednoho ze znaků sankční skutkové podstaty, podobně jako tomu bylo v případě Ústavním soudem zrušeného § 14 odst. 1 písm. f) zákona č. 123/1992 Sb., o pobytu cizinců na území České a Slovenské Federativní Republiky. Absentuje zde shora v souvislosti s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva zmíněná možnost předem rozpoznat, jaké jednání je zákonem či judikaturou považováno za zákonné a jaké za protiprávní; právní úprava je tedy pro instituci ve svých důsledcích nepředvídatelná a nezaručuje dostatečnou míru právní jistoty. Z uvedených důvodů ji proto je nutno odmítnout.“¹²⁰

Z výše uvedeného tedy plyne, že aplikovatelnost prevenční povinnosti ve správním právu je omezená zejména na některé přestupky a to pro jejich vysokou podobnost s trestním právem. Není vyloučené ani použití u jiných správních deliktů, půjde však patrně o jev zcela okrajový, neboť správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob jsou postaveny na objektivní odpovědnosti a i protiprávnost jednání zde zpravidla jednoznačně vyplývá již ze samotné skutkové podstaty. Tomu odpovídá též vzácný a v podstatě nahodilý výskyt odkazů na soukromoprávní prevenční povinnost v judikatuře správních soudů.

6.0. Závěr

V této práci jsem analyzoval institut prevence v našem právním řádu i jeho podobu v právní úpravě, jež dosud není účinná a to jak po teoretické stránce, tak projevy tohoto institutu v praxi, skrze reprezentativní příklady z judikatury.

Zjistil jsem, že povinnost škodám předcházet je našemu soukromému právu vlastní, je v něm pevně zakotvena a nebyla do něj vnesena v současnosti účinnou kodifikací. Tento institut však není statický, prošel jistým vývojem, jež dosud není uzavřen. Zpočátku se ve své podstatě kryl s principem *neminem laedere* a byl toliko doplňován dalšími partikulárními právními nástroji. Právní vývoj však rozpoznal mnohem širší obsah principu prevence a jeho možnosti pro soukromé právo. Dalším vývojem pak byly meze tohoto principu v právní úpravě i judikatuře vymezovány a

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19.04.2007, č.j. 2 Afs 176/2006 – 9

upravovány až k moderní úpravě v novém občanském zákoníku, jež však de lege ferenda bude vyžadovat další drobná upřesnění.

Typické projevy naší právní úpravy prevence v rozhodovací praxi soudů jsem porovnal s některými podobnými případy v praxi zahraniční a poukázal na některé podobnosti či odlišnosti. I toto srovnání vypovídalo o tom, že povinnost škodám předcházet je vlastní soukromému právu jakožto fenoménu a nikoli jen těm právním řádům, které výslovně vyjadřují imperativ prevence ve své pozitivní právní úpravě.

Došel jsem k závěru, že povinnost předcházet škodám je druhou stranou mince každé odpovědnosti za škodu, jež byla způsobena zaviněně, když je odpovědný subjekt v první řadě sankcionován za to, že nedostál svým povinnostem. Princip prevence však vede právní řád k zakotvení i jiných povinností, než je neškodit jinému, neboť je v něm obsažena i zásada, že každý se má starat i o svou vlastní bezpečnost, majetek a práva.

Princip prevence vede též k tomu, že právo v některých případech může činit odpovědným i toho, kdo škodu sám nezpůsobil, na nějž ale právo kladlo povinnost ji tak jako tak zabránit.

Konečně jsem v této práci analyzoval i zvláštní projevy soukromoprávní prevenční povinnosti mimo oblast práva soukromého, tj. v právu veřejném. Tyto projevy se prima facie mohou jevit jako paradoxní, když podle tradiční doktríny má prevence být něčím, co je toliko sekundárním cílem soukromého práva, zatímco veřejné právo je principem prevence ovládáno mnohem zřetelněji.

Ukázalo se však, že uplatnění zkoumané prevenční povinnosti je skutečně vyloučeno v těch oblastech veřejného práva, které upravují zvláštní povinnosti osob či postupy orgánů veřejné moci.

Soukromoprávní standardy chování, jež jsou v principu prevence obsaženy, však mají potencionálně široké uplatnění v těch oblastech práva, které regulují odpovědnost jednotlivců za jejich každodenní jednání, jmenovitě v právu trestním a přestupkovém. Je tomu tak tehdy, když protiprávnost posuzovaného jednání nespočívá v porušení zvláštního předpisu, ale v nedodržení běžné míry opatrnosti v každodenní interakci osob. Častější aplikaci soukromoprávní prevenční povinnosti v této oblasti pak brání zřejmě jisté splývání prvku protiprávnosti a prvku zavinění v rozhodovací praxi příslušných orgánů.

Toto prolínání prevenční povinnosti do veřejného práva přitom nezpochybňuje tradiční dichotomii veřejného a soukromého práva, nýbrž vyplývá z jistých styčných bodů mezi oběma těmito oblastmi a ze společných účelů a principů, celému právu společných, mezi něž princip předcházení škodám patří.

Seznam zkratek:

- BGB: Bürgerliches Gesetzbuch
- č. j.: číslo jednací
- NOZ: zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník
- Obč. zák.: zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník
- obch. zák.: zákon č. 513/1991 Sb.
- OZO, ABGB: Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s. Obecný zákoník občanský
- O.Z.: zák. č. 141/1950 Sb.
- PETL: Principy evropského deiktního práva
- sp. zn.: spisová značka

Použitá literatura:

- BĚLINA, Miroslav a kol. Zákoník práce, edice velké komentáře, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012
- BRÁF, Albín, Spisy Dra. Albína Bráfa, Díl první, Nástin přednášek universitních, Svazek I., Národohospodářská theorie. Praha: Knihkupectví Bursík a Kohout, 1913
- DOBEŠ, Petr. K odpovědnosti za škodu v předmluvním stadiu de lege lata. Právní rozhledy, roč. 2009, č. 20
- ELIÁŠ, Karel., Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, a.s. 2008.
- ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012
- European Group on Tort Law. *Principy evropského deliktního práva* [online]
- HENDRYCH, Dušan a kol. Správní právo. Obecná část, 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009
- HOLUB, Milan a kol., Občanský zákoník Komentář, 1. svazek Praha: Linde Praha, a.s., 2002
- HRÁDEK, Jiří. Předmluvní odpovědnost. Bulletin advokacie, roč. 2011, č. 3
- HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv v civilním právu. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008
- KNAPP Viktor. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo, I., 1956
- KOZIOL, Helmut. Problémy příčinnosti. In TICHÝ, Luboš. Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004. Praha: Vodnář, 2005
- KÜHN, Zdeněk. Jak je důležité mít přílbu. Jiné právo [online]. 2010
- LUBY, Štefan., Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve I. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 1958
- MATULA, Zbyněk. Culpa in contrahendo. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012
- PETROV, Jan. Protiprávnost a obecná prevenční povinnost. Právní rozhledy, roč. 2007
- ROUČEK, František., SEDLÁČEK, Jaromír. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a podkarpatské Rusi, Díl V. Praha, Linhart, 1937
- SALAČ, Jaroslav. Culpa in contrahendo v českém právu? Právní rozhledy, roč. 2002, č. 9
- ŠTENGLOVÁ, Ivana, PLÍVA, Stanislav, TOMSA, Miloš, a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 10., podstatně rozšířené vydání. Praha: C.H.Beck, 2005
- ŠVESTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha: Academia, 1966
- ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I Komentář. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2008

- VAN GERVEN, Walter. Tort Law. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing: 2000,
- VON BAR, Christian. The Common European Law of Torts: Volume One. München: C.H. Beck, 1998.
- VUČKA, Jan. Jak závazná jsou pravidla lyžařské federace? Jiné právo [online]. 2010

Použitá judikatura:

- náleží Ústavního soudu ze dne 05.08.2010, sp. zn. III.ÚS 2278/07
- náleží Ústavního soudu ze dne 24.10. 2006, sp. zn. IV.ÚS 524/05
- rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 12. 1981, sp. zn. 1 Cz 37/81
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.1.1988, sp. zn. 1 Cz 70/87
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR, ze dne 27. 2. 1987, sp. zn. 3 Cz 4/87
- rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 5. 1973, sp. zn. 2 Cz 7/73
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2003, sp. zn. 25 Cdo 1094/2001
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.4.2008, sp. zn. 25 Cdo 3117/2006; 25 Cdo 2432/2008
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2010, sp. zn. 25 Cdo 5030/2007
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2003, sp. zn. 25 Cdo 1094/2001
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11.10.2006, sp. zn. 29 Odo 1166/2004
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.9.2008, sp. zn. 25 Cdo 127/2007
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2007, sp. zn. 25 Cdo 1598/2005
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.2.2004, sp. zn. 25 Cdo 1923/2002
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.8.2002, sp.zn. 25 Cdo 2126/2000
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2258/2008
- rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 1. 1971, sp. zn. 4 Cz 5/70
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.5.2003, sp. zn. 21 Cdo 2172/2002
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11.3.2010, sp. zn. 21 Cdo 81/2009
- rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20.9.2004, sp. zn. 21 Cdo 679/2004
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17.5.2007, sp. zn. 6 Tdo 513/2007
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.3.2007, sp. zn. 8 Tdo 257/2007
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 6 Tdo 690/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.05.2011, sp. zn. 8 Tdo 621/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010

- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25.2.2009 č.j. 2 As 67/2008 – 120
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28.4.2011, č.j. 7 As 25/2011 – 82
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21.12.2007, č.j. 4 As 40/2007 – 53
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22.03.2012, č.j. 7 Ans 5/2012 – 35
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22.03.2012, č.j. 7 Ans 4/2012 – 33
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19.04.2007, č.j. 2 Afs 176/2006 – 96
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1969, sp. zn. 3 Cz 29/69
- rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 4. 1969, sp. zn. 4 Cz 29/69
- rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. 5. 1978, spisová značka 10 Co 190/76
- rozhodnutí Městského soudu v Praze z 20. srpna 1963, spisová značka 6 Co 347/63
- Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 11. července 1962, spisová značka 1 Cp 35/62
- Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu SSR ze dne 6. 11. 1975, sp. zn. Cpj. 50/75
- rozhodnutí Bundesgerichtshof z 5. 11. 1974, VI ZR 100/73
- rozhodnutí Court of Appeal (GB) ve věci Horne and Marlow v RAC Motor Sports Association z 24 května 1989
- rozhodnutí Court of Appeal (GB) ve věci O'Connell v. Jackson z 7. července 1971
- rozhodnutí Court of Appeal (GB) ve věci Capps v. Miller z 30. listopadu 1988
- rozhodnutí Cour de cassation ve věci Litzinger v. Kintzler z 5. června 1957
- rozhodnutí District Court v Hongkongu ve věci Chiang Ki Chun Ian v Li Yin Sze ze dne 8. října 2010
- rozhodnutí District Court v Hongkongu ve věci Capitley Elna Lanuza v Aurea Eloisa Sales ze dne 20. února 2008
- rozhodnutí Supreme Judicial Court of Massachusetts ve věci Verna v. Boston Transcript Co. z 24. října 1934

Duty to prevent damage and its effects in particular branches of law

Abstract:

The purpose of my thesis is to analyse the duty to prevent damage in the context of the Czech legal system, to prove that prevention is integral to the system of civil liability and examine special consequences of this duty outside the scope of civil law, i.e. in criminal and administrative law. The reason for my research is the increasing importance of prevention in modern legal discourse.

The thesis is composed of six chapters, each of them dealing with different aspects of the principle of prevention and its development.

Chapter One is introductory, analyses and defines the phenomenon of prevention in the civil law. The chapter is subdivided into four parts. Part one briefly describes the emphasis on the prevention in civil liability by the law and economics. Part two analyses the principle of *neminem laedere* and its importance within the principle of prevention. Part three draws conclusions from the preceding parts and defines the duty to prevent damage in the civil law. Part four then describes who might be the subject of such a duty.

Chapter Two examines the development of the principle of prevention within the Czech legal system and examples of relevant case law. It is subdivided into four parts, examining successive civil codes enacted in 1811 (part one), 1950 (part two) and 1964 (part three and four). It also compares typical case law with analogical cases from other jurisdictions.

Chapter Three is subdivided into three parts and deals with specifics of the duty to prevent damage in Czech labour law (part one and two) and business law (part three).

Chapter Four is concerned with the new civil code, which has not yet come into effect, analyses possible problems of this new legislation vis-à-vis the principle of prevention, offers possible interpretation of relevant provisions and suggests minor amendments which should be passed.

Chapter Five is divided into two parts and analyses criminal (part one) and administrative (part two) case law affected by the civil duty to prevent damage and mechanisms by which this duty influences these two branches of public law.

Conclusions are drawn in Chapter Six. The main aim of the thesis, i.e. to examine the principle of prevention within the civil law and to prove that it is indivisible part of civil liability has been reached. I have also analysed special influence of this civil principle on public law and suggested possible methods, which might enable courts to further implement this principle into criminal law and law of administrative delict. Relevance of the duty to prevent damage for other branches of administrative law, however, has been disproved.

Klíčová slova (key words):

- prevence (prevention)
- civilní odpovědnost (civil liability)